

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2010 – 2013

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Eva Kuncová

**Občan Václav Havel – disident, politický vězeň a prezident
České republiky**

Praha 2013

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Hugo Schreiber

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR FULL-TIME STUDIES

2010 - 2013

BACHELOR THESIS

Eva Kuncová

**Citizen Vaclav Havel – dissident, political prisoner and
president of the Czech Republic**

Prague 2013

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

PhDr. Hugo Schreiber

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 29. 3. 2013

Eva Kuncová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat všem, kteří mi zapůjčili potřebné materiály nebo mi přiblížili jinak osobnost Václava Havla k napsání bakalářské práce. Zejména děkuji za vstřícnou pomoc a odborné vedení při jejím zpracování panu PhDr. Hugovi Schreiberovi.

Anotace

Tématem bakalářské práce je občan Václav Havel jako disident, politický vězeň a prezident České republiky. Osobnost Václava Havla sehrála významnou úlohu v československých a později českých dějinách. Cílem práce je představit politický a umělecký profil Václava Havla, zdokumentovat a zhodnotit jeho politický vývoj od 60. let 20. století do roku 2003, kdy ukončil své poslední prezidentské období. Teoretická práce vychází z politologických studií, komparace pramenných materiálů a historické srovnávací metody.

Klíčové pojmy

Bakalářské práce, Československo, demonstrace, disident, Charta 77, Komunistická strana Československa, pražské jaro, prezident, sametová revoluce, Václav Havel, vězení, zahraniční politika

Annotation

The theme of this bachelor work is a citizen Václav Havel as dissident, political prisoner and president of the Czech Republic. Personality of Václav Havel played an important role in the Czechoslovak and later Czech history. The aim is to introduce political and artistic profile of Václav Havel, document and evaluate the political developments the sixties of 20th century until 2003, when he completed his last presidential term. The theoretical work is based on political studies, comparison of spring materials and historical comparative method.

Key words

Bachelor's thesis, Communist party of Czechoslovakia, Czechoslovakia, demonstration, dissident, foreign policy, Charta 77, prague spring, president, prison, Vaclav Havel, The Velvet revolution

OBSAH

ÚVOD	8
1 ZÁSADNÍ UDÁLOSTI MEZI 50. A 80. LÉTY 20. STOLETÍ	10
1.1 Poměry socialistického Československa za vlády Antonína Novotného	12
1.2 IV. sjezd Svazu spisovatelů	15
1.3 Pražské jaro, okupace ČSSR vojsky Varšavské smlouvy	16
1.4 Normalizace	20
1.5 Příčiny sametové revoluce roku 1989	23
2 OBČAN VÁCLAV HAVEL	29
2.1 Intelektuál z vlivné buržoazní rodiny	29
2.2 Básník, spisovatel a dramatik	33
2.3 Disident	37
2.4 Politický vězeň	40
3 DODRŽOVÁNÍ LIDSKÝCH PRÁV V ČSSR	44
3.1 The Plastic People Of the Universe	44
3.2 Charta 77	46
3.3 Anticharta	48
4 OBDOBÍ ZMĚN V ČSSR	50
4.1 Průběh sametové revoluce	51
4.2 Občanské fórum	55
5 VÁCLAV HAVEL PREZIDENTEM	58
5.1 Rozpad Československa	61
6 MEZINÁRODNÍ AKTIVITY A ZAHRANIČNÍ POLITIKA VÁCLAVA HAVLA	65
6.1 Vstup do NATO	67
6.2 Vstup do EU	68
7 OBČANSKÉ AKTIVITY VÁCLAVA HAVLA V POSLEDNÍCH LETECH ŽIVOTA	71
ZÁVĚR	74
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	76
SEZNAM PŘÍLOH	82

ÚVOD

Bakalářská práce se zabývá Václavem Havlem, významnou osobností České republiky. Analyzuje jeho politický vývoj v rámci chronologicky uspořádaných historických událostí. Práce klasifikuje Václava Havla v roli disidenta, politického vězně, dramatika a především v roli prezidenta. Díky dostupným materiálům – historické prameny, dokumenty, projevy, dokumentární pořady, materiály publikované v médiích – a jejich následným studiem, se tato bakalářská práce snaží přiblížit nejvýraznější momenty politické éry Václava Havla.

Cílem autorky je seznámit čtenáře s politickým a uměleckým profilem Václava Havla, vylíčit jeho přínos pro československé a později české a slovenské dějiny. Zároveň zdokumentovat a zhodnotit politický vývoj Václava Havla v průběhu 60. let 20. století do roku 2003, kdy ukončil své poslední prezidentské období.

Podnětem pro sepsání této bakalářské práce bylo poznání našich dějin z pohledu Václava Havla a objasnění myšlenek, které ho vedly k určitým činům. Autorčiným záměrem bylo podat Havlův obraz srozumitelnou a jasně pochopitelnou formou v uceleném díle.

První kapitola je brána jako úvodní, ač je nejrozsáhlejší z celé práce. Provází čtenáře dějinami od 50. let 20. století, kdy došlo k politickému převratu, a komunisté získali výkonnou politickou moc. V té době Havel poprvé vystoupil na veřejnosti a zařadil se mezi disidenty. Kapitola provází pražským jarem a s ním spojenou okupací. Přes normalizaci dovede čtenáře až k roku 1989, kdy se 17. listopadu udála tzv. sametová revoluce.

Druhá kapitola představuje Václava Havla jako člověka. Nechává nahlédnout čtenáře do bohaté historie jeho rodiny a postupně přechází k Havlovi samotnému. Popisuje jeho dospívání, umělecké aktivity a vztah k jeho dvěma ženám – Olze a Dagmar. Kapitola se dále věnuje jeho dramatické a spisovatelské tvorbě, disidentství a Havlovi jako politickému vězni.

Následující kapitoly se detailněji zabývají zásadními událostmi zmíněnými v první kapitole a zaměřují se na Havlovu přeměnu z umělce na politického činitele.

Třetí kapitola se věnuje dodržování lidských práv. Je zde popsán proces s undergroundovou skupinou The Plastic People Of the Universe, který dal za vznik

Chartě 77. Dále kapitola poskytuje podstatné informace o Chartě 77, jejím vzniku, členech, schůzkách a s tím spojených Havlových aktivitách. Naproti zmíněné Chartě 77 stojí komunistická Anticharta, která vede boj proti chartistům.

Ve čtvrté kapitole autorka analyzuje období změn v Československu. Popisuje zde příčiny sametové revoluce, kterým předcházelo mnoho studentských demonstrací a protestů, například shromáždění ke Dni lidských práv nebo týdenní manifestace k uctění památky Jana Palacha. Kapitola podrobně líčí listopadové dny, ve kterých se Václav Havel projevil jako vůdčí osobnost politických změn, zejména ve vedoucí úloze Občanského fóra.

Vyústění sametové revoluce – konec komunistické nadvlády a Havlovo prezidentství - se věnuje pátá kapitola. Popisuje kroky, které provedl v začátcích své prezidentské funkce a nastiňuje vývoj jeho mandátu. V podkapitole je zaznamenán zánik Československa. Kdy se nejprve z Československé socialistické republiky stala Česká a Slovenská Federativní Republika a záhy vznikly dva samostatné státy České republiky a Slovenské republiky k 1. 1. 1993.

Předposlední, šestá, kapitola navazuje na prezidentský úřad Václava Havla v oblasti zahraniční politiky. Uvádí čtenáře do politické studie vstupu České republiky do NATO a úsilí o členství v Evropské unii.

Sedmá a zároveň poslední kapitola rozebírá Havlovy občanské aktivity, kterým se věnoval po ukončení prezidentského mandátu až do své smrti 18. prosince 2011.

1 ZÁSADNÍ UDÁLOSTI MEZI 50. A 80. LÉTY

20. STOLETÍ

Zásadní události padesátých let dvacátého století v Československu mají své kořeny již v roce 1948. V únoru 1948 probíhala dvě zásadní zasedání vlády, kde se ministři demokratických stran poprvé vzepřeli komunistům. Nejprve v případě měsíčního přídatku 800 korun zaměstnancům, kdy návrh ministři z Komunistické strany Československa (KSČ) rezolutně odmítali, protože věděli, že jde o pomoc potencionálním voličům národních socialistů. Komunisté se s přehlasováním nedokázali vyrovnat a nadále pokračovali v soustředění moci do svých rukou. Na významná místa ve státním aparátu, ve společenských organizacích i v podnicích, které měly být nadstranické a zavazovat ke komunistické politice, dosazovali členy a tajné příznivce KSČ.

Druhý případ, kde se zástupci demokratických stran semkli proti komunistům, se týkal tajné policie, která byla obviněna ze zneužívání svých pravomocí a zastrašovala nekomunistické strany. Na tuto situaci reagoval zemský velitel policie – komunist – odvoláním osmi velitelů SNB (Sbor národní bezpečnosti), nekomunistů. Situace vyvrcholila až k podání demise ministrů demokratických stran.¹ Prezident Edvard Beneš 25. února 1948 demisi přijal a jmenoval novou vládu tvořenou výhradně komunisty. Na Slovensku Gustáv Husák² využil revoluční vlny a odstranil nekomunistické ministry násilím. Převzetí moci komunistickou stranou bylo završeno Ústavou 9. května. Tím byl politický převrat dokončen. Komunistická strana řídila mocenské nástroje a zřizovala totalitní stát. Mocenskou stabilitu si u nás upevňovala až do listopadu roku 1989.³

---

¹ PERNES, Jiří. *Takoví nám vládli: Komunističtí prezidenti Československa a doba, v níž žili*. Praha: Brána, 2010. s. 129-130.

² Gustáv Husák (10. 1. 1913 - 18. 11. 1991), kolem roku 1948 na Slovensku řídil SNB i StB. Byl nenáviděn. Na jaře 1950 byl obviněn z buržoazního nacionalismu a odvolán z funkce Sboru pověřenců. Rok na to, 1951, byl zatčen a odsouzen na doživotí. Stal se obětí systému, který sám budoval. Ve vězení byl mučen, odmítal všechna obvinění. V roce 1960 se dostal z vězení na svobodu na základě amnestie prezidenta Antonína Novotného. V roce 1968 v době pražského jara vystupoval jako stoupenec Alexandera Dubčeka, v dubnu téhož roku se stal předsedou vlády. Avšak dva měsíce před přijetím zákona o federativní uspořádání republiky politicky obrátil. V roce 1969 se dostal do čela KSČ, v 1971 první tajemník a do prosince 1987 byl generálním tajemníkem ÚV KSČ. V roce 1975 se stal prezidentem Československa. Zcela se podřizoval Moskvě. V roce 1989 abdikoval ze své funkce prezidenta. CHURANĚ, Milan a kol. *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století*. Praha: LIBRI, 1994. s. 201.

³ PERNES, Jiří. *Takoví nám vládli: Komunističtí prezidenti Československa a doba, v níž žili*. Praha: Brána, 2010. s. 134.

„Když se v únoru 1948 zhroutila částečná demokracie, patřili Havlovi národní socialisté mezi hlavní poražené. Rodina změnu režimu pocítila bezprostředně, téměř vzápětí přišla o Lucernu i o Terasy na Barrandově.“⁴ Havlovým byly postupem let zestátněny i sochy, obrazy a portréty rodinných příslušníků. „Můj otec, nutno říci, byl v Lucerně do té míry oblíben, že tam mohl navzdory všemu být zaměstnán i po znárodnění jako poradce národního správce a plánovač. Dlouhá léta jsme tam chodili vždycky v neděli na obědy a národní správce s námi sedával, měl k naší rodině téměř intimně spiklenecký vztah. Bývalí zaměstnanci nám podstrojovali, pomrkávali na nás a nosili nám mohutné protekční porce. V rámci firmy to byl tedy ryzí třídní smír. Otec tam mohl pracovat možná i proto, že před válkou půjčoval Velký sál Lucerny Komunistické straně na sjezdy a nějaký netypicky sentimentální funkcionář si na to vzpomněl. Jinak jsme ovšem šetřeni nebyli, stali jsme se například obětí ‚Akce B‘, což bylo vystěhování buržoazie z Prahy.“⁵

V roce 1953 utrpěla komunistická strana velkou ztrátu v podobě smrti dvou významných komunistických představitelů – Josifa Vissarionoviče Stalina⁶ a tehdejšího prezidenta Československa Klementa Gottwalda⁷. Po jejich smrti dali komunisté svými slovy a činy jasně najevo, že ve své politice žádný zvrat nedopustí. Do funkce prezidenta republiky byl zvolen Antonín Zápotocký a řízením stranického aparátu byl pověřen Antonín Novotný. Ale k jisté oblevě na krátký čas přeci jen došlo – mnoho vězňů z prvních procesů padesátých let bylo propuštěno, vydávaly se i některé odvážné a dříve zakázané články, pronášely se závažné projevy. Obleva se vztahovala i na oficiální kulturu ve světě (sem patří například Havlovo vystoupení na dobříšské

⁴ KAISER, Daniel. *Disident Václav Havel 1936-1989*. Praha-Litomyšl: Paseka, 2009. s. 24.

⁵ HAVEL, Václav. *Dálkový výslech (Rozhovor s Karlem Hviždálou)*. Praha: Melantrich, 1989. s. 24.

⁶ Josif Vissarionovič Stalin vlastním jménem Džugašvili, se narodil roku 1878. Byl sovětský politik a spolu s Hitlerem největším evropským diktátorem 20. století. Na počátku roku 1900 byl několikrát vězněn. V roce 1917 se stal členem ÚV. Ve 30. letech 20. století si upevnil svou pozici v mezinárodním komunistickém hnutí a začal připravovat obnovu Ruska a rozšíření komunismu do celého světa. Rozpoutal teror. Díky vítězství ve válce měl pověst velkého vůdce. Mezi politické důsledky 2. sv. války a Stalinovy poválečné zahraniční politiky patří upevnění jeho vlivu doma i ve světě. Zemřel v březnu 1953. VLČEK, Tomáš. *Josif Vissarionovič Stalin*. [online]. © 1999-2003 [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_stalinj.php

⁷ Klement Gottwald (23. 11. 1896 - 14. 3. 1953), demokratický systém nahradil komunistickou diktaturou. V roce 1939 emigroval do Sovětského svazu, kde zastával sovětsko-německou politiku. V roce 1945 se vrátil do Prahy jako místopředseda vlády a předseda Národní fronty. Od téhož roku byl předsedou KSČ. Po únorovém převzetí 1948 moci komunisty bylo Československo již pod Gottwaldovým vedením. V červnu téhož roku se stal prvním komunistickým prezidentem Československa a nastolil diktaturu. CHURANĚ, Milan a kol. *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století*. Praha: LIBRI, 1994. s. 138.

konferenci⁸).⁹ „Řekl jsem si, že když už mne tam zvou a budou mne tam tři dny žít, musím toho využít a všechno, co proti nim mám, jim náležitě vysvětlit; přijmout pozvání a mlčet mi připadalo hanebné. A tak jsem si připravil obsáhlý příspěvek, ve kterém jsem vše, co jsem nesměle naznačil v dopise do Května, formuloval naplno a příslušně rozvedl (věděl jsem, že můj proslov nebude podléhat žádné cenzuře.) Upozornil jsem na dvojznačný vztah, který má celá oficiální literatura k literatuře potlačené; usvědčoval jsem je z pokrytectví, když se prohlašují za reformátory, kteří chtějí „revidovat staré chyby“, „napravit přehmaty“, otevírat okna pravdě, a zároveň se to zdráhají skutečně a důsledně provést, na nechtějí mnohém, co by logicky udělat, ani slyšet. [...] Jen pro zajímavost: mnozí z těch, co tehdy, před třiceti lety, vedli se mnou po zasedání vzrušené noční debaty, v nichž si – jak se postupně opíjeli – střídavě sypali popel na hlavu a obviňovali mne ze zrady socialismu, jsou už dávno mými přáteli a plaví se společně se mnou na bárce s vlaječkou ‚samizdat‘.“¹⁰

V listopadu 1957, po smrti Antonína Zápotockého, se stal novým prezidentem Československé republiky a prvním tajemníkem Ústředního výboru Komunistické strany Československa Antonín Novotný.¹¹

1.1 Poměry socialistického Československa za vlády Antonína Novotného

„Po Gottwaldově smrti nebyla obsazena funkce předsedy strany a v Československu začal vznikat klasický model komunistického režimu, v němž první muž stranického aparátu je také prvním mužem ve straně a tím i ve státě. V roce 1957, po smrti A. Zápotockého, to bylo zdůrazněno také tím, že A. Novotný byl zvolen rovněž

---

⁸ Konference na Dobříši byla konferencí mladých autorů, kam byl Havel ve svých dvaceti letech pozván a kde poprvé vystoupil veřejně. Konala se v listopadu roku 1956. KAISER, Daniel. *Disident Václav Havel 1936-1989*. Praha-Litomyšl: Paseka, 2009. s. 42-44.

⁹ KEANE, John. *Václav Havel: Politická tragédie v šesti dějstvích*. Praha: Volvox Globator, 1999. s. 101-102.

¹⁰ HAVEL, Václav. *Dálkový výslech (Rozhovor s Karlem Hvižd'alou)*. Praha: Melantrich, 1989. s. 32-34.

¹¹ PERNES, Jiří. *Takoví nám vládli: Komunističtí prezidenti Československa a doba, v níž žili*. Praha: Brána, 2010. s. 165.

prezidentem republiky. *Personální rozdělování obou funkcí bylo později vnějším projevem krizí režimu na konci 60. a 80. let.*¹²

I přesto, že byl Novotný hlavou státu, věnoval se spíše funkci prvního tajemníka ÚV KSČ. Bývalý šéf kanceláře prezidenta republiky vzpomíná: „*O tom, že zvolení prvního tajemníka ÚV KSČ prezidentem republiky bude mít dopad na výkon ústavní funkce, vypovídala i poznámka, kterou Antonín Novotný pronesl po volbě ke mně: „Musíš věnovat ještě více pozornost práci kanceláře prezidenta republiky, neboť já na to nebudu mít tolik času jako Zápotocký. Musím se především věnovat práci strany...*“¹³ Počátkem jeho vlády proběhla čistka ve státních orgánech a při každé příležitosti neupomněli zdůraznit základní zásady vedoucí úlohy strany. Spisovatelé, dramatici, věřící, novináři, Slováci i mládež byli neustále obviňováni z „chyb“ a „nesprávných názorů“. Studentům zakázali majálesy a další všelijaké slavnosti. Organizovaný útok se vedl také na stranických konferencích a schůzích svazu spisovatelů, kteří zastávali „buržoazní“ nebo „liberální“ názory. Ale popravy z politických důvodů ustávaly.

V červenci roku 1960 schválil ÚV KSČ, vláda a Národní shromáždění novou, tzv. socialistickou ústavu, nahrazující „Ústavu 9. května“ z roku 1948 (název podle data přijetí). Novotný bral tento novou ústavu jako obrovský krok Československa směrem kupředu ke komunismu.¹⁴ „*Vedle celé řady důležitých ustanovení obsahovala i změnu názvu státu, který se od nynějška jmenoval Československá socialistická republika (ČSSR). Byl přijat také nový státní znak a provedena reorganizace územní správy, která dosavadní změň nesmyslných malých krajů, zavedených k 1. lednu 1949 po zrušení tradičního zemského zřízení, nahradila deseti kraji novými, podstatně většími.*“¹⁵ „*V souvislosti s tím uskutečnil rozsáhlou amnestii, po níž se z vězení vrátila převážná část lidí odsouzených v politických procesech 50. let.*“¹⁶ Mezi propuštěnými byli lidé uvězněni komunistickou policií pro jejich nesouhlas s režimem, ale také bývalí

---

¹² PRAŽSKÝ HRAD. *Antonín Novotný*. [online]. © 2013 [cit. 2013-02-15]. Dostupné z:

<http://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/prezidenti-v-minulosti/antonin-novotny.shtml>

¹³ PERNES, Jiří. *Takoví nám vládli: Komunističtí prezidenti Československa a doba, v níž žili*. Praha: Brána, 2010. s. 244.

¹⁴ KEANE, John. *Václav Havel: Politická tragédie v šesti dějstvích*. Praha: Volvox Globator, 1999, s. 103.

¹⁵ PERNES, Jiří. *Takoví nám vládli: Komunističtí prezidenti Československa a doba, v níž žili*. Praha: Brána, 2010. s. 249.

¹⁶ LOUŽEK, Marek, ed. *Českoslovenští a čeští prezidenti: sborník textů č. 23/2003*. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2003. s. 30.

komunisté, kteří se do vězení dostali v důsledku tzv. „zostřování třídního boje“. Byl to například Gustáv Husák.¹⁷

V průběhu šedesátých let zachvátila ČSSR velká hospodářská krize. Novotný musel hledat nová východiska. Kvůli nedostatku potravin a zboží sílila kritika nejen hospodářského ale i politického systému.¹⁸ „*V nejvyšších stranických a hospodářských orgánech se začala pod vedením O. Šika připravovat poměrně radikální ekonomická reforma. Souběžně s tím docházelo k politickému uvolňování a začalo se veřejně prezentovat mínění o nutnosti umožnění konfrontace názorů (i když samozřejmě na socialistické platformě). Kritické hlasy zaznívaly především ve studentském hnutí a v organizaci spisovatelů.*“¹⁹ Uvolnění politického tlaku a zvětšování osobní svobody lidí přineslo také zmírnění cenzury. Začaly se překládat, tisknout a vydávat dosud zakázané knihy od západních autorů, některé z nich dříve komunistický tisk nazýval jako „buržoazní pavědu“. Vyšel také Jeden den Ivana Děnísoviče od sovětského spisovatele Alexandra Solženicyna, který jako první naznačil široké veřejnosti otřesnou pravdu o koncentračních táborech. Mezinárodní rozruch vzbudil román Milana Kundery Žert nebo také Václav Havel se svými absurdními dramaty na jevišti, Zahradní slavnosti a Vyrozuměním. Antonín Novotný si na tento vývoj stěžoval a naznačoval jeho škodlivost pro komunistickou politiku, do určité míry se ale s reformami ztotožnil. Díky tomu se v Československu utvářely podmínky pro pokus o ekonomickou a politickou reformu komunistického režimu, která vyvrcholila v roce 1968. „*Vnitřní přechod Antonína Novotného na pozice Chruščovovy protistalinské ideologie a politiky se však udál příliš pozdě. Koncem roku 1964 byl Chruščov²⁰ v Moskvě sesazen.*“²¹

---

¹⁷ PERNES, Jiří. *Takoví nám vládli: Komunističtí prezidenti Československa a doba, v níž žili*. Praha: Brána, 2010. s. 250.

¹⁸ LOUŽEK, Marek, ed. *Českoslovenští a čeští prezidenti: sborník textů č. 23/2003*. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2003, s. 30.

¹⁹ ŽALOUDEK, Karel. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri, 1996. s. 339.

²⁰ Nikita Sergejevič Chruščov se narodil v roce 1894. V roce 1918 vstoupil do bolševické strany a následně dobrovolně do Rudé armády. Stal se jedním z nejvýznamnějších světových politiků 50. a první poloviny 60. let 20. století. Působil jako tajemník ÚV Sovětského svazu a jako předseda Rady ministrů sovětských socialistických republik, a to od Stalinovy smrti 1953 až do svého odvolání 1964. Na XX. sjezdu KSSS v roce 1956 šokoval celý svět svou kritikou Stalinova kultu osobnosti a jeho důsledků. Byl to od Chruščova odvážný čin. Politika dostala díky Chruščovi přeci jen lidštější rozměr, lidé byli svobodnější, došlo k uvolnění napětí ve světě. Zemřel v ústraní roku 1971. *Nikita Sergejevič Chruščov*. [online]. [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://rusko.tv/chruscov>

²¹ PERNES, Jiří. *Takoví nám vládli: Komunističtí prezidenti Československa a doba, v níž žili*. Praha: Brána, 2010. s. 257-260.

Od doby, kdy Novotný nastoupil do vedoucí funkce, se značně změnila struktura stranického aparátu i vedení. Převládala v něm jiná generace, než byl Antonín Novotný a tím ztrácel podporu. Byli to funkcionáři, kteří do KSČ vstupovali většinou až po skončení 2. světové války. Dne 5. ledna 1968, po zasedání Ústředního výboru, byl Novotný odvolán z funkce tajemníka ÚV KSČ na nátlak společnosti, ve spojení s funkcionáři ze Slovenska, ke kterým se choval necitlivě z důvodu averze. Na jeho místo byl zvolen Alexander Dubček. V tu chvíli však nikoho nenapadlo, jak významnou roli o několik let později v československé historii sehraje. Později Novotný musel zcela abdikovat ze své funkce prezidenta republiky. A aby toho nebylo málo, byl odvolán ze všech funkcí a bylo mu pozastaveno členství v Komunistické straně Československa. Členství mu bylo vráceno tajným usnesením ÚV KSČ v roce 1971, ale Novotný se už do politického života vrátit nemohl a snad ani nechtěl.²²

1.2 IV. sjezd Svazu spisovatelů

Vyvrcholením kritické vlny se v létě roku 1967 stal IV. sjezd Svazu spisovatelů, kterého se zúčastnila čtveřice přátel – Ludvík Vaculík, Ivan Klíma, Pavel Kohout a Václav Havel. Sjezdu se účastnil i hlavní ideolog komunistické strany, Jiří Hendrych, který bránil práci cenzurního úřadu a nabádal spisovatele k práci pro stranu a svou zemi.

Spisovatelé si své projevy pečlivě připravili. Havlův projev byl ostrý a končil konkrétními požadavky, které zahrnovaly vrátit tvářistům²³ časopis (tentokrát pod názvem *Obratník*), přijmout do svazu nekomunisty (jako byl například Václav Černý) a legalizovat exilovou literaturu. Jeho projev ale ztrácel moment překvapení, protože podobné věci říkal už delší dobu. Větší senzaci způsobil svým projevem Pavel Kohout, ten předčítal dopis ruského disidenta Alexandra Solženicyna svazu českých spisovatelů. V tomto okamžiku Hendrych opustil jednací síň a dal předzvěst pražského jara.

---

²² LOUŽEK, Marek, ed. *Českoslovenští a čeští prezidenti: sborník textů č. 23/2003*. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2003. s. 30.

²³ Tvářisté byli přispěvatelé do časopisu *Tvář*. *Tvář* byl literární a kritický časopis mladší generace spisovatelů, který vycházel v letech 1964-1965 a 1967-1969. Časopis dostal jméno podle básně *Tvář* od Františka Halase. Programem časopisu byla neideologická poezie a literatura. Autory časopisu *Tvář* byla například Věra Linhartová, Emanuel Mandler nebo Jiří Němec. FORMÁČKOVÁ, Marie. *Václav Havel: život jako absurdní drama*. Praha: Euromedia Group – Ikar, 2012. s. 63.

Aféra na sebe strhla pozornost doma i v zahraničí. Pro tvářisty a nekomunistické autory tato situace nebyla jednoduchá. Zatímco se museli stalinistů bát, reformisty opovrhovali, protože to byli právě oni, kteří před rokem a půl asistovali u zákazu Tváře. Ve své většině tu spisovatelé dramaticky vypověděli poslušnost režimu a tím zapříčinili začátek Pražského jara. Reformněkomunističtí spisovatelé zaskočili svou rebelií nejen ÚV a StB, ale i tvářistické kruhy. Tento konflikt skončil vyloučením ze strany KSČ Ludvíka Vaculíka a Ivana Klímy, Pavel Kohout si vysloužil stranickou výstražnou důtku.²⁴ „Sjezd spisovatelů se stal symbolem úsilí o nalezení nových cest, jimiž by se společnost měla dát, o demokratizaci jejího života.“²⁵

1.3 Pražské jaro, okupace ČSSR vojsky Varšavské smlouvy

Začátek roku 1968 znamenal řadu lidí různé věci. „Zdálo se, že svěží pražské jaro a počátek léta 1968 budou probíhat přirozeně, ve shodě se zákonitostmi flory, fauny i krajiny. Neobjevily se dosud žádné květy zla, pouze na Strahově kvetly kaštiny a na Žofíně květiny, nad Jirákovým mostem poletovali rackové a kvetl i obnovený socialismus. Nazývali jej socialismem s lidskou tváří, tedy hlavně Dubček a nová skupina komunistů, která se dostala na vrchol stranické hierarchie a neměla ruce potřísněné krví.“²⁶

Události, k nimž docházelo v prvních dnech 1968, překonaly doufání všech, kteří usilovali o hospodářské a politické změny. Komunistická strana Československa procházela krizí a demokratizovala se současně s celou společností. V březnu byla zrušena předběžná cenzura – denní tisk, televize i rozhlas mohly pravdivě psát o problémech současnosti, i o někdejší minulosti.²⁷

Ješitný politik, Antonín Novotný, byl nucen nátlakem odejít z funkce tajemníka KSČ i funkce prezidenta, i přesto, že pro něj byla moc jakýmsi afrodiziakem. Na jeho

---

²⁴ KAISER, Daniel. *Disident Václav Havel 1936-1989*. Praha-Litomyšl: Paseka, 2009. s. 66.

²⁵ PERNES, Jiří. *Takoví nám vládli: Komunističtí prezidenti Československa a doba, v níž žili*. Praha: Brána, 2010. s. 261.

²⁶ KEANE, John. *Václav Havel: Politická tragédie v šesti dějstvích*. Praha: Volvox Globator, 1999. s. 143.

²⁷ PERNES, Jiří. *Takoví nám vládli: Komunističtí prezidenti Československa a doba, v níž žili*. Praha: Brána, 2010. s. 266.

místo prvního tajemníka strany byl zvolen Alexander Dubček. Novotný se v tomto lehce přepočítal – domníval se, že návrh na zvolení Dubčeka vyvolá zápornou reakci, ale „rudý“ ústřední výbor ho zvolil jednomyslně.²⁸ Místo prezidenta republiky obsadil na konci března 1968 Ludvík Svoboda²⁹, pár dní na to jmenoval novou vládu.

Dubček byl považován za nenápadného Slováka. „*Nepatřil mezi významné reformisty, neměl ambice, ale dokázal vycítit, jakým směrem se země ubírá. Nebyl typ státníka, měl však vlivné přátelé jak na stranické úrovni, tak mezi intelektuální vrstvou v Čechách i na Slovensku. Měl se stát prostředníkem při vyjednávání s Moskvou. Hovořil plynule rusky a vše nasvědčovalo tomu, že má i podporu Brežněva.*“³⁰

Od poloviny šedesátých let se mluvilo o nutnosti reformy v hospodářském, sociálním i politickém odvětví a vznikala rozmanitá řada reformistů. Po nástupu Dubčeka do funkce tajemníka ÚV se ukázalo, že představy o reformě se velmi liší. Reforma měla za úkol změnit státní socialismus v tzv. socialismus s lidskou tváří, k němuž mělo dojít nezávislou cestou na Sovětském svazu. Reformy měly uvolnit režim a urychlit demokratizaci. Do nefungující ekonomiky měly přijít prvky tržního hospodářství, tajná politická policie už neměla být nástrojem řešení vnitropolitických problémů. Svoboda tisku a otevření hranic na Západ byly již skutečností. Z reformy měla vyplynout dělba moci a měla se týkat pouze vnitrostátních poměrů. Probíhaly pokusy na obnovení sociálně demokratické strany i o založení nových politických stran. Představy o reformě byly vtěleny do programu s názvem Akční program KSČ.³¹

---

²⁸ KEANE, John. *Václav Havel: Politická tragédie v šesti dějstvích*. Praha: Volvox Globator, 1999. s. 143-144.

²⁹ Ludvík Svoboda (23. 11. 1895 - 20. 9. 1979), nejdříve vykonával velitelskou funkci armády. V ČSR byl přijat jako hrdina. V roce 1948 dokázal, že velení armády se aktivně podílelo na mocenském převratu. Po únoru 1948 už nebylo třeba předstírat politickou nestrannost a Svoboda se stal členem KSČ. Začátkem 50. let byl zbaven všech svých předsednických funkcí a v roce 1952 byl na krátkou dobu uvězněn. V 1954 se postupně, snad i na žádost samotného Chruščova, vrátil do politického života – člen předsednictva Národního shromáždění (do 1964), místopředseda Svazu protifašistických bojovníků a opět se vrátil do velitelské funkce v armádě. V období pražského jara byl Svoboda zvolen 30. března 1968 prezidentem republiky, v té době podporoval reformátory. Po srpnu byl hlavním normalizátorem. K prezidentování si přibral i členství v předsednictvu ÚV KSČ. V roce 1974 vážně onemocněl, i přesto se odmítl prezidentské funkce vzdát, a tak byl přijat zvláštní zákon, aby byl funkce zbaven. Jeho místo v roce 1975 zaujal G. Husák. CHURANĚ, Milan a kol. *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století*. Praha: LIBRI, 1994. s. 506.

³⁰ ČERVENKOVÁ, K. *Profil vybraného politika: Václav Havel*. Praha, 2008. Bakalářská práce. Univerzita Jana Ámose Komenského Praha, Sociální a masová komunikace. Vedoucí bakalářské práce: Radek Mezulánik.

³¹ HOPPE, Jiří. *Opozice '68: Sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. Praha: Prostor, 2009. s. 14-15.

„Tím však byly možnosti reformního proudu vyčerpány a další iniciativa začala vycházet z míst mimo komunistickou stranu.“³²

Vznikly dvě politická sdružení, Klub angažovaných nestraníků (dále jen KAN) a K231. KAN bylo české politické hnutí, do kterého vstoupil i Václav Havel, vypadající jako tolik potřebný počátek opozice.³³ Základem jeho programu bylo zrovnoprávnění občanů s komunisty. K231 byla organizace založena bývalými politickými vězni, odsouzenými podle paragrafu 231 (odtud název).³⁴ Obě politické organizace museli později svou činnost ukončit.

Havlovo politické vystoupení v této době byl článek do Literárních listů *Na téma opozice*, v němž se zamýšlel právě nad založením opoziční strany. Ludvík Vaculík zveřejnil dokument s názvem *Dva tisíce slov*, díky němuž se snažil vyburcovat občany k samostatnému aktivnímu prosazení reformem.

Dubčekovo vedení trvalo na reformách a varovné nesouhlasné signály z Moskvy proti reformám, vesměs ignorovalo. Sovětské vedení se obávalo toho, že se československé reformy rozšíří do dalších zemí východního bloku. „*Chtěli provětrat, ale čerstvého vzduchu se obávali, chtěli reformovat, ale jen v hranicích svých omezených představ, což národní euforie velkoryse přehlížela, natož aby to respektovala. Takže vlastně spíš jen tak cupitali za vývojem, než aby mu dávali nějaký směr. Nebezpečné na tom bylo, že vedení – nemajíc jasný názor na to, co se děje – nemělo ani jasný názor na to, jak to ubránit. Zakleti do svých iluzí, stále si namlouvali, že to Sovětům nějak kabinetně vysvětlí, že jim něco přislíbí, a tím je upokojí, že i společnost udrží na uzdě, že Sověti to musí přece nakonec pochopit a schválit.*“³⁵

Sovětský svaz ale nic neuspokojilo a jejich tlak nepovoloval. Pražské vedení bylo povoláno do Moskvy a ve vzduchu už panovala předzvěst konce. Už když se Havlovi vrátili domů z cest – na které mohli vycestovat díky politickému uvolnění – uvědomili si, že lidé neočekávají dobrý konec. Sověti pomýšleli na nastražení pasti na ČSSR. Past se pootevřela, když probíhalo vojenské cvičení armád Varšavské smlouvy na československé půdě. Tento manévř měl zastrašit Dubčekovo vedení a mělo si připustit, že může dojít i k okupaci země. Dubček se ale zastrašit nenechal a 10. srpna

---

³² ŽALOUDEK, Karel. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri, 1996. s. 339.

³³ Tamtéž, s. 169.

³⁴ Tamtéž, s. 339.

³⁵ HAVEL, Václav. *Dálkový výslech (Rozhovor s Karlem Hvizďalou)*. Praha: Melantrich, 1989. s. 86.

1968 zveřejnil návrh nových stanov KSČ, obsahující dělbu moci mezi stranickými a státními orgány, strana měla být „kontrolována lidem“, menšinové názory chráněny a měla být omezena doba výkonu stranických funkcí. To rozhodlo o okupaci země.³⁶

„Útok přišel 20. srpna v noci a během čtyřadvaceti hodin, jak to tehdy vyjádřil můj šéfredaktor, drželi Sověti Prahu v hrsti. Do „spojenecké“ země vtrhlo ze všech zemí Varšavského paktu³⁷ (kromě Rumunska) na půl miliónů vojáků, podporovaných tanky a další těžkou technikou. Politik Dubček viděl své životní dílo v troskách.“³⁸ Československá armáda byla v prvních hodinách útoku zcela bez rozkazů, nakonec se předsednictvo ÚV KSČ rozhodlo, že armáda zůstane v kasárnách. Hned ráno prezident Svoboda promluvil do Československého rozhlasu. Vyzval občany k zachování klidu. Zdůraznil, že k sovětskému vpádu došlo bez vědomí československých orgánů a bez jejich souhlasu. Potvrdil tak, že se Československo stalo obětí okupace cizími vojsky.³⁹

Lidé nevěřili, že se to opravdu děje, byli zděšeni. Havel byl se ženou a hercem Janem Třískou v době okupace vojsky Varšavské smlouvy na severu Čech, v Liberci, u přátel. Denně psal komentáře do tamějšího rozhlasu, které Tříška předčítal. Napsal dokonce i obsáhlé prohlášení Okresnímu výboru Komunistické strany Československa (OV KSČ), Okresnímu národnímu výboru (ONV) a Obvodnímu výboru Národní fronty (OV NF), které poté vysílal pouliční rozhlas, a které bylo všude vylepeno. Havel na události tohoto roku vzpomínal se slovy: *„Ten týden pro mne znamenal zážitek, na který asi těžko někdy zapomenou. Viděl jsem, jak sovětské tanky na náměstí rozbořily podloubí, které zasypalo několik lidí; viděl jsem, jak se pomátl velitel tanku a začal zběsile střílet do davu; viděl jsem a zažil mnoho dalších věcí, z nichž nejsilněji na mne*

---

³⁶ KEANE, John. *Václav Havel: Politická tragédie v šesti dějstvích*. Praha: Volvox Globator, 1999. s. 154-155.

³⁷ Varšavský pakt neboli Varšavská smlouva, vojensko-politická organizace vedená SSSR. Název získala podle města, ve kterém v květnu 1955 vznikla podpisem Smlouvy o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci, jejími členy byly všechny země sovětského bloku (Albánie, Bulharsko, Československo, Maďarsko, NDR, Polsko, Rumunsko a SSSR), Albánie v roce 1968 vystoupila na protest proti invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa. Od svého vzniku byla Organizace Varšavské smlouvy zcela podřízena SSSR. S politickým rozkladem sovětského bloku se rozložila i Varšavská smlouva, formálně byla rozpuštěna k 1. 7. 1991 na zasedání v Praze. ŽALOUDEK, Karel. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri, 1996. s. 441.

³⁸ SIMMONS, Michael. *Nesmělý prezident: životopis Václava Havla*. Praha: Volvox Globator, 1993. s. 97.

³⁹ PERNES, Jiří. *Takoví nám vládli: Komunističtí prezidenti Československa a doba, v níž žili*. Praha: Brána, 2010. s. 276.

*působil ten zvláštní fenomén solidární pospolitosti, který byl pro tu dobu tak příznačný.*⁴⁰

V návaznosti na tuto situaci se prezident Ludvík Svoboda rozhodl odletět do Moskvy a přímo tam jednat s Brežněvem. V závěru jednání přijal protokol, později nazývaný jako moskevský protokol, ve kterém se českoslovenští představitelé zavázali, že znovu zavedou cenzuru, že XIV. sjezd KSC prohlásí za neplatný a že z vedoucích míst odstraní politiky nevyhovující Sovětům a naopak dosadí jejich stoupence. Současně přislíbili legalizaci pobytu sovětských vojsk na československém území. Svoboda v Moskvě zaujal postoje nazvané zradou ideálů demokracie a svobody. Tím popřel vše, co v předchozím období pro svůj národ vykonal.⁴¹

1.4 Normalizace

*„Návrat československé delegace z Moskvy představoval začátek potupného konce socialismu „s lidskou tváří“. Neminul nyní den, aby nejvyšší českoslovenští představitelé nemuseli vzdorovat sovětskému tlaku na plnění a dodržování závazků vyplývajících z moskevského protokolu, který podepsali. Postupně se tak odbourávali demokratické vymoženosti, jichž se československé veřejnosti v minulých měsících podařilo dosáhnout.“*⁴²

Lidé si na přítomnost vojsk začali zvykat, upadali do letargie a pocitu, že s tím už nemohou nic dělat. To se nelíbilo studentu Filosofické fakulty UK Janu Palachovi, nechtěl se s touto situací smířit, a proto se uchýlil k radikálnímu řešení. 16. ledna 1969 se polil hořlavinou na Václavském náměstí. Svým zoufalým činem chtěl vyburcovat veřejnost z nečinnosti a lhostejnosti, která se tak rychle smířovala s kapitulánstvím. V jeho kapse našli vzkaz, ve kterém se dožadoval zrušení cenzury a ukončení okupace sovětskými vojsky. Vyzýval lidi, aby se postavili zlu. Lidé byli v šoku. Jan Palach zemřel v nemocnici o tři dny později. Jeho pohřeb se stal celonárodní důstojnou demonstrací proti sovětské okupaci a nadcházející dobu normalizace. O pár dní později

---

⁴⁰ HAVEL, Václav. *Dálkový výslech (Rozhovor s Karlem Hvižd'alou)*. Praha: Melantrich, 1989. s. 96.

⁴¹ PERNES, Jiří. *Takoví nám vládli: Komunističtí prezidenti Československa a doba, v níž žili*. Praha: Brána, 2010. s. 282.

⁴² Tamtéž, s. 283.

ho následoval stejně tragickým činem středoškolský student Jan Zajíc a ještě později dělník Evžen Plocek. Ač byl jejich čin zoufalým gestem bezmoci a odporu, nikdy nebude zapomenut.⁴³

Tehdy přišla Havlovi nabídka od Fordovy nadace na roční studijní pobyt ve Spojených státech amerických, nabídku ale odmítl z důvodu, že nemůže opustit Československo v tak vážné historické situaci. Havlovo rozhodnutí, nabídku na stáž nepřijmout, bylo jedním z nejzásadnějších v jeho politické kariéře. Kdyby odjel, získal by pravděpodobně uznání v nepolitické sféře. Byl na vrcholu svých tvůrčích sil, přesto se rozhodl zůstat a věnovat se politickým aktivitám doma.⁴⁴

Začátkem dubna 1969 byla prosazena opětovná cenzura a o pár dní později dosáhli Sověti nejvýraznějšího úspěchu – ÚV KSČ odvolala Alexandra Dubčeka z funkce prvního tajemníka strany. Na jeho místo byl jmenován Gustav Husák, jemuž se do té doby podařilo získat veškerou podporu sovětského vedení.⁴⁵ Nové vedení KSČ se postaralo o odstranění reformistů. Posloužily k tomu tzv. prověrky, v jejichž průběhu bylo vyloučeno z Komunistické strany Československa na půl miliónu členů. *„Vznikla tak početná vrstva občanů, která neměla stejný práva jako ostatní, například nesměli zastávat určitá zaměstnání, jejich příjmy nemohly přesáhnout jistou hranici, jejich děti nemohly studovat. Tato ‚strana vyloučených‘ se stala potenciálem vznikající opozice, která v daných podmínkách mohla působit jen nelegálně.“*⁴⁶

V polovině května vydalo Rudé právo výzvu Slovo do vlastních řad, která zahájila nástup normalizace televize, rozhlasu a v tisku. V zemi zavládla nespokojenost a KSČ dostávalo tisíce odmítavých usnesení.

Nahromaděný nesouhlas vybuchl 21. srpna 1969, v den prvního výročí okupace. V řadě československých měst – Praha, Brno, Liberec – proběhly protestní demonstrace. V některých městech přerostly v pouliční boje proti policii, která neváhala

---

⁴³ VLČEK, Tomáš. *Jan Palach*. [online]. © 1999-2013 [cit. 2013-02-19]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_palachj.php

⁴⁴ SIMMONS, Michael. *Nesmělý prezident: životopis Václava Havla*. Praha: Volvox Globator, 1993. s. 102-104.

⁴⁵ PERNES, Jiří. *Takoví nám vládli: Komunističtí prezidenti Československa a doba, v níž žili*. Praha: Brána, 2010. s. 289.

⁴⁶ BLAŽEK, Petr, ed. *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968-1989*. Praha: Dokořán; Ústav českých dějin FF UK, 2005. s. 25.

ani se střelbou do lidí. Tím dál Husákův režim jasně najevo, že se nezastaví před ničím při prosazování svých cílů. Zrozené naděje roku 1968 pohřbil rok 1969.⁴⁷

V den výročí okupace vystoupili proti nastupující normalizaci autoři dokumentu nazvaného *Deset bodů*, který byl adresován federální vládě, Federálnímu shromáždění, ÚV KSČ, České národní radě a vládě České socialistické republiky. Byli mezi nimi osobnosti jako Václav Havel, Ludvík Vaculík, Jan Tesař nebo Emil Zátopek, celkem ho podepsalo deset signatářů. Autoři *Deseti bodů* se přihlásili k Akčnímu programu a obrodnému procesu. Neuznávali vedoucí úlohu KSČ, nesouhlasili s politickými poměry a rozhodli se, že nebudou mlčet. *Deset bodů* bylo sepsáno ostrým jazykem. Komunisté pokládali toto vystoupení za projev svobodné vůle, což v období normalizace nemohli trpět. Signatáři byli obviněni z trestného činu „podvrácení“ republiky, k procesu však nedošlo.⁴⁸

Václav Havel prožíval bouřlivé období přelomu let 1968 a 1969 ze začátku poměrně v klidu. *„Zatímco před srpнем jsem se veřejného života, jak jsem už řekl, moc neúčastnil, pookupační vítr mne do něho přímo strhl. Bylo to totiž takové zvláštní, drásavé období. Vedení státu dělalo ústupek za ústupkem v naději, že tím něco zachrání, ve skutečnosti si tím však podřezávalo samo pod sebou větev. Zvolna, ale nezadržitelně se rekonstituovaly staré pořádky, přitom však bylo ještě možné svobodně mluvit a psát. To dávalo celé tehdejší atmosféře její drásavost: mluvilo se otevřeně a tvrdě – a přitom se dalo mluvit de facto jen o vlastní bezmoci; důrazně se protestovalo – a přitom se vlastně dalo protestovat jen proti tomu, že na protesty není brán zřetel. Byla to doba velkých studentských stávek, nekončících schůzí, petic, jednání, demonstrací, vzrušených debat. Lod' se zvolna potápěla, ale pasažérům bylo dovoleno křičet, že se potápí. Palachova smrt, která by byla jindy asi těžko srozumitelná, byla okamžitě celou společností pochopena, protože byla mezním a téměř symbolickým výrazem ‚duše doby‘: každý velmi dobře rozuměl zoufalé potřebě udělat něco zoufale krajního, když vše ostatní zůstalo bezúspěšné, každý v sobě kousek takové potřeby měl.“⁴⁹*

Atmosféra v Československu čím dál tím více připomínala 50. léta, ve vzduchu visel strach. Husákův režim ale na rozdíl od 50. let nevyžadoval nadšení, dokonce

---

⁴⁷ PERNES, Jirí. *Takoví nám vládli: Komunističtí prezidenti Československa a doba, v níž žili*. Praha: Brána, 2010. s. 290.

⁴⁸ BLAŽEK, Petr, ed. *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968-1989*. Praha: Dokořán; Ústav českých dějin FF UK, 2005. s. 26.

⁴⁹ HAVEL, Václav. *Dálkový výslech (Rozhovor s Karlem Hvizďalou)*. Praha: Melantrich, 1989. s. 99.

ani předstírané, vyžadoval „pouze“ poslušnost a respektování stranických usnesení. Politika byla naprosto podřízená Sovětskému svazu. V květnu 1970 podepsal prezident Svoboda Smlouvu o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci mezi ČSSR a SSSR. O měsíc později Svoboda odvolal Dubčeka zcela z KSČ.⁵⁰

Politika normalizace blokovala veškerou snahu o politické a hospodářské uvolnění. Ke konci roku 1970 přijal ÚV KSČ základní dokument celého období normalizace, *Poučení z krizového vývoje*, který uzavřel období pražského jara. Dokument jako jediný obsahuje hodnocení politického vývoje Československa v letech 1966-1969, kdy hlavní vinu nesli reformátoři v řadách strany. Nastoupený pookupační stav byl v Československu udržován po celá 70. a 80. léta a změnil se až vnitřním zhroucením systému roku 1989.⁵¹

1.5 Příčiny sametové revoluce roku 1989

„Po velkém společenském vzepětí roku osmašedesátého, sovětské intervenci a její drásavé dohře vystřídal Dubčeka Husák a záhy začalo dlouho období mrtvolného ticha. Staronová vládnoucí garnitura se rychle zformovala a provedla všechny ty čistky, zákazy a likvidace; vyčerpaná společnost si rychle zvykla na to, že všechno, co bylo jednou provždy prohlášeno za nemožné, je opět možné a stokrát demaskovaná a vysmátá blbost může opět panovat; lidé se stáhli do sebe a přestali se zajímat o věci obecné.“⁵²

Havel se ocitl na seznamu zakázaných autorů. Spolu s ním se tam objevila jména jako Ivan Klíma, Pavel Kohout nebo Ludvík Vaculík. Jako „nepřítel lidu“ byl Havel zbaven všech veřejných funkcí, které zastával. Ale ani v těchto chvílích neztrácel naději v lepší budoucnost. Se svou ženou se zdržoval převážně na venkovském sídle Hrádeček, kde pořádali malé spisovatelské sjezdy pro věrné přátele, mezi kterými byl Kohout, Vaculík, Klíma, Landovský, Urbánek a další. Vzájemně se zajímaly o své texty,

---

⁵⁰ PERNES, Jiří. *Takoví nám vládli: Komunističtí prezidenti Československa a doba, v níž žili*. Praha: Brána, 2010. s. 293-294.

⁵¹ ŽALOUDEK, Karel. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri, 1996. s. 335.

⁵² HAVEL, Václav. *Dálkový výslech (Rozhovor s Karlem Hvizďalou)*. Praha: Melantrich, 1989. s. 105.

předčítaly si je a opisovali, z čehož vznikla v roce 1972 proslulá edice Petlice. O tři roky později byla založena edice Expedice, doplněna řadou autorů z Petlice.⁵³

V roce 1973 zasedli v Helsinkách poprvé v historii reprezentanti třiceti pěti evropských zemí, i když přípravná mezinárodní konference byla zahájena již o rok dříve. Jednání bylo po dvou letech, 1975, završeno velkolepou Konferencí o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE), kde výsledkem celé práce byl Závěrečný akt, který ochotně podepsalo i Československo. Byl to systém mezinárodních jednání o rozšíření mezinárodní spolupráce v Evropě a problémech zajištění míru. Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě dala podnět k novým trendům v politice (mj. vznik Charty77), které koncem 80. let vedly k zásadním změnám v politické struktuře Evropy.⁵⁴

Ludvík Svoboda se své prezidentské funkce odmítal tvrdošijně vzdát, přestože se ho k tomuto kroku snažili straničtí a státní činitelé přimět. Husákova mašinérie si poradila jinak, na konci května 1975 byl Ludvík Svoboda na základě speciálně přijatého zákona zbaven funkce hlavy státu. To otevřelo cestu Gustávu Husákovi, který se jako první Slovák stal prezidentem Československa.⁵⁵

8. dubna 1975 se Havel odvážil k výraznému kroku. Napsal obsáhlý otevřený dopis Dr. Husákovi, v němž se pokusil ukázat na hloubku duchovní, morální a sociální krize skrývající se za poklidným životem, pokusil se rozebrat smutnou společenskou situaci a apeloval na adresáta, aby si uvědomil míru své zodpovědnosti za tuto situaci. Sám Havel ten dopis považuje za akt jakési „autoterapie“. *„Nevěděl jsem sice, co bude následovat, ale stálo mi to za to riziko: získal jsem opět rovnováhu a sebevědomí; měl jsem pocit, že jsem se napřímil a nikdo mě teď nemůže obvinít, že nic nedělám a tristnímu stavu věcí jen mlčky přihlížím; líp se mi dýchalo, protože jsem už v sobě nedusil pravdu. Skončil jsem prostě s čekáním na zlepšení světa a přihlásil se ke svému právu do světa zasahovat nebo se k němu vyjadřovat. Zároveň to ovšem mělo, myslím, smysl širší: byl to jeden z prvních souvislejších – ale zároveň obecně srozumitelných – kritických hlasů, které se tu ozvaly, a velmi rychle se mu dostalo obecné odezvy. Zřejmě jsem se střelil do okamžiku, kdy to věčné čekání přestávalo bavit i mnoho jiných lidí,*

---

⁵³ HAVEL, Václav. *Dálkový výslech (Rozhovor s Karlem Hvižd'alou)*. Praha: Melantrich, 1989. s. 106-107.

⁵⁴ ŽALOUDEK, Karel. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri, 1996. s. 185.

⁵⁵ PERNES, Jiří. *Takoví nám vládli: Komunističtí prezidenti Československa a doba, v níž žili*. Praha: Brána, 2010. s. 301-302.

kteří začínali být už unaveni ze své únavy a vzpamatovávat se z předchozího knock-outu.“ Havlův dopis Husákovi četl snad každý, komu situace nebyla lhostejná. Jeho kopie kolovaly mezi lidmi, dostaly se také k tiskovým agenturám a vybraným západním korespondentům. Husák dopis jen mlčky přešel.⁵⁶

Součástí opozičního hnutí se stal underground, který se díky svému pokusu o svobodný projev, touhu po svobodě dostal do konfliktu s režimem. Na přelomu 60. a 70. let se českým fenoménem stala undergroundová skupina The Plastic People of the Universe (PPU) s manažerem Ivane Martinem Jirousem, přezdívaným Magor. Specialitou této skupiny byla nevázanost životního stylu. V průběhu roku 1976 pozatýkala policie všechny členy Plastic People a několik dalších postav spojených s undergroundem a bylo proti nim zahájeno trestní stíhání. Společnost se začínala probouzet z lhostejnosti a odpor sílil. Husákova vláda vytušila, že přestřelila. Spor s PPU dala za vznik Chartě 77. Na podzim 1976 se připravoval text Charty 77. Podíleli se na něm lidé různého ražení jako Zdeněk Mlynář, Pavel Kohout, Ludvík Vaculík, Petr Uhl, Jiří Hájek, František Kriegel a další.⁵⁷

Od roku 1977 se Václav Havel potýkal s vazbou, později s vězením. Jedno z prvních obvinění byl trestný čin z podvrácení republiky za dopis Husákovi z roku 1975 a podezření, že působil jako hlavní iniciátor Charty 77. Jindy byl zase obviněn z napadení veřejného činitele, to byl zdržen na 6 týdnů. Reakcí na Havlovo uvěznění byla spolupráce na založení Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS) v dubnu 1978. VONS byl založen proti policejní a soudní nespravedlnosti a zneužívání moci. Spolu s Havlem měl 18 zakládajících členů. VONS byl komunistickým vedením označen za protistátní organizaci. Za svou činnost bylo 29. května 1979 zadrženo 16 členů Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, mezi nimi i Havel. Deset z nich bylo drženo ve vazbě a byli obviněni z trestného činu podvrácení republiky (Václav Havel, Otta Bednářová, Petr Uhl, Jarmila Běliková, Jiří Němec, Ladislav Lis, Jiří Dienstbier, Dana Němcová, Václav Benda a Václav Malý – viz Příloha A). Sílil mezinárodní zájem a přibývalo protestů. Režim však veškeré protesty ignoroval.

---

⁵⁶ HAVEL, Václav. *Dálkový výslech (Rozhovor s Karlem Hvižd'alou)*. Praha: Melantrich, 1989. s. 108.

⁵⁷ KRISOVÁ, Eda. *Václav Havel: životopis*. Brno: Atlantis, 1991. s. 67-70.

Z vězení psal Havel dopisy své ženě Olze, které se nakonec publikovaly v sérii *Dopisy Olze*. V březnu 1983 byl Havlovi z důvodu nemoci přerušen výkon trestu.⁵⁸

Nástup Michaila Sergejeviče Gorbačova⁵⁹ do čela Komunistické strany Sovětského svazu roku 1985 se stal mezníkem v politickém vývoji. Gorbačov měl program na „přestavbu“⁶⁰ socialismu a demokratizace komunistického systému, kterým oslovil miliony lidí na celém světě, kteří ještě věřili v existenci sociálně spravedlivé společnosti. Lidé v Československu začali znovu po dvaceti letech od porážky Pražského jara doufat, že by mohli opět svobodně dýchat.⁶¹ Počátkem roku 1986 se konal poslední sjezd komunistické strany před její porážkou o tři roky později. Již Gorbačovova nepřítomnost na shromáždění byla více než výmluvná. Příspěvky na sjezdu místy připomínaly Havlův dopis témuž vedení před více než deseti lety. Později, když Gorbačov do Prahy konečně přijel, řekl Havel k jeho návštěvě: „*Sovětský svaz se pokouší o totéž, co jsme my dělali před dvaceti lety, naši reformisté však byli zlikvidováni...*“⁶²

První masové protestní demonstrace proběhly již v srpnu a říjnu 1988. V prosinci 1988 se konala první manifestace Dne lidských práv, úředně povolená komunistickým režimem. „*V lednu 1989 vypukla takzvaná palachiáda – týden každodenních bouřlivých demonstrací a brutálních zásahů policie na Václavském náměstí. Havel k nim ani nestačil zaujmout stanovisko, poněvadž hned na začátku, v neděli 16. ledna, skončil ve vazbě.*“⁶³ Václav Havel dostal pár dní před demonstrací na Václavském náměstí anonymní dopis od studenta, že se 15. ledna 1989 upálí jako pochodeň č. 1 u koně. Havel na dopis odpověděl ve smyslu, aby pisatel zůstal

---

⁵⁸ SIMMONS, Michael. *Nesmělý prezident: životopis Václava Havla*. Praha: Volvox Globator, 1993. s. 130-143.

⁵⁹ Michail Sergejevič Gorbačov se narodil v březnu 1931. V roce 1985 se stal generálním tajemníkem KSSS. Představil program na perestrojku a glasnost. Získal si popularitu v zahraničí. Jeho politika přinesla nejen Sovětskému svazu, ale celému světu významné změny. Kromě pádu komunistických režimů v zemích východní Evropy a zánik SSSR, zmizela letitá hrozba jaderného konfliktu mezi Východem a Západem. Přispěl k znovu nastolení svobody ve východní Evropě – za tento čin byl vyznamenán v roce 1990 Nobelovou cenou míru. VLČEK, Tomáš. *Michail Sergejevič Gorbačov*. [online]. © 1999-2003 [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_gorbacovm.php

⁶⁰ Přestavba neboli perestrojka je označení pro politické a ekonomické reformy v SSSR prováděné Michaiilem Gorbačovem. Jeho perestrojka sice nepřekročila reformní komunismus, měla však velký význam na zahájení demokratických přeměn a politických změn v Evropě. ŽALOUDEK, Karel. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri, 1996. s. 315.

⁶¹ PERNES, Jirí. *Takoví nám vládli: Komunističtí prezidenti Československa a doba, v níž žili*. Praha: Brána, 2010. s. 307.

⁶² SIMMONS, Michael. *Nesmělý prezident: životopis Václava Havla*. Praha: Volvox Globator, 1993. s. 158-159.

⁶³ KAISER, Daniel. *Disident Václav Havel 1936-1989*. Praha-Litomyšl: Paseka, 2009. s. 197-198.

naživu a pozval ho na manifestaci, samozřejmě bez hořlaviny. Brzy se však ukázalo, že šlo o léčku, na které bylo založeno Havlovo obvinění z podněcování k účasti na demonstraci. V den výročí 16. ledna 1989 se Havel žádné demonstrace neúčastnil, díval se pouze, jak jeho přátelé kladli květiny k památníku. Policie všechny účastníky zadržela, ostatní byli vyzváni, aby se rozešli. Havel byl zatčen v momentě, kdy vcházel do pasáže Alfa. Prý neuposlechl rozkaz k odchodu. Komunistický režim nedovolil lidem uctít památku Jana Palacha a tím vzkřísil jeho památku víc, než by dokázal Havel, kdyby tam řečnil. Lidé se cítili být Janu Palachovi více zavázáni. Následoval týden demonstrací na Václavském náměstí. Policie bila a sbírala lidi, počet demonstrujících ale neustále přibýval.⁶⁴

„V červnu zveřejnilo disidentské hnutí petici *Několik vět*⁶⁵ (viz Příloha B), požadující demokratizaci státu, kterou do podzimu podepsalo přes deset tisíc občanů. Pozice vedení KSČ se zhoršila v létě roku 1989, kdy se začal hroutit východoněmecký režim a tisíce východoněmeckých občanů požádalo o politický azyl na velvyslanectví SRN v Praze, Varšavě a Budapešti.⁶⁶ K výročí sovětské srpnové okupace 1968 vydal Havel prohlášení. Radil lidem, aby byli v den výročí opatrní a varoval je před možným násilím ze strany státu. Demonstrace se zúčastnilo přibližně deset tisíc lidí. Několik desítek lidí bylo zatčeno, jinak byla demonstrace rozehnána bez následků.

Na podzim 1989 se zvedala vlna revolučních změn, jen v Československu, Bulharsku a Rumunsku byly vlády schopny násilím udržet svou moc. Po svých narozeninách 5. října odešel Havel do nemocnice s podezřením na bronchitidu. Brzy byl z nemocnice, ze strachu na straně komunistů, převezen do cely předběžného zadržení na dobu oslav založení republiky.

V polovině listopadu strana uvolňovala své sevření, ministr Ladislav Adamec zrušil výjezdní doložky potřebné k překročení hranic, v Německu padla berlínská zeď.

---

⁶⁴ KRISEOVÁ, Eda. *Václav Havel: životopis*. Brno: Atlantis, 1991. s. 140-141.

⁶⁵ Když byl Václav Havel v květnu 1989 propuštěn z vězení, rozhodl se využít vzedmuté petiční vlny z události Palachova týdne a dal za vznik petici *Několik vět*. Petice byla zveřejněna v 29. červnu 1989. Pod ní byli uvedeni Václav Havel, Jiří Křížan, Alexander Vondra a Stanislav Devátý. Několik slov obsahovalo sedm požadavků: okamžité propuštění vězňů, neomezená svoboda shromažďování, svoboda víry, svobodná diskuze o minulosti Československa, volné působení nezávislých iniciativ, odborná i veřejná debata o životním prostředí, svoboda slova a ukončení cenzury. Do podzimu 1989 podepsalo petici na 40 tisíc lidí. Jména signatářů vysílala Svobodná Evropa a Hlas Ameriky. ČESKÁ TELEVIZE. *Petice Několik vět*. [online]. © 1996-2003 [cit. 2013-03-15]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10265474929-albertov-16-00/20957223343/3437-slovnicek/?kotva=nekolik-vet>

⁶⁶ ŽALOUDEK, Karel. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri, 1996. s. 371.

Právě uplynulo padesát let od smrti Jana Opletala, zavražděného nacistickými okupanty při nepokojích v Praze a lidé se připravovali na oficiálně povolené vzpomínkové shromáždění na Albertově. To se stalo zamínkou a vhodným okamžikem pro spiklence, ať už to byl kdokoli, aby provedli své záměry zinscenovat změnu v Praze a pád východoněmeckého vedení jim k tomu poskytl podmínky.⁶⁷

Po zveřejnění informace o brutálním rozeznání demonstrace k výročí smrtelného zranění Jana Opletala 17. listopadu 1989 a údajném usmrcení jednoho studenta v západních sdělovacích prostředcích (dezinformaci se nepodařilo objasnit) se na Václavském náměstí 19. listopadu sešlo 20 tisíc demonstrantů. V dalších dnech počet demonstrantů, požadujících informace a vyšetření okolností policejního zásahu a později také demokratizaci politických poměrů, dosahoval sta tisíce.⁶⁸

---

⁶⁷ SIMMONS, Michael. *Nesmělý prezident: životopis Václava Havla*. Praha: Volvox Globator, 1993. s. 170-174.

⁶⁸ ŽALOUDEK, Karel. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri, 1996. s. 371.

2 OBČAN VÁCLAV HAVEL

„*Pravda a láska musí zvítězit nad lží a nenávistí.*“ Autorem tohoto výroku je dramatik, esejista, disident, politický vězeň a především jeden z prezidentů České republiky Václav Havel. Na světě žije pravděpodobně víc lidí, kteří znají Havla, než těch kteří znají Česko. Někteří ho milují, jiní nenávidí. Většinu svého života zasvětil politice, vedle toho se věnoval své velké lásce – dramaturgii, eseji. Pro mnohé se stal symbolem odporu proti totalitě. V situacích, za něž by západní politik byl odsouzen ke zlu, mu bylo tleskáno. Většina lidí znala prominentního disidenta díky cenzuře jen ze zlomyslných článků v socialistickém tisku, když však vystoupil v listopadu 1989 ze stínu, lidé se s ním rázem ztotožnili. Havlův životní příběh se zdá jako pohádka, z politického vězně se stal prezidentem. Možná díky své osobnosti, možná i díky osudu se stal jediným možným kandidátem na prezidenta. Jeho prazvláštní výsada, říkat co si myslí mu zůstala i v nejvyšší státní funkci. Nelehko si jako člověk milující prosté oblečení zvykal na obleky a kravaty. Jako člověk, který se nejlépe cítí ve společnosti upřímných inteligentních lidí, si musel zvykat na svět vysoké politiky.⁶⁹

2.1 Intelektuál z vlivné buržoazní rodiny

Václav Havel pochází z buržoazní rodiny, jak on sám říká, možná dokonce z velkoburžoazní. Tradice rodiny Havlových začíná prezidentovým dědečkem Vácslavem Havlem (1861-1921). Prapraděd našeho někdejšího prezidenta byl významný pražský mlynář, měl však několik dcer a celý svůj majetek rozdělil do jejich věn, a tak na Havlova dědečka – jako jediného syna – nic nezbylo. Musel začínat v podstatě od nuly jako stavitel. V roce 1904 postavil na dnešním Rašínově nábřeží dva domy v secesním stylu se symbolem zeměkoule z drátů na střeše. Jeden z domů, ten s číslem popisným 2000, byl určený pro vlastní rodinu, která se tam v roce 1905 nastěhovala. Za vrchol své podnikatelské kariéry považuje palác Lucerna v centru Prahy. Lucerna s bludištěm pasáží byla první velké centrum zábavy, postupně tu začal

---

⁶⁹ KOMÁREK, Martin. *GEN (1): podle televizního projektu Fera Feniče*. Olomouc: Hájek a spol., 1993. s. 31

vedle velké sálu fungovat také biograf, kavárna, bary a dokonce i japonská restaurace, kde obsluhovaly dívky v kimonech. V roce 1912 založil filmovou společnost Lucerna-film. Václav Havel měl dva syny – staršího Václava Mariu a mladšího Miloše, kteří představovali již druhou generaci. Od útlého věku je vyučoval řemeslu přímo v provozu Lucerny, a tak není divu, že s ní přirozeně srostli. Václav Marie, byl rodinným podnikům naprosto oddán, po smrti svého otce převzal Lucernu. Jeho bratr Miloš byl jeden z hlavních podnikatelů v českém filmu, v roce 1937 obnovil činnost společnosti Lucerna-film.⁷⁰

Václav Havel svého dědečka velmi obdivoval. *„Můj dědeček z otcovy strany – se opět vypracoval: vystudoval architekturu, půjčil si kdesi peníze, vydláždil kdesi úspěšně náměstí a stal se tak stavebním podnikatelem. Postavil potom leccos, různé hezké secesní domy v Praze a především palác Lucernu, první železobetonový dům v Praze. Dělal sám práci, kterou dnes dělají desítky lidí: od architektonických projektů a výpočtů až po řízení stavby, od ekonomického vedení firmy až nevím po co. Patřil tedy k oné první generaci skutečných kapitalistů či buržoá, totiž k selfmademanské generaci zakladatelů rodinné firmy, kteří začali z ničeho a dosáhli mnohého. Jemu zřejmě vděčíme za svůj buržoazní původ, on to zřejmě byl, kdo naši rodinu teprve opravdu uvrhl do ‚buržoazní třídy‘. Můj otec v jeho díle pokračoval, koupil pustý kopec za Prahou a vybudoval na něm vilovou čtvrť Barrandov, kde vystavěl též terasy, které pak spolu s Lucernou patřily naší rodině jakožto ‚Restaurační podniky Lucerny a Barrandova‘. Můj strýc, otcův bratr, se od mládí věnoval filmu, vybudoval na Barrandově ateliéry a byl za první republiky i za protektorátu hlavním ‚filmovým magnátem‘.“*⁷¹

Václav Marie Havel (1897-1979) se věnoval, jak už bylo řečeno, stavitelství. Studoval české technické učení v Praze a jako student byl politicky velmi aktivní. Byl předsedou Svazu československého studentstva a poté Obrodného hnutí československého studentstva. Podílel se na výstavbě studentských kolejí na Letné a dívčích kolejí Budeč. Byl mezi prvními členy Rotary klubu a spolu s T. G. Masarykem založili v roce 1921 v Československu organizaci Young Men's

---

⁷⁰ KAISER, Daniel. *Disident Václav Havel 1936-1989*. Praha-Litomyšl: Paseka, 2009. s. 11-12

⁷¹ HAVEL, Václav. *Dálkový výslech (Rozhovor s Karlem Hvizďalou)*. Praha: Melantrich, 1989. s. 7

Christian Association (YMCA)⁷². Jako publicista se angažoval v časopise Demokratický střed. Ve třicátých letech realizoval výstavbu vilové čtvrti na Barrandově s velkým společenským areálem Barrandovské terasy. Jeho inspirací se stala Amerika, kterou procestoval se svou první ženou, Bělou Friendlárovou, s níž prožil pětileté manželství.⁷³ V listopadu 1934 měl první schůzku s Boženou Vavrečkovou, kterou si 14. června 1935 vzal na Staroměstské radnici za ženu. 5. Října 1936 se jim narodil prvorozený syn. Dostal jméno Václav, které se v rodině dědilo z generace na generaci. Dva roky na to, 11. října 1938, se narodil syn Ivan.⁷⁴ Po znárodnění paláce Lucerna a Teras na Barrandově, v roce 1948, působil jako úředník. Václav M. Havel zemřel v červenci 1979.

Matka Václava Havla, Božena, byla dcerou úspěšného spisovatele, diplomata a později manažera Baťových závodů Huga Vavrečky (1880-1952). Vystudoval německou techniku v Brně. V roce 1906 se stal redaktorem Lidových novin, kde se specializoval na ekonomiku a krátký čas působil jako zpravodaj na Balkáně. Po válce se do Lidových novin na krátký čas vrátil. Vojenskou službu vykonával u námořnictva v Terstu. Později se stal členem československé delegace na mírové konferenci v Paříži, poté byl jmenován velvyslancem v Hamburku, Budapešti a Vídni.⁷⁵ „... *Hugo Vavrečka byl sice z chudícké slezské rodiny, stal se však mužem devatera řemesel: národohospodářským redaktorem Lidových novin, československým vyslancem v různých zemích (pár dnů dokonce ministrem), jedním z ředitelů Baťových závodů, příležitostným spisovatelem (napsal například onoho ‚Lelíčka‘, kterého pak proslavil zfilmovanou verzí Vlasta Burian).*“⁷⁶

Božena Vavrečková (1913-1970) byla vzdělanou dívkou. Po přestěhování z Vídne do Prahy se starala o mladšího bratra Ivana. Studovala cizí jazyky, později malířství na pražské Akademii výtvarného umění. Později pracovala jako prodavačka

---

⁷² YMCA neboli Křesťanské sdružení mládeže (dnes Křesťanské sdružení mladých lidí), vznikla v 19. století v Anglii. V Československu bylo sdružení ustanoveno 21. dubna 1921 a rozšířilo se u nás převážně díky pomoci z USA. Již před ustanovením se u nás rozvíjela činnost vojenské YMCA. Československá YMCA přijímala příslušníky církve i lidi bez vyznání. Chtěla vytvořit nábožensko-výchovný program. Na sociálním a tělovýchovném úseku se doznala velké studentské oblibě. Již v roce 1933 měla YMCA 1600 členů. HAVEL, Václav Maria. *Mé vzpomínky*. Praha: Lidové noviny, 1993. s. 140.

⁷³ FORMÁČKOVÁ, Marie. *Václav Havel: život jako absurdní drama*. Praha: Euromedia Group – Ikar, 2012. s. 9-13.

⁷⁴ KRISOVÁ, Eda. *Václav Havel: životopis*. Brno: Atlantis, 1991. s. 34.

⁷⁵ FORMÁČKOVÁ, Marie. *Václav Havel: život jako absurdní drama*. Praha: Euromedia Group – Ikar, 2012. s. 9-10.

⁷⁶ HAVEL, Václav. *Dálkový výslech (Rozhovor s Karlem Hvizďalou)*. Praha: Melantrich, 1989. s. 8.

vstupenek, suvenýrů a dělala průvodkyni v Pražské informační službě. V den pětatřicátého výročí první schůzky manželů Havlových, vezl inženýr Havel svou ženu do nemocnice. V nemocnici roku 1970 zemřela.⁷⁷

Ivan M. Havel se od staršího bratra Václava zájmově velmi liší. Vystudoval na Elektrotechnické fakultě ČVUT v Praze. V roce 1971 získal doktorát na Berkeley v Kalifornii. Spolu s Václavem patřil mezi zakladatele Občanské fóra. Byl ředitelem Centra pro teoretická studia, společného pracoviště UK a AV ČR, kde vede dodnes transdisciplinární seminář. Zabývá se robotikou, umělou inteligencí, kybernetikou a filosofickými otázkami. Působí jako šéfredaktor časopisu Vesmír. Z prvního manželství se ženou Květou, později manželka Jiřího Dienstbiera, má dva syny – Vojtěcha a Prokopa. Ivanovo druhou ženou je dcera akademika Dionýze Ilkoviče, slovenského fyzika a chemika, Dagmar.⁷⁸

Václav Havel tedy vyrůstal ve vynikajících rodinných podmínkách. Část svého dětství trávil v domě na pražském Rašínově nábřeží a ve Žďárci u Tišnova, kde jeho dědeček Václav postavil usedlost, která byla nazývána Havlov. „*V dětství jsem se těšil, zvláště když jsme žili na našem venkovském sídle a já chodil do vesnické školy, rozmanitým výhodám a výsadám: byl jsem – na rozdíl od všech svých spolužáků a kamarádů – ‚panský synek‘, pocházel jsem z bohaté a tudíž vlivné rodiny, zaměstnávající – jak bylo v takovém prostředí tehdy zvykem – i ‚služebnictvo‘: měl jsem vychovatelku, měli jsme kuchařku, služebnou, zahradníka, šoféra. A to všechno vytvářelo mezi mnou a mým bezprostředním okolím (respektive významnou částí tohoto okolí, totiž tou, kterou vytvořili mí chudší spolužáci a naše ‚služebnictvo‘) pochopitelnou sociální přehradu, kterou já – ačkoli špunt – kupodivu velice přesně cítil a velice těžce nesl, chápaje ji jednoznačně jako svůj handicap: styděl jsem se za své výsady, prosil o jejich zrušení, toužil po rovnosti s ostatními. Ne snad proto, že bych byl od dětství nějakým sociálním revolucionářem, ale prostě proto, že jsem se cítil vyčleněn a oddělen, že jsem kolem sebe cítil určitou nedůvěru, určitý odstup...*“⁷⁹ Po ukončení povinně školní docházky mu komunistický režim nedovolil dále studovat, proto v první polovině padesátých let zahájil učení na čtyřletém oboru chemický laborant a zároveň

---

⁷⁷ FORMÁČKOVÁ, Marie. *Václav Havel: život jako absurdní drama*. Praha: Euromedia Group – Ikar, 2012. s. 9-10.

⁷⁸ Tamtéž, s. 18.

⁷⁹ HAVEL, Václav. *Dálkový výslech (Rozhovor s Karlem Hvizďalou)*. Praha: Melantrich, 1989. s. 8-9.

studoval večerní gymnázium, které ukončil v roce 1954. Z kádrových důvodů nebyl přijat na žádnou z humanitně zaměřených vysokých škol, a proto studoval na Ekonomické fakultě Českého učení technického, kterou ale po dvou letech opustil. V roce 1957 nastoupil do dvouleté vojenské základní služby. Po jeho návratu rodina kvůli zestátnění nevladnila žádný majetek.⁸⁰ V roce 1974 nastoupil Václav Havel do trutnovského pivovaru, aby nemohl být obviněn z příživnictví. Pracoval zde devět měsíců jako pomocný dělník, válel sudy a filtroval pivo, přestože do práce jezdil Mercedesem. Tato životní zkušenost mu přinesla jiný způsob psaní a dala za vznik autobiografické hře *Audience*, později o tom psal i ve své práci *Moc bezmocných*.⁸¹

Havlovou první manželkou byla Olga Šplíchalová. Seznámili se v roce 1956 v kavárně Slávia a po osmi letech se vzali. Prošli spolu nejtěžšími životními zkouškami. Olga při něm stála od vojny, po kariéru dramatika, disidentství, pobyt ve vězení, až do jeho prezidentování. Zemřela na rakovinu v roce 1996. Konec téhož roku zjistili Václavu Havlovi nádorové onemocnění plic. Oporou mu byla nová přítelkyně herečka Dagmar Veškrnová, která měla již z předchozího vztahu dceru Ninu. Krátce po svém propuštění z nemocnice se tajně v lednu 1997 vzali. Jako manželka prezidenta se věnovala charitativní činnosti. Po sňatku založila Nadaci VIZE 97, ze které po sloučení s Nadací Václava Havla o rok později vznikla Nadace Dagmar a Václava Havlových VIZE 97, v níž je předsedkyní Správní rady dodnes. Svou charitativní aktivitou a podporou manžela v těžkých onemocněních si Dagmar Havlová získala respekt široké veřejnosti jak v České republice, tak i v zahraničí.⁸²

2.2 Básník, spisovatel a dramatik

Na otázku, zdali začal Václav Havel psát již v roce 1952, rok po ukončení základní školy odpovídá takto: „*Dřív. Vlastně jsem psal od doby, kdy mě naučili písmenka. Psal jsem básničky, seriály, ve třinácti jsem dokonce napsal filozofickou knihu. [...] V patnácti jsem už soustavněji psal poezii a stále zřetelněji začal vnitřně*

---

⁸⁰ *Václav Havel*. [online]. [cit. 2013-02-28]. Dostupné z: <http://old.hrad.cz/president/Havel/cvp.html>

⁸¹ *Občan HAVEL přikuluje*. [film]. [cit. 2013-03-06]. Režie Jan NOVÁK a Adam NOVÁK. Česká republika, 2009

⁸² *Václav Havel*. [online]. [cit. 2013-02-28]. Dostupné z: <http://old.hrad.cz/president/Havel/cvp.html>

tíhnout k humanitním oborům. Tehdy jsem se také octl v určitém duchovním kroužku, snad jsem ho dokonce spoluzaložil, složeném z kamarádů z různých prostředí, večerního gymnázia, střední školy i obecné školy. Ta skupina se jmenovala Šestatřicátníci: všichni jsme se narodili v roce 1936. Existovala od roku 1951 asi do roku 1953. Vydávali jsme strojopisný časopis, pořádali sympozia, ba měli jsme i sjezdy. Šestatřicátníci byli rozděleni do sekcí (vzpomínám na sekci politicko-ekonomickou a literární) a v nich vedli první chlapecké debaty. Když na to dnes pomyslím, trochu mi vstávají vlasy hrůzou na hlavě: kdybychom byli o pět let starší, zcela bezpečně bychom skončili někde na Mírově, za takové věci mohl v těch dobách člověk dostat klidně dvacet let. Poezii jsem psal až do vojny, napsal jsem několik sbírek, z nichž naštěstí nikdy nic nevyšlo.“⁸³

Havlův otec byl překvapen, že mladý Václav píše básně, neboť v rodině byli většinou inženýři. Tehdy mu jistý přítel pana inženýra sjednal návštěvu u Jaroslava Seiferta, později nositel Nobelovy ceny za literaturu. Mladý Václav mu donesl své básnické pokusy a v návaznosti na ně dostal od Seiferta dopis a cenné rady. Poté Seiferta spolu s Milošem Formanem a Jiřím Kuběnou navštěvovali často. V této sestavě navštívili také Nezvala. Václav Havel v té době směřoval jiným směrem, a tak se jednou Seifertovi zmínil, že obdivuje Vladimíra Holana. Seifert poslal Havla na Kampu a od té doby pravidelně jednou za měsíc chodíval k Holanovi. Při jedné návštěvě u Holana, na které opět byl s Kuběnou a Formanem, tam potkali básníka Jana Zábranu. Na dlouhá léta se s Havlem stali důvěrnými přáteli. „*Jako starší a zkušenější nás informoval o dalších hodnotách, o nichž jsme do té doby nevěděli a ani dost dobře vědět nemohli, o Skupině 42, o Jiřím Kolářovi a mnoha dalších nepublikujících autorech. Samozřejmě jsme si hned všelijak složitě sehnali příslušné knížky a staré časopisy a samozřejmě jsme se do nich okamžitě zamilovali. Skupina 42 se nám stala posledním živým skutkem české poezie a vůbec českého umění. Zcela jsme k ní byli přitahováni a první sbírky Kainarovy, Kolářovy, eseje Chalupického a podobně měly pro nás autoritu kompasu. Přirozeně jsme záhy toužili své nové idoly osobně poznat – a tak se znovu opakovalo vzrušující hledání umlčených tvůrců. Pomyšlení, že ti lidé někde mezi námi žijí, že je možná potkáváme, bylo fascinující; vzpomínám, když jsem někdy*

---

⁸³ HAVEL, Václav. *Dálkový výslech (Rozhovor s Karlem Hvizďalou)*. Praha: Melantrich, 1989. s. 25-26.

*koncem padesátých let spatřil poprvé živého Patočku, jehož texty jsem předtím hltal v Univerzitní knihovně.*⁸⁴

Za zmínku z básní Václava Havla stojí *Čtyři rané básně* z roku 1953, sbírka *Záchvěvy* z roku 1954, *První úpisy* z 1955, cyklus básní *Na okraji jara* vznikl v roce 1956 a ve stejném roce vznikla také sbírka *Prostory a čas* (viz Příloha C).⁸⁵

Rok 1955 byl rokem vzniku časopisu Květen, který byl založen z usnesení II. sjezdu Svazu spisovatelů pro mladou literární generaci. Havel napsal redakci dopis, kde zformuloval své rozpaky, upozorňoval na vnitřní rozpory časopisu a tázal se, jak je možné, že se časopis nezajímá a nenavazuje na Skupinu 42, která otevřela poezii modernímu životu. Jeho dopis v Květnu otiskli, byl to jeho první autorský článek. Otisknutí vyvolalo vlnu diskuse a zapříčinilo, že byl Havel pozván na konferenci mladých autorů na Dobříši. Ve svém proslovu rozvedl, co už předtím psal stručně do Května – upozornil na vztah k potlačované literatuře, usvědčoval je z pokrytectví, protože tvrdí, že chtějí napravovat své chyby a přehmaty, ale zdráhají se to provést. Přítomní byli jeho výstupem zaskočení, postupně ale usoudili, že má pravdu.⁸⁶

V roce 1965 přijal Havel nabídku do redakční rady měsíčníku Tvář, jejíž podmínkou však bylo vstoupit zároveň do Svazu spisovatelů. Vstup do Tváře znamenal odhodlání bojovat, které nastoupil dopisem do časopisu Květen v 1956 a započal tak svou dráhu politického disidenta. Činnost Tváře byla v roce 1965 pozastavena na nátlak komunistické strany, obnovena byla na jaře 1968. O rok později byl časopis trvale zrušen. V 68 vystoupil Václav Havel v Literárních listech (dříve Literární noviny) se článkem *Na téma opozice*.

Rok po přijetí nabídky do Tváře, tedy v roce 1966, vydalo nakladatelství Mladá fronta soubor Havlových typogramů, básní, s názvem *Protokoly*, který obsahoval text *Zahradní slavnosti*, *Vyrozumění*, eseje o dialektické metafyzice a typogramy s názvem *Antikódy*.⁸⁷ Za svůj život toho Havel napsal mnoho, již zmíněné *Protokoly*, knihu *O lidské identitě*, která obsahuje jeho eseje, články, fejetony a různá vyjádření ze sedmdesátých let. Je v ní obsažena i jedna z Havlových nejvýznamnějších prací esej

---

⁸⁴ HAVEL, Václav. *Dálkový výslech (Rozhovor s Karlem Hvižd'alou)*. Praha: Melantrich, 1989. s. 26-28.

⁸⁵ FORMÁČKOVÁ, Marie. *Václav Havel: život jako absurdní drama*. Praha: Euromedia Group – Ikar, 2012. s. 31.

⁸⁶ HAVEL, Václav. *Dálkový výslech (Rozhovor s Karlem Hvižd'alou)*. Praha: Melantrich, 1989. s. 31-34.

⁸⁷ SIMMONS, Michael. *Nesmělý prezident: životopis Václava Havla*. Praha: Volvox Globator, 1993. s. 79-91.

Moc bezmocných (1978). Dále napsal *Dopisy Olze* (68 Publishers⁸⁸ v Torontu), které vznikly při jeho pobytu ve vězení, závěrečný cyklus šestnácti dopisů vyšel pod názvem *Výzva k transcendenci*. Po návratu z vězení napsal také spoustu článků, jmenujme alespoň *Politiku a svědomí*, *Odpovědnost jako osud*, *Anatomie jedné zdrženlivosti*.⁸⁹

První setkání Havla s divadlem proběhlo již na vojně, kde se svým kamarádem Karlem Bryndou založili útvarový divadelní spolek, jejichž prvním dramatem, ve kterém hráli, byla Kohoutova hra *Zářijové noci*. Havel v ní ztvárnil zápornou postavu nadporučíka Škrovánka. Druhý rok vojny napsali svou vlastní odvážně kritickou hru s prostředím vojny, která se jmenovala *Život před sebou*. Hra měla velké úspěchy na nižších soutěžích. Když však měli jet na celoarmádní přehlídku do Mariánských lázní, Hlavní politická správa československé armády si ji prostudovala a dospěla k oprávněnému názoru, že si z nich dělají srandu záměrně naznačovanou ironií. Vážněji se o divadlo začal zajímat až po návratu z vojny roku 1959, když začal pracovat u Wericha jako kulisák v divadle ABC. To byl zlom, kdy přestal psát básně a začal psát hry. První z nich byla absurdní hra *Rodinný večer* (1959), poté následovala první verze *Vyrozumění*. Současně začal psát teoretické články do revue *Divadlo*. V rozhovoru s Karlem Hvižd'alou Havel uvedl, jak byl na sebe v jednom momentě pyšný: „*Vzpomínám si, že se jednou na mne Werich obrátil v zákulisí mezi dvěma svými výstupy a povídá: ‚Mladej, oni taky píšou o divadle?‘ Já přisvědčím. Werich: ‚Ten článek o Horníčkoví a o mně byl bezvadnej, poslal jsem ho do Ameriky Voskovcovi‘. A odešel na scénu. Já se nadmul pýchou a žil z té pochvaly týden.*“⁹⁰

V létě roku 1960 nastoupil do Divadla Na zábradlí, kde působil osm let. Vystřídal zde funkce od kulisáka po osvětlovače, tajemníka, lektora až k funkci dramaturga. První éru divadla prožil s Ivanem Vyskočilem, který ho do Divadla Na zábradlí přivedl, druhá éra začala Janem Grossmanem. Udělal Havla svým spolupracovníkem. V roce 1962 začal studovat dálkově dramaturgii na Divadelní fakultě Akademie múzických umění (AMU) v Praze, kterou v roce 1966 zakončil komentářem ke hře *Eduard*, jež se později stal základem pro hru *Ztížená možnost soustředění*, kterou v 1968 uvedlo Divadlo Na zábradlí. Do výčtu Havlových her patří

---

⁸⁸ 68 Publishers, toto české exilové nakladatelství vzniklo v roce 1971. Bylo založené Zdenou Salivarovou-Škvoreckou a jejím manželem Josefem Škvoreckým v Torontu (Kanada).

⁸⁹ HAVEL, Václav. *Dálkový výslech (Rozhovor s Karlem Hvižd'alou)*. Praha: Melantrich, 1989. s. 165.

⁹⁰ Tamtéž, s. 35-38.

již zmíněný *Život před sebou*, *Rodinný večer*, s Ivanem Vyskočilem spolupracoval na hře *Autostop* (1961), s Milošem Macourkem napsal kabaretní hru *Nejlepší rocky paní Hermannové* (1962), následuje *Zahradní slavnost*, která měla na Zábradlí premiéru v roce 1963. O dva roky později bylo uvedeno *Vyrozumění*, které přepisoval od roku 1960. V roce 1968 uvedl rozhlas s Josefem Kemrem a Rudolfem Hrušínským Havlovu menší rozhlasovou hru *Anděl strážný*. Československá televize ho ocenila, jakousi cenou za televizní hru *Motýl na anténě*. V sedmdesátých letech, v době své zakázanosti, napsal hru *Spiklenci* (1971), kterou považuje za méně povedenou, rok poté *Žebráckou operu*. V roce 1975 jednoaktovky *Audience* a *Vernisáž* a v 1978 k nim přibyla další s názvem *Protest*. Po návratu z vězení napsal v roce 1984 celovečerní hru *Largo desolato* a rok na to hru *Pokoušení*.⁹¹

2.3 Disident

Disidentství znamená odlišovat se, odporovat. Termín se používá od 60. let 20. století pro odpůrce totalitního režimu, otevřeně vystupující s politickou a ideologickou kritikou svého státu. Totalitní vláda potlačuje disidenty mocenskými prostředky – znemožnění studia a cestování, propuštění ze zaměstnání nebo v krajním případě i věznění.⁹² Naším nejznámějším disidentem je Václav Havel.

Havlova disidentská kariéra započala v roce 1956 dopisem do časopisu *Květen* a provázelo ho až do roku 1989, kdy byl zvolen prezidentem. Mezi jeho disidentské počínání můžeme zařadit Havlovo první veřejné vystoupení na konferenci mladých autorů v listopadu 1956 na Dobříši, které navazovalo na jeho dopis do časopisu *Květen*. Zde ve svých dvaceti letech přednesl projev, jenž upozorňoval na vztah oficiální literatury k literatuře potlačené, usvědčoval je z pokrytectví, kdy se považují za reformátory, ale nic pro to nedělají. „*Byla to dost groteskní situace: ač tam sedělo hodně renomovaných autorů s mnoha vydanými knížkami, redaktorů i publicistů, vesměs přirozeně členů strany i Svazu spisovatelů, směr jejich jednání udala jakási zcela neznámá osoba, student ekonomiky dopravy, který se tam nachomýtl bůhví jak. Reakce na mé vystoupení byla – jak jinak než rozporuplná: polemizovali se mnou,*

⁹¹ HAVEL, Václav. *Dálkový výslech (Rozhovor s Karlem Hvižd'alou)*. Praha: Melantrich, 1989. s. 42-55.

⁹² ŽALOUDEK, Karel. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri, 1996. s. 85.

leccos mi vytýkali, různě se hájili – zároveň však můj proslov hodnotili jako vesměs ,směle kritický‘, ,odvážný‘, tedy jako jeden z těch hlasů, které je třeba se vši vážností v té době vyslechnout. [...] Můj vstup do veřejného literárního života měl tedy, jak patrně, příděch rebelie...⁹³

Opětovně o sobě dal vědět v červnu 1967 na IV. sjezdu Svazu spisovatelů, kde spisovatelé ve své většině vypověděli poslušnost režimu. Havel se na sjezd připravoval spolu s Pavlem Kohoutem, Ludvíkem Vaculíkem a Ivanem Klímou. Tato skupinka vešla ve známost jako „protistranické křídlo“. Havlův ač ostrý projev nevyvolal takové překvapení jako projev Pavla Kohouta, který předčítal z otevřeného dopisu ruského disidenta Alexandra Solženicyna.⁹⁴ Sjezd spisovatelů byl vyvrcholením kritické vlny a stal se symbolem o nalezení nových cest. Vedení Komunistické strany Československa se cítilo ohroženě. Krizi to zastavit nemohlo a nedlouho na to propuklo v Československu pražské jaro.⁹⁵

Do jeho života stále více vstupovala politika. Stejně jako pro většinu lidí v zemi, byla pro Havla nezapomenutelným zážitkem okupace Československa vojsky Varšavské smlouvy v roce 1968. V té době vysílal společně s hercem Janem Třískou v rozhlase proti okupaci. Napsal obsáhlé prohlášení OV KSČ, ONV, OV NF, které bylo všude vylepeno, a vysílal ho pouliční rozhlas. O rok později se Havel podílel s Ludvíkem Vaculíkem na vzniku prohlášení *Deset bodů*, jenž bylo adresováno Federálnímu shromáždění, federální vládě, vládě ČSR, ÚV KSČ a České národní radě. Datováno bylo symbolicky 21. 8. 1969, ačkoli vzniklo již v létě. Petici podepsalo celkem deset signatářů a dali tím jasně najevo, že nesouhlasí s politickými poměry, které u nás nastaly po 21. srpnu 1968. V souvislosti s peticí *Deset bodů* byli signatáři obviněni z trestného činu podvrácení republiky, k procesu nakonec nedošlo.⁹⁶

Dne 8. dubna 1975 napsal Havel otevřený dopis Gustávu Husákovi. Publicitu zajistil předáním kopie dopisu státním tiskovým agenturám a několika západním korespondentů. Poukazuje v něm na hloubku morální a sociální krize skrývající se za zdánlivě poklidným životem. Havel apeloval na adresáta, aby si vedení uvědomilo

---

⁹³ HAVEL, Václav. *Dálkový výslech (Rozhovor s Karlem Hvižd'álo)*. Praha: Melantrich, 1989. s. 33.

⁹⁴ SIMMONS, Michael. *Nesmělý prezident: životopis Václava Havla*. Praha: Volvox Globator, 1993. s. 84.

⁹⁵ PERNES, Jiří. *Takoví nám vládli: Komunističtí prezidenti Československa a doba, v níž žili*. Praha: Brána, 2010. s. 261.

⁹⁶ FORMÁČKOVÁ, Marie. *Václav Havel: život jako absurdní drama*. Praha: Euromedia Group – Ikar, 2012. s. 58-63.

míru odpovědnosti za tuto smutnou společenskou situaci. Dopis upoutal mezinárodní pozornost, Husák však dopis víceméně ignoroval.⁹⁷

Proces s undergroundovou skupinou The Plastic People Of the Universe v roce 1976, se stal zásadním úkolem pro zrozeného disidenta. Václav Havel se svým kolegou z časopisu Tvář Jiřím Němcem vedli kampaň za Plasty. Případ se stal mezinárodně známým a komunisté byli zaskočeni jeho průběhem.⁹⁸ Proces s PPU dal podnět ke vzniku Charty 77, která se připravovala na podzim 1976 a jejímž hlavním iniciátorem byl právě Václav Havel. Na veřejnost vzešla Charta 77 v lednu 1977. Od té doby se Havel potýkal s pronásledováním, vazbou a později s vězením.

Režim zakázal mluvit v Československu o opozici, přesto již bylo zřejmé, že tu opozice je. V dubnu 1978, kdy se Havel vzpamatoval ze svého zatčení a vracela se mu energie, se stal jedním ze zakládajících členů Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. Výbor bojoval proti policejní a soudní nespravedlnosti. V květnu 1979 bylo šestnáct členů VONS za svou činnost zadrženo, deset z nich bylo zadrženo a obviněno z trestného činu podvrácení republiky, mezi nimiž byl i Václav Havel.⁹⁹

Havel trávil další léta převážně ve vězení a neměl šanci se více politicky projevit. Od 60. let se poprvé objevil na veřejnosti v roce 1988; 3. září promluvil na festivalu v Lipnici nad Sázavou a 10. prosince vystoupil na Škroupově náměstí v Praze na povolené demonstraci ke Dni lidských práv.¹⁰⁰ V lednu 1989 probíhal týden demonstrací k uctění památky Jana Palacha. I přesto, že Havel demonstraci dne 16. ledna 1989 pozoroval jen z povzdálí, byl policií zatčen. Události spojené s palachiádou daly za vznik disidentskému hnutí *Několik vět*, pod kterým byl mimo jiné podepsán i Havel. Petice požadovala demokratizaci státu a do podzimu jí podepsaly desítky tisíc lidí.¹⁰¹

Se začátkem sametové revoluce 17. listopadu 1989 vzniklo o dva dny později politické hnutí Občanské fórum, jehož hlavním představitelem se stal Václav Havel. Disident v době demonstrace nebyl v Praze, avšak následující den se z Hrádečku

---

⁹⁷ SIMMONS, Michael. *Nesmělý prezident: životopis Václava Havla*. Praha: Volvox Globator, 1993. s. 114-116.

⁹⁸ HAVEL, Václav. *Dálkový výslech (Rozhovor s Karlem Hvizďalou)*. Praha: Melantrich, 1989. s. 108.

⁹⁹ SIMMONS, Michael. *Nesmělý prezident: životopis Václava Havla*. Praha: Volvox Globator, 1993. s. 122-140.

¹⁰⁰ EMMERT, František. *Václav Havel 1936-2011*. Brno: Cpress. 2012. s. 29.

¹⁰¹ KRISEOVÁ, Eda. *Václav Havel: životopis*. Brno: Atlantis, 1991. s. 140-141.

přesunul do Prahy a zapojil se s Občanským fórem za zády do událostí listopadových dnů.

Být disidentem v té době znamenalo kritizovat, analyzovat falešnost jazyka, mapovat porušování lidských a občanských práv, ukazovat na rozpory mezi řečeným a skutečným nebo organizovat protesty. Václav Havel se k této teorii vyjádřil pomocí svých činů: „*Mám naopak pocit, že jsem kritizoval a mohl kritizovat jen a jen proto, že jsem viděl, jak je svět kolem mne vzdálen všem mým představám o tom, jak by měly věci správně být.*“¹⁰²

2.4 Politický vězeň

S Havlovým disidentstvím souviselo mnoho problémů s komunistickým režimem. V roce 1975, kdy napsal otevřený dopis Husákovi a vystoupil tak z ústraní, očekával každým dnem zatčení a obvinění z podvrácení republiky. S podivem se tak nestalo, přesto od té doby s sebou pro jistotu nosil kartáček na zuby, pár žiletek a nějaké cigarety navíc.¹⁰³

Se vznikem Charty 77, v roce 1977, se ocitl pod dohledem StB. „*Denně byl vyslýchán policií – jeden výslech trval třináct hodin – a provedli u něho domovní prohlídku. Vypyтали se stále dokola na všechno možné, nejvíc je samozřejmě zajímala Charta. Dotčená policie měla své metody, jak znepríjemnit disidentům život. [...] Havlovi tehdy bydleli v Dejvicích, příjemné obytné pražské čtvrti nedaleko ruzyňské věznice, kde se odehrávala většina výslechů. V prvních dnech po šestém lednu se u nich všichni vyslýchání vždy večer scházeli, aby si porovnali své dojmy a informovali zahraniční novináře. Počítalo to s hloupostí policie – a opravdu trvalo několik dnů, než si toho někdo všiml.*“¹⁰⁴

„*Aniž jsem k tomu měl nějaké věcné důvody, cítil jsem v kostech, že to nemůže pro mne osobně skončit jinak než zavřením. To tušení bylo den ode dne silnější a posléze vyústilo v intenzivní přání, aby se to už konečně stalo a já dál nemusel žít v té*

---

¹⁰² HAVEL, Václav. *Prosím stručně: rozhovor s Karlem Hvižd'alou, poznámky, dokumenty*. Praha: Gallery, 2006. s. 46.

¹⁰³ SIMMONS, Michael. *Nesmělý prezident: životopis Václava Havla*. Praha: Volvox Globator, 1993. s. 116.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 128.

nervující nejistotě.“ 14. ledna 1977 se mu přání splnilo, nevrátil se z výsledku. Hlavním důvod byl zřejmý, jelikož byl Havel z mluvčích nejmladší, jediný měl auto, oprávněně se domnívali, že je motorem veškerého dění a hlavním organizátorem. Byl obviněn z trestného činu podvrácení republiky za otevřený dopis Husákovi z roku 1975 a jako hlavní iniciátor Charty 77. Byl vzat do vazby, kde strávil čtyři a půl měsíce.¹⁰⁵

Patočku a Hájka brali zřejmě jako lidi umírněnější a nadále je podrobovali několikahodinovým výslechům. V březnu 1977 Jan Patočka po mnohahodinových výsleších, kdy byl nemocný, zemřel. Havel už tak dost vězení psychicky špatně snášel a Patočkova smrt tomu nepomohla. Státní orgány ho donutili složit funkci mluvčího Charty 77 a přesvědčili ho, že Charta ukončila svou činnost. V květnu 1977 byl Havel propuštěn, dozvěděl se, že mu ve vězení lhali a uvedl vše na pravou míru v samizdatu a zahraničních sdělovacích prostředcích. V říjnu se konal soud s Havlem a třemi dalšími obviněnými, kde byl odsouzen k trestu odnětí svobody na 14 měsíců s podmíněným odkladem na tři roky. Proti Chartě, která se opírala o helsinský protokol a pakt o lidských právech ani proti dopisu Husákovi nic nenalezli, a tak Havla obvinili za pokus o trestný čin poškozování zájmů republiky v cizině.¹⁰⁶

28. ledna 1978 se konal Ples železničářů na pražských Vinohradech, na která se chartisté v čele s Havlem rozhodli jít. Před vchodem však stáli příslušníci Státní bezpečnosti převlečení za železničáře a odmítli je na ples pustit. Havel byl zatčen a obviněn z napadení veřejného činitele.¹⁰⁷ Ve vazbě strávil šest týdnů. K tomu incidentu sám říká: „*Byl to nezdařilý pokus se mne zbavit pomocí smyšleného obvinění z výtržnictví.*“¹⁰⁸

Reakcí na své zatčení bylo založení Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS) v dubnu 1978, který měl bojovat proti policejní i soudní nespravedlnosti a zneužívání moci. VONS měl spolu s Havlem 18 zakládajících členů. Komunistickým režimem byl Výbor označen jako protistátní organizace.¹⁰⁹

---

¹⁰⁵ HAVEL, Václav. *Dálkový výslech (Rozhovor s Karlem Hvižďalou)*. Praha: Melantrich, 1989. s. 123.

¹⁰⁶ SIMMONS, Michael. *Nesmělý prezident: životopis Václava Havla*. Praha: Volvox Globator, 1993. s. 130-132.

¹⁰⁷ KEANE, John. *Václav Havel: Politická tragédie v šesti dějstvích*. Praha: Volvox Globator, 1999. s. 193-194.

¹⁰⁸ HAVEL, Václav. *Dálkový výslech (Rozhovor s Karlem Hvižďalou)*. Praha: Melantrich, 1989. s. 125.

¹⁰⁹ SIMMONS, Michael. *Nesmělý prezident: životopis Václava Havla*. Praha: Volvox Globator, 1993. s. 134-135.

Havel byl stále více pod nepřetržitým dohledem policie. Sledovali ho v Praze i na Hrádečku. „... měl jsem neustálou ‚ostrahu‘, výslechy, úřady proti mně intrikovaly, nejednou jsem měl domácí vězení, okořeněné urážkami a výhrůžkami, ‚neznámí pachatelé‘ pronikali do našeho obydlí a páchali tam různé škody anebo mi všelijak ničili či rozbíjeli auto. Byla to vzrušená doba policejních přepadů, úniků ostrahám, plížení se lesy, skrývání v konspirativních bytech, domovních prohlídek a dramatického pálení či pojídání různých dokumentů...“¹¹⁰

29. května 1979 provedla Státní bezpečnost zátah proti Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. Mezi zadrženými byl i Havel. Na deset z nich byla uvalena vazba a obvinili je z trestného činu podvrácení republiky.¹¹¹ Havel bral zatčení s klidem. „Když mne pak při útoku proti Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných skutečně zavřeli, spadl ze mne náhle všechn předchozí neklid, byl jsem vyrovnaný, smířený s tím, co bude následovat a jistý si sám sebou.“¹¹² Sítil mezinárodní zájem a přibývalo protestů. V říjnu se uskutečnilo v Praze soudní líčení, kde byl Havel odsouzen ke čtyřem a půl letům odnětí svobody. Mezi odsouzenými byl také Jiří Dienstbier, Václav Benda, Petr Uhl, Otta Bednářová a Dana Němcová. O dva měsíce později se uskutečnilo odvolací řízení, všechna odvolání však byla zamítnuta a potvrdil rozsudek. Začátkem roku 1980 byli odsouzení přemístěni do vězeňských zařízení.¹¹³ Havel s Dienstbierem a Bendou byli převezeni z Ruzyně do věznice v Heřmanovicích u Ostravy. Později byl přeložen do věznice na Borech u Plzně. Koncem ledna 1983 Havel vážně onemocněl těžkým zápallem plic. Byl převezen nejdříve do pankrácké vězeňské nemocnice, poté do civilní nemocnice Pod Petřínem. Počátkem března ho z nemocnice pustili do domácího léčení a byl mu přerušen výkon trestu.¹¹⁴

Naposledy byl Václav Havel zatčen začátkem roku 1989. Kdy se zúčastnil týdenních manifestací k uctění památky Jana Palacha, avšak pár dní před demonstracemi dostal anonymní dopis, ve kterém student hlásal, že se 15. ledna 1989 upálí jako živá pochodeň. Pisateli odpověděl, aby zůstal naživu a pozval ho

---

¹¹⁰ HAVEL, Václav. *Dálkový výslech (Rozhovor s Karlem Hvižďalou)*. Praha: Melantrich, 1989. s. 126

¹¹¹ KEANE, John. *Václav Havel: Politická tragédie v šesti dějstvích*. Praha: Volvox Globator, 1999. s. 218.

¹¹² HAVEL, Václav. *Dálkový výslech (Rozhovor s Karlem Hvižďalou)*. Praha: Melantrich, 1989. s. 126.

¹¹³ VONS. *Edice dokumentů k procesu s členy VONS v roce 1979*. [online]. © 2007 [cit. 2013-03-06].

Dostupné z: <http://www.vons.cz/prazsky-proces-1979>

¹¹⁴ SIMMONS, Michael. *Nesmělý prezident: životopis Václava Havla*. Praha: Volvox Globator, 1993. s. 143-149.

na Václavské náměstí, samozřejmě bez hořlaviny. Byla to však léčka, která byla založena na Havlovo obvinění z podněcování k účasti na demonstraci. 16. ledna 1989, v den výročí, se Václav Havel přišel podívat na Václavském náměstí, jak jeho přátelé pokládají k pomníku květiny na Palachovu památku. Policie všechny účastníky zatkla, ostatní byli vyzváni, aby se rozešli. Havel stál na protějším chodníku a v momentě, kdy se rozhodl jít domů, byl zatčen v čele s mjr. Žákem. V únoru byl Havel odsouzen k devítiměsíčnímu nepodmíněnému trestu za podněcování a ztěžování výkonu pravomoci veřejného činitele. Převezen byl opět do věznice na Pankráci. Po protestech k jeho zatčení na Svobodné Evropě a Hlasu Ameriky se pod petici za jeho propuštění podepsalo nad tři tisíce lidí. Jen co bylo možné podmínečné propuštění ze zákona, byl Václav Havel v květnu skutečně propuštěn.¹¹⁵

---

¹¹⁵ KAISER, Daniel. *Disident Václav Havel 1936-1989*. Praha-Litomyšl: Paseka, 2009. s. 197-200.

3 DODRŽOVÁNÍ LIDSKÝCH PRÁV V ČSSR

Mezi lidská práva řadíme především právo na život a osobní svobodu (právo projevu, pohybu, pobytu, apod.). Ochrana lidských práv a svobod dnes patří ke všeobecně uznávaným politickým a právním zásadám. Základní lidská práva byla nejdříve námětem pro filosofy, později se stala předmětem politických deklarácí. Lidská práva spadají pod práva občanská, která jsou zaručena ústavou a dalšími zákony jako základní práva každého občana státu.

Lidská práva jsou zakotvena ve Všeobecné deklaraci lidských práv z roku 1948. Mezi nejvýznamnější deklarace počítá právo na život, svobodu a osobní bezpečnost, právo na respektování právní osobnosti, rovnost před zákonem, právo vlastnit majetek atd.

V Československu vstoupily v platnost Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech v roce 1976, kdy byly zveřejněny ve Sbírce zákonů ČSSR. Tyto pakty nebyly dodržovány.¹¹⁶

Nedodržení lidských práv vedlo až k založení Charty 77, která se ve svém prohlášení opírala o již zmíněné pakty a Závěrečný pakt helsinské Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě z roku 1975.

3.1 The Plastic People Of the Universe

Na přelomu šedesátých a sedmdesátých let se formoval český underground kolem rockové skupiny The Plastic People Of the Universe (PPU), kterou vedl Ivan Martin Jirous, zvaný Magor. Skupina měla své vzory v americké hudbě Velvet Underground a Franka Zappy. Komunisté byli pobouřeni nejen stylem jejich hudby, ale i jejich vystupováním – vlasáči se zálibou v alkoholu používající sprostá slova. Patřila k nim nevázanost životní stylu, jejich hudba byla plná touhy po svobodě a spravedlnosti. Texty jejich písní byly nejčastěji tvořeny z básní filosofa Egona

---

¹¹⁶ ŽALOUDEK, Karel. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri, 1996. s. 221-284.

Bondyho¹¹⁷. Mocipánům se jejich hudba nelíbila a tak jim bylo zakázáno vystupovat v Praze, později nemohli veřejně vystupovat vůbec. Skupina vystupovala jen příležitostně na svatbách, křtinách, po hospodách, pořádala tzv. černé koncerty, avšak netrvalo dlouho a policie si všimla jejich neochoty přizpůsobit se.¹¹⁸

17. března 1976 StB pozatýkala členy Plastiků i s Jirousem a zpěváky undergroundu, celkem asi devatenáct lidí. Byli obviněni, že jsou narkomani, flákači, výtržníci a alkoholici. Havel byl zrovna na Hrádečku, když se to dozvěděl a jel hned do Prahy. Díky nedávnému setkání s Jirousem věděl, že musí něco udělat nejen z principu, ale proto, že se má vždy něco udělat, když jsou lidé nespravedlivě zatýkáni. Havel se spojil se svým někdejší kolegou z Tváře Jiřím Němcem a spolu započali kampaň za Plasty. Jejich akce vyvrcholily otevřeným dopisem Heinrichu Böllovi, který podepsali dva zmínění iniciátoři, Jaroslav Seifert, Karel Kosík, Ivan Klíma, Pavel Kohout, Jan Patočka i Václav Černý. Případ vstoupil do širšího podvědomí, byl mezinárodně známý a dál už to šlo samo. Komunistický režim byl průběhem událostí kolem PPU překvapen, nikdo neočekával, že případ vyvolá takovou odezvu a začal ustupovat. V květnu 1976 začali postupně uvězněné propouštět z vazby. Nakonec odsoudili jen čtyři a to k poměrně malým trestům, o pár měsíců delším. Jirous dostal trest nejvyšší, všechny tresty byly ale nepodmíněné. Proces s Plasty dal vznik Chartě 77, jak potvrdil sám Václav Havel. „*Publikum, shromážděné v prostorách soudu, bylo předobrazem Charty 77; atmosféra rovnosti, solidarity, družnosti, pospolitosti a obětavé ochoty vzájemně si pomáhat, vyvolávané vědomím společné věci a společného ohrožení, nebyla jen atmosférou té soudní budovy, ale i atmosférou prvních měsíců Charty. Cítili jsme s Jiřím Němcem, že tu vzniklo něco, co je třeba fixovat, co nesmí vyprchat a zmizet, ale co by mělo být proměněno v nějaký čin trvalejšího dosahu, kterým by se to tak říkajíc přeneslo z ovzduší na pevnou zem.*“¹¹⁹

---

¹¹⁷ Egon Bondy, vlastním jménem Zbyněk Fišer, básník, dramatik, publicista, prozaik, překladatel. Zejména byl jednou z největších kapacit české filosofie a nejvýznamnějším představitelem českého undergroundu. Narodil se v roce 1930 a vystudoval Filosofickou fakultu UK. V Bondyho díle byl patrný odpor k režimu a jeho strukturám, přesto byl levicově zaměřen. Člověk by levicovou orientaci u odpůrce komunismu v Československu nečekal, a tak nastaly pochybnosti, jestli je duševně zdravý. Poslední roky jeho života prožil sám v Bratislavě, kde přednášel na univerzitě a psal knihy. Zemřel v roce 2007. *Egon Bondy*. [online]. [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: <http://www.velikani.cz/index2.php?zdroj=bondye&kat=litzc>

¹¹⁸ KRISEOVÁ, Eda. *Václav Havel: životopis*. Brno: Atlantis, 1991. s. 66

¹¹⁹ HAVEL, Václav. *Dálkový výslech (Rozhovor s Karlem Hvižd'alou)*. Praha: Melantrich, 1989. s. 112-116

3.2 Charta 77

Proces s undergroundovou skupinou The Plastic People Of the Universe semknul lidi různého ražení jako Václav Havel, Jiří Němec, Pavel Kohout, Zdeněk Mlynář, Ludvík Vaculík, Petr Uhl, Jiří Hájek, František Kriegel, kteří se podíleli na vzniku Charty 77. Sešli se poprvé 10. prosince roku 1976, aby připravili text Charty 77. Václav Havel říká: „*Charta je věcí všech chartistů a není podstatné, kteří z nich ji náhodou připravovali.*“¹²⁰

Název Charta 77 vymyslel Pavel Kohout. „*Charta byla prvním důležitějším společenským vystoupením v Husákově éře. Spojili se v ní spisovatelé i bývalí politici, komunisté i nekomunisté, katolíci i protestanti, intelektuálové i dělníci, univerzitní profesori i nekonformní mládež. Nespojili se na bázi politické, ale z důvodů niternějších. Spíš lidských než politických. Jejich společná pohnutka byla především mravní.*“¹²¹ Každé její slovo bylo pečlivě zváženo, domluvili se tři mluvčí, kterými se stali dramatik Václav Havel, Jiří Hájek, Dubčekův ministr zahraničních věcí z roku 1968 a nejvýznamnější československý filosof, profesor Jan Patočka. Na přípravných schůzkách domluvili také sbírání podpisů – určili asi deset „sběračů“, kteří sbírali podpisy během přátelských vánočních návštěv a setkání, aby nebudili zbytečnou pozornost. Když se všichni „sběrači“ sešli u Václava Havla, měli přesně 243 podpisů převážně z řad bývalých politiků, vědců, umělců, kterým normalizační režim bránil ve výkonu jejich zaměstnání a veřejném projevu názorů. Současně se opisoval text úvodního prohlášení tak, aby každý signatář dostal jednu kopii.¹²²

Prohlášení Charty 77 bylo připraveno 1. 1. 1977 k odeslání Federálnímu shromáždění a federální vládě. Z Prohlášení Charty 77: „*CHARTA 77 je volné, neformální a otevřené společenství lidí různých přesvědčení, různé víry a různých profesí, které spojuje vůle jednotlivě i společně se zasazovat o respektování občanských a lidských práv v naší zemi i ve světě. [...] CHARTA 77 není organizací, nemá stanovy, stálé orgány a organizačně podmíněné členství. Patří k ní každý, kdo souhlasí s její*

¹²⁰ HAVEL, Václav. *Dálkový výslech (Rozhovor s Karlem Hvižd'alou)*. Praha: Melantrich, 1989. s. 116-117.

¹²¹ HAVEL, Václav: esej *O smyslu Charty 77*. Napsáno v červenci 1986 pro publikaci k 10. výročí Charty 77 In: PREČAN, Vilém, ed. *Charta 77: 1977-1989: od morální k demokratické revoluci: dokumentace*. Scheinfeld – Bratislava: Čs. středisko nezávislé literatury a ARCHA, 1990. s. 164.

¹²² HAVEL, Václav. *Dálkový výslech (Rozhovor s Karlem Hvižd'alou)*. Praha: Melantrich, 1989. S. 118-120.

myšlenkou, účastní se její práce a podporuje ji. [...] CHARTA 77 není základnou k opoziční politické činnosti. Chce sloužit k obecnému zájmu jako mnohé podobné občanské iniciativy v různých zemích na Západě i na Východě.¹²³

V říjnu 1976 byly ve Sbírce zákonů ČSSR zveřejněny Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech a Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, které byly stvrzeny podpisy v Helsinkách roku 1975. Od té doby má stát povinnost a občané právo se těmito dokumenty řídit. Text Charty upozorňoval na porušování občanských a lidských práv v ČSSR; odvolával se na helsinskou Konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě probíhající v letech 1972 až 1975 a její Závěrečný akt (1975).

Charta 77 byla v Československu šířena pomocí samizdatových a exilových knih, časopisů a dalších tiskovin. Pořádali se semináře, přednášky, diskuse a divadelní představení, kde se protestovalo proti konkrétním případům porušování lidských práv.¹²⁴

Dne 6. ledna 1977 vezl Václav Havel společně s hercem Pavlem Landovským a se spisovatelem Ludvíkem Vaculíkem obálky s úvodním prohlášením Charty 77 do Federálního shromáždění. Další kopie byly určeny ČTK a vládě. Chartisté však byli sledováni StB, která je zadržela, zabavila jim listiny a odvezla k výslechu. Akci to nezastavilo, druhý den ráno, vyslechla veřejnost zprávu, že několik stovek československých signatářů podepsalo dokument zvaný Charta 77. Zpráva byla publikována v zahraničním tisku *Le Monde*, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, *The Times* a *New York Times*. Charta byla středem pozornosti.¹²⁵

Kladné reakce zahraničního tisku určité signatáře povzbudila. Avšak na „druhé straně“ byla zahájena propagandistická kampaň proti signatářům Charty, lidé byli vyzýváni k jejímu odmítnutí a k podepsání Anticharty. Režim proti signatářům vedl policejní výslechy, propouštěl je ze zaměstnání, případně jim kontroloval poštu nebo odposlouchával telefony.¹²⁶ 12. ledna 1977, týden po zveřejnění Charty v západním tisku, vyšel v Rudém právu článek s podtitulkem *Ztroskotanci*

¹²³ PREČAN, Vilém, ed. *Charta 77: 1977-1989: od morální k demokratické revoluci: dokumentace*. Scheinfeld – Bratislava: Čs. středisko nezávislé literatury a ARCHA, 1990. s. 12.

¹²⁴ ŽALOUDEK, Karel. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri, 1996. s. 142.

¹²⁵ KEANE, John. *Václav Havel: Politická tragédie v šesti dějstvích*. Praha: Volvox Globator, 1999. s. 183-184.

¹²⁶ KANTŮRKOVÁ, Eva, Antonín HOŠŤÁLEK a Květa JECHOVÁ. *Nadace Charty 77: dvacet let*. Brno: Atlantis, 1998. s. 62.

a *samozvanci*, kde Chartu nazývali protistátním, protilidovým, protisocialistickým a demagogickým hanopisem, který lživě pomlouvá Československo.¹²⁷

Přesto během 10 let Prohlášení Charty 77 podepsalo 1883 signatářů, 25 z nich své podpisy odvolalo. Po sametové revoluci se Charta nejprve rozhodla pokračovat, i přesto že řada jejích aktivistů již zastávala důležité politické funkce a podílela se na založení Občanského fóra, v listopadu 1992 však svou činnost ukončila. V prosinci téhož roku se 154 signatářů, nespokojených s politickým vývojem v Československu, rozhodlo pokračovat v činnosti Charty 77 jako nadstranického společenství bránící lidská práva.¹²⁸

3.3 Anticharta

Když se asi týden po vydání Prohlášení Charty 77 dostal dokument na stůl prezidenta Husáka, vydal instrukce, že Charta musí být potlačena všemi dostupnými prostředky. Vedení KSČ v čele s Gustávem Husákem vidělo v signatářích nepřátele, které je nutno zničit, protože podlamují jejich autoritu.¹²⁹

Hlavním nástrojem propagandistické kampaně proti chartistům se stalo Rudé právo. Svou kampaň započalo článkem 12. ledna 1977 s názvem *Ztroskotanci a samozvanci*, který odsuzoval Chartu a její signatáře.

Na přelomu ledna a února 1977 se konala shromáždění, na která byli pozváni lidé různého ražení – spisovatelé, hudebníci, divadelníci, architekti a další lidé z kulturního prostředí. Shromáždění se účastnili ti, kteří socialismu věřili a také ti, kteří se nevěřit báli. Mezi zúčastněnými byl například zpěvák Karel Gott, skladatel Jiří Brabec nebo zpěvačka Marie Rottrová. Nechyběli ani zástupci režimu, mezi nimiž byl tajemník ÚV KSČ Josef Havlín, místopředseda vlády ČSR Matěj Lúčan a další straničtí představitelé. Významnou postavou shromáždění v Národním divadle byla herečka Jiřina Švorcová, která zde přednesla provolání v duchu „rudé“ propagandy zvané *Za nové tvůrčí činy ve jménu socialismu a míru* (později Anticharta). Po jejím projevu se ostatní

---

¹²⁷ KEANE, John. *Václav Havel: Politická tragédie v šesti dějstvích*. Praha: Volvox Globator, 1999. s. 188.

¹²⁸ ŽALOUDEK, Karel. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri, 1996. s. 142-143.

¹²⁹ KEANE, John. *Václav Havel: Politická tragédie v šesti dějstvích*. Praha: Volvox Globator, 1999. s. 187.

umělci, včetně Jana Wericha, starého přítele Havlovy rodiny (později se od provolání distancoval), seřadili do fronty k podpisu předneseného provolání.¹³⁰ Rudé právo se ujalo otiskování podpisů lidí, kteří Antichartu podepsali.

---

¹³⁰ KEANE, John. *Václav Havel: Politická tragédie v šesti dějstvích*. Praha: Volvox Globator, 1999. s. 188.

4 OBDOBÍ ZMĚN V ČSSR

Gorbačov, který nastoupil do čela Komunistické strany Sovětského svazu roku 1975, se svou perestrojkou postavil Husákův režim do nejednoduché pozice. Koncem 80. let docházelo k rozsáhlým změnám, které udávaly proměny sovětské politiky. Sovětský svaz přestával být pro západní země „říší zla“.

Václav Havel vzpomíná na atmosféru konce 80. let, kdy byl začátkem roku 1989 zatčen: „Myslím, že se za ty čtyři měsíce změnila víc než v dobách mých předchozích pobytů ve vězení za celá léta. Nejen proto, že se mnoho měnilo v sousedních zemích – v Polsku se už na moci podílela *Solidarita*¹³¹, v Sovětském svazu byla perestrojka –, ale především proto, že se naše společnost začínala konečně probouzet z narkózy, do níž byla vržena v roce 1968 sovětskou okupací.“¹³² „Především: okupace naší země Varšavskou smlouvou v roce 1968 měla za následek vznik jednoho z nejreprezivnějších a nejkonzervativnějších komunistických režimů, takže zatímco jinde už dávno probíhaly různé reformy a vanul svobodnější vítr, u nás se tvrdě zavíralo. [...] Naše revoluce přišla jako jedna z posledních, ale zato proběhla rychleji než jiné a svým způsobem byla i radikálnější: my jsme přece už neměli žádné ‚perestrojkové‘ nebo reformně komunistické mezihry, ale začali jsme rovnou, po několika revolučních dnech, budovat regulérní demokratickou společnost.“¹³³

Československou společností vládl zvláštní revoluční nepokoj, ovzduší naplněné očekáváním změn a zároveň strachem. Dění v sousedních zemích posilovalo i u nás tendenci ke změnám a povzbuzovalo k velkým očekáváním.¹³⁴ V Československu začaly vznikat vedle Charty 77 i jiné nezávislé iniciativy – Nezávislé mírové sdružení, Obroda, Hnutí za občanskou svobodu (HOS).

---

¹³¹ Solidarita byla první nezávislá odborová organizace v sovětském bloku. Vznikla v roce 1980 v Polsku pod vedením L. Walesy a do konce roku vybuodovala celostátní organizační strukturu s téměř sedmi milióny členy a vláda ji uznala jako odborovou organizaci. Postupně přecházela k politické činnosti. Její vzestup byl zastaven roku 1981, avšak nový vzestup nastal v roce 1988. Volby, jež proběhly v polovině roku 1989, přinesly Solidaritě drtivé vítězství. Po volbách roku 1993 ztratila politický význam.

ŽALOUDEK, Karel. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri, 1996. s. 396-397.

¹³² HAVEL, Václav. *Prosím stručně: rozhovor s Karlem Hvižd'adou, poznámky, dokumenty*. Praha: Gallery, 2006. s. 37.

¹³³ Tamtéž, s. 39.

¹³⁴ SUK, Jiří. *Labyrintem revoluce: Aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize*. Praha: Prostor, 2009. s. 23.

Vedení KSČ s Gustávem Husákem a Milošem Jakešem se však bránilo veškerým reformám v duchu Gorbačovy perestrojky, což zvyšovalo napětí. Početné protestní akce od roku 1969, kdy se konalo první výročí okupace, proběhly již v srpnu a říjnu 1988. V prosinci 1988 bylo úředně schválené shromáždění ke Dni lidských práv. Na rozdíl od uvedených manifestací, které byly jen jednorázové, demonstrace v lednu 1989 k 20. výročí upálení Jana Palacha přerostla v další demonstrace trvající téměř týden.¹³⁵

V létě 1989 se začal hroutit východoněmecký režim, demonstrace v Německu vyústily až k pádu berlínské zdi a to poskytlo podmínky pro změnu v Československu. 17. listopadu 1989 se v Praze konala studentská demonstrace k 50. výročí úmrtí studenta Jana Opletala, který byl smrtelně zraněn při protiněmeckých demonstracích roku 1939, a současně v tomto roce bylo popraveno devět představitelů studentského hnutí a české vysoké školy byly uzavřeny. 17. listopad byl poté ustanoven za Mezinárodní den studentstva. Demonstrace v 1989 započala sametovou revoluci.¹³⁶

4.1 Průběh sametové revoluce

Byl pátek, 17. listopadu 1989, v 16 hodin odpoledne se sešlo na pražském Albertově asi 15 tisíc studentů u Patologického ústavu, aby si připomněli úmrtí studenta lékařské fakulty UK Jana Opletala a aktivně se přihlásili k ideálům svobody a pravdy, za něž účastníci tragické události 1939 obětovali své životy.¹³⁷

Komunistická strana vzpomínkovou slavnost schválila a Socialistický svaz mládeže (SSM) sestrojil seznam řečníků. Studenti žádali, aby po slavnosti mohli vyrazit do Opletalovy ulice u Václavského náměstí, jejich žádosti ale nebylo vyhověno a byla schválena jiná varianta pochodu. Po zahájení shromáždění na Albertově, se studenti vydali na hřbitov na Vyšehradě, kde zapálili svíce, položili květiny a zpívali státní

---

¹³⁵ ŽALOUDEK, Karel. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri, 1996. s. 371.

¹³⁶ ČORNEJ, Petr a Jiří POKORNÝ. *Dějiny českých zemí do roku 2000 ve zkratce*. Praha: Práh, 2000. s. 79.

¹³⁷ OTÁHAL, Milan, ed. a Zdeněk SLÁDEK, ed. *Deset pražských dnů: 17. – 27. listopadu 1989: Dokumentace*. Praha: Academia, 1990. s. 15.

hymnu. Několik tisíc studentů se najednou vydalo směrem na Václavské náměstí. Pocítili svou sílu a odhodlání, v tu chvíli se slavnost změnila v masovou demonstraci.¹³⁸

Po celou dobu slavnosti se z davu se ozývala hesla jako „Svobodu, svobodu! Ať žije Havel! Chceme novou vládu! Jakeš ven! Zase jste nám lhali! Máme holé ruce! Nechceme násilí! Ať žije Charta!“ Hesla, které napadala KSČ, dožadovala se demise vlády a svobodných voleb, se objevovala i na transparentech během pochodu.

Příslušníci Veřejné bezpečnosti semkli pochodující dav na Národní třídě ze všech stran a vyzývali lidi k rozchodu z prostoru, ze kterého nešlo uniknout. Měli příkaz zabránit demonstrujícím v cestě na Václavské náměstí a na Hrad. Vyhrožovali psy a obušky. Mnozí lidé se pokoušeli odejít, ale nebylo kam. Naráželi do aut, pokoušeli si sedat, policie do nich však kopala. Veřejná bezpečnost a tzv. červené barety (Odbor zvláštního určení) následně šli proti davu a mlátila je obušky hlava nehlava. Lidmi ovládala panika, brečeli, křičeli. Neměli prostor na dýchání natož k obraně. Odejít mohli jediné „ulíčkami“, kde byli bití. Kolem desáté hodiny večerní následoval poslední stejně agresivní útok a demonstrace tak byla násilně rozptýlena.¹³⁹

Podle odhadů se masové politické demonstrace zúčastnilo nejméně 50 000 lidí. Počet zraněných přesáhl 500. Celá tato situace okamžitě vyvolala vlnu odporu a pobouření ke stávajícímu komunistickému režimu. Následující den, v sobotu 18. listopadu 1989, vyšla mimořádná zpráva o úmrtí na následky zranění z předcházejícího večera studenta Martina Šmída. Později se ukázalo, že šlo o lživou zprávu. Z lidí opadl strach a nerozhodnost, byli pobouřeni proti režimu.¹⁴⁰

Václav Havel se demonstrace neúčastnil. *„Věděl jsem dlouho a dobře, že studenti plánují na 17. listopadu 1989, tedy na mezinárodní den studentstva a zároveň padesáté výročí nacistického masakru českých studentů, velké setkání v Praze na Vyšehradě, které mělo být svobodné, to znamená nezmanipulované státní mocí. Organizovala to ale legální studentská organizace, nikoli tedy nějací disidenti. A já byl tehdy disidentem natolik známým, že kdybych tam byl šel, vyvolal bych velkou pozornost jak státní policie, tak občanů i západních sdělovacích prostředků. Báł jsem se, že by to*

---

¹³⁸ KEANE, John. *Václav Havel: Politická tragédie v šesti dějstvích*. Praha: Volvox Globator, 1999. s. 259-260.

¹³⁹ OTÁHAL, Milan, ed. a Zdeněk SLÁDEK, ed. *Deset pražských dnů: 17. – 27. listopadu 1989: Dokumentace*. Praha: Academia, 1990. s. 18.

¹⁴⁰ KEANE, John. *Václav Havel: Politická tragédie v šesti dějstvích*. Praha: Volvox Globator, 1999. s. 265.

mezi studenty mohlo vyvolávat dojem, že jim tuto veskrze jejich, jimi vymyšlenou a jimi zorganizovanou věc chci vyvlastnit nebo jak se dnes říká vytunelovat tím, že převedu pozornost ke své osobě a budu vyvolávat bezděčný dojem, že to shromáždění zorganizovala Charta 77 nebo že ti studenti jsou jen její odbočkou. [...] Na to shromáždění šla má žena i můj bratr, já sám jsem se ale uchýlil raději na Hrádeček. Tam jsem vše sledoval ze Svobodné Evropy. Když jsem slyšel, co se stalo – totiž onen zlý policejné masakr –, pochopil jsem ihned, že tohle režimu už jen tak neprojde. [...] Druhý den jsem se tedy vrátil urychleně do Prahy, sešel se s různými přáteli...“¹⁴¹

18. listopadu se divadelníci spolu se studenty sešli v Realistickém divadle, kde odhlasovali stávkou. Shromáždění probíhalo ještě bez účasti Václava Havla. Po odhlasování objížděli divadla a vyhlašovali stávkou. Záhy se k nim přidali i výtvarníci. Na další den zamluvil Jiří Křížan u Ladislava Kratiny Činoherní klub, kde se sešlo několik set lidí a založilo Občanské fórum.¹⁴²

V dalších dnech probíhala řada demonstrací po celém Československu, nejvíce lidí se však scházelo na Václavském náměstí. Do stávkou se zapojovaly i vysoké školy. Počet demonstrujících požadující demokratizaci politických poměrů dosahovalo přes sto tisíc účastníků. Lidé vytahovali z kapes klíče a zvonili jimi nad hlavami.

Sovětský svaz mezitím sdělil ideologovi KSČ Janu Fojtíkovi, že je připraven přehodnotit sovětskou okupaci Československa v roce 1968. Vedení KSČ se rozhodlo k jednání s opozicí. 21. listopadu jednal předseda federální vlády Ladislav Adamec se zástupci Občanského fóra a dalších politických stran o reorganizaci vlády. Adamec však odmítl jednat s Havlem, a tak se setkání uskutečnilo bez něj.¹⁴³

Ještě tentýž den vystoupil Václav Havel, z balkónu Melantrichu, poprvé před dav na Václavském náměstí. Ve svém projevu mluvil o Občanském fóru. Herec Jiří Bartoška informoval lidi o jednání s premiérem Adamcem. Lidé byli dojati, nadšeně vykřikovali a skandovali. Atmosféra byla o to víc neuvěřitelná, když zazpívala státní hymnu zpěvačka Marta Kubišová, která byla po sovětské okupaci zakázána.¹⁴⁴

24. listopadu odstoupil generální tajemník KSČ Miloš Jakeš ze své funkce, spolu s ním také předsednictvo ÚV KSČ a sekretariát ÚV. Jakeše nahradil dosud neznámý

---

¹⁴¹ HAVEL, Václav. *Prosím stručně: rozhovor s Karlem Hvižd'alou, poznámky, dokumenty*. Praha: Gallery, 2006. s. 56-57.

¹⁴² KRISEOVÁ, Eda. *Václav Havel: životopis*. Brno: Atlantis, 1991. s. 147.

¹⁴³ ŽALOUDEK, Karel. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri, 1996. s. 371.

¹⁴⁴ KRISEOVÁ, Eda. *Václav Havel: životopis*. Brno: Atlantis, 1991. s. 148-149.

Karel Urbánek. Předsednictvo složené z neoblíbených politiků veřejnost nepřijala. Nadcházející víkend, 25. a 26. listopadu proběhly nejpočetnější demonstrace celé revoluce, tentokrát se konaly na Letné. Občanské fórum už tušilo vítězství. Mezitím Gustáv Husák propustil osm vězňů, mezi kterými byl Miroslav Kusý, Ján Čarnogurský, Ivan Jirous nebo Petr Uhl. Demonstrujících bylo přes 500 000, naslouchali projevům, jákali a zvonili klíči. Havel začal proslov slovy: „*Občanské fórum chce být mostem mezi totalitou a skutečnou pluralitní demokracií, která bude následně legalizována ve svobodných volbách. Pravda a svoboda musí zvítězit.*“¹⁴⁵(projevy Havla viz Přílohy D, E)

Vystoupil také premiér Ladislav Adamec, jehož pozval sám Václav Havel při jednom z mnohých jednání. Vyšlo však najevo, že Adamec stále prosazuje vedoucí úlohu komunismu a dav ho vypískal. „... *jeho příchod měl ohromný aplaus a on měl tehdy možná opravdu šanci být veřejností plně přijat a působit dál v politice. Jenomže on tam četl nudný perestrojkový a vyhýbavý projev, po němž ho lidé víceméně vypískali.*“¹⁴⁶

Pouhých deset dní trvalo v Československu zlomení komunistické moci. Název sametová revoluce znamená převzetí politické moci bez násilí.

27. listopadu se konala symbolická dvouhodinová generální stávka. O dva dny později zrušilo Federální shromáždění článek ústavy o vedoucí úloze KSČ. Adamec složil vládu z většiny komunistů, a tak byl sestavením vlády pověřen komunistický ministr bez resortu Marián Čalfa. 7. prosince Adamec abdikoval ze své funkce a předsedou vlády se stal Čalfa. 10. prosince 1989 představil vládu složenou z 10 komunistů a 11 nekomunistů – zástupců Občanského fóra, socialistů a lidovců. Ten samý den odstoupil z funkce prezidenta Gustáv Husák, poslední komunistický prezident, který zastával funkci z vůle KSČ.¹⁴⁷ V závěru svého abdikačního projevu Husák řekl: „*Ja osobne som od mladých let veril svetlým ideám socializmu. Kde boli chyby, boli chyby ľudí, a nie základných myšlienok socializmu. Nevidím ani dnes vo svete lepšie základné myšlienky, základné orientácie. Preto im zostávam i naďalej verný.*“ Lidé od něj očekávali spíše vysvětlení, proč museli prožívat vězení, cenzuru,

---

¹⁴⁵ KEANE, John. *Václav Havel: Politická tragédie v šesti dějstvích*. Praha: Volvox Globator, 1999. s. 274-277.

¹⁴⁶ HAVEL, Václav. *Prosím stručně: rozhovor s Karlem Hviždálou, poznámky, dokumenty*. Praha: Gallery, 2006. s. 51.

¹⁴⁷ ŽALOUDEK, Karel. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri, 1996. s. 371-372.

vyhazování z práce, veřejné lži, *Poučení z krizového vývoje*, odposlechy telefonů, mlácení. Nedočkali se, Husák byl věrný svému životnímu postoji. O tři týdny později, 29. prosince 1989, byl zvolen novým prezidentem Václav Havel.¹⁴⁸

4.2 Občanské fórum

Občanské fórum (OF) je politické hnutí, které vzniklo v listopadu 1989 během sametové revoluce. Vystupovalo proti totalitnímu komunistickému režimu, požadovalo politický pluralismus a vytvoření právní státu. Na Slovensku, kde sice byla situace klidnější, se vytvořil obdobný orgán o dva dny později – Verejnost' proti násiliu (VPN).¹⁴⁹

„Na setkání v hledišti pražského Činoherního klubu bylo dne 19. 11. 1989 ve 22 hodin ustaveno Občanské fórum jako mluvčí té části československé veřejnosti, která je stále kritičtější k politice současného československého vedení a která byla v těchto dnech hluboce otřesena brutálním masakrem pokojně manifestujících studentů. Práce toho fóra se účastní Charta 77, Čs. helsinský výbor, Kruh nezávislé inteligence, Hnutí za občanskou svobodu, Artforum, Obroda, nezávislí studenti, Čs. demokratická iniciativa, VONS, Nezávislé mírové sdružení, Otevřený dialog, československé centrum PEN klubu, někteří členové Čs. strany socialistickém Čs. strany lidové, církvi, tvůrčích a jiných svazů, někteří bývalí i současní členové KSČ a další demokraticky smýšlející občané. Občanské fórum se cítí být způsobilé okamžitě jednat se státním vedením o kritické situaci v naší zemi, vyjadřovat aktuální požadavky veřejnosti a jednat o jejich řešení.“ Toto Provolání (celý text viz Příloha F), které vyšlo následující den po stanovení, podepsalo 18 představitelů v čele s Václavem Havlem. Požadovali odstoupení některých členů předsednictví ÚV KSČ, jmenovitě šlo o Gustáva Husáka, Miloše Jakeše, tajemníka MV KSČ Miroslava Štěpána nebo ministra vnitra Františka

---

¹⁴⁸ PERNES, Jiří. *Takoví nám vládli: Komunističtí prezidenti Československa a doba, v níž žili*. Praha: Brána, 2010. s. 310.

¹⁴⁹ ŽALOUDEK, Karel. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri, 1996. s. 285.

Kincla. Dále chtěli nechat vyšetřit páteční zásah proti demonstrujícím občanům a požadovali propuštění vězňených v souvislosti se jmenovanou demonstrací.¹⁵⁰

OF si nejdříve nezvolilo žádného vůdce. Havel se však od začátku projevoval výrazně – sledoval aktuální informace, zabýval se činnostmi Fóra, plánováním, technickým zabezpečením. A tak byl právě nejznámější československý disident zvolen 20. listopadu 1989 hlavním představitelem OF.¹⁵¹

„Občanské fórum není politická strana, není nijakou organizací s přijímanými členy. Je to naprosto otevřené společenství těch, kteří se cítí odpovědni za pozitivní rozřešení neúnosné politické situace, které chce spojit síly všech poctivých a demokraticky smýšlejících občanů – umělců, studentů, dělníků, všech lidí dobré vůle. [...] Apelujeme na příslušníky policie, armády, milice, aby odmítli brutalitu a potlačování vůle lidu. [...] Žádáme všechny občany, aby se chovali ukázněně, lidsky, tolerantně, demokraticky. Přiveďme naši společnou věc, pokud je to v našich silách, do dobrých konců. Vytrvejme a nedejme se!“¹⁵²

Občanské fórum prvních pár dní svého vzniku sídlilo nejdříve v galerii U Řečických, později se však z důvodu malého prostoru přesídlilo do divadelního sálu Laterny magika. Celé divadlo od baletek po personál pracovalo pro revoluci.¹⁵³

OF se od svého vzniku podílelo na politických změnách v Československu roku 1989. V prosinci téhož roku obsadilo zásadní místa ve „vládě národního porozumění“ a v roce 1990 získalo v prvních svobodných volbách společně s Verejností proti násilíu absolutní většinu křesel ve Federálním shromáždění, v České národní radě získalo absolutní většinu. V listopadu 1990 zvítězilo i v komunálních volbách.

Na podzim 1990 se OF vyhradilo na dvě křídla. Pravicové pod vedením Václava Klause. V lednu 1991 se OF přetvořilo v politickou stranu a měsíc poté se rozdělilo na pravicovou část Občanskou demokratickou stranu a liberálně demokratické Občanské hnutí, které reprezentoval Jiří Dientsbier.¹⁵⁴

---

¹⁵⁰ Část z *Provolání Občanské fóra o jeho ustavení a jeho požadavcích*. 19. listopadu 1989, Po 22 hod. In: OTÁHAL, Milan, ed. a Zdeněk SLÁDEK, ed. *Deset pražských dnů: 17. – 27. listopadu 1989: Dokumentace*. Praha: Academia, 1990. s. 47.

¹⁵¹ SIMMONS, Michael. *Nesmělý prezident: životopis Václava Havla*. Praha: Volvox Globator, 1993. s. 178.

¹⁵² Část ze *Sdělení Občanské fóra o svém místě ve veřejném životě s výzvou k nenásilí, toleranci a dialogu*. 20. listopadu 1989. In: SUK, Jiří. *Občanské fórum: listopad – prosince 1989; 2. díl - dokumenty*. Praha – Brno: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR; Doplněk, 1998. s. 2.

¹⁵³ KRISEOVÁ, Eda. *Václav Havel: životopis*. Brno: Atlantis, 1991. s. 149.

¹⁵⁴ ŽALOUDEK, Karel. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri, 1996. s. 286.

Později se Václav Havel vyjádřil k otázce OF: „*Občanské fórum skutečně nevzniklo proto, aby převzalo moc ve státě, ale proto, aby artikulovalo veřejnou vůli a touhu po změně poměrů. Nikdo z nás nebyl profesionálním politikem... nikdo z nás nevěděl a nemohl vědět, že se systém začne tak rychle hroutit a že nám režim začne moc ve státě nabízet téměř na zlaté míse.*“¹⁵⁵

---

¹⁵⁵ HAVEL, Václav. *Prosím stručně: rozhovor s Karlem Hviždálou, poznámky, dokumenty*. Praha: Gallery, 2006. s. 48.

5 VÁCLAV HAVEL PREZIDENTEM

Když 10. prosince 1989 Marián Čalfa představil novou federální vládu, tzv. „vládu národního porozumění“¹⁵⁶ a Gustáv Husák odstoupil, bylo otázkou, kdo nastoupí na jeho místo. Husák byl ztělesnění normalizace, temné éry Československa. *„Po vypětí předchozích dnů, generální stávce, ohromných manifestacích a následných politických změnách nastal okamžik k určitému vydechnutí.“*¹⁵⁷

Ještě v den abdikace Husáka vyhlásilo OF a VPN kandidaturu Václava Havla na hlavu státu. Havel v souvislosti s touto situací prohlásil: *„Já samozřejmě prezidentem být nechci. Ale pakliže se situace vyhročí tak, že v zájmu vlasti bude, abych jím na krátkou chvíli byl, jsem schopen jím být.“* Krátce na to byl jako kandidát Občanského fóra 29. prosince 1989 zvolen Federálním shromážděním prezidentem Československé socialistické republiky. Jen den před Havlovým zvolením se Alexander Dubček stal předsedou Federálního shromáždění, oba byli zvoleni jednomyslně. I když si dělal zálsusk na prezidentské křeslo, musel se spokojit „jen“ s předsednictvím.¹⁵⁸

Havlovi bylo 53 let, když ho komunistický parlament zvolil prezidentem. *„Když jsem například sledoval rozpravu před volbou prezidenta v televizi a viděl, jak mé zvolení doporučují poslanci jménem všech možných států dosud řízených organizací od Svazu žen až po Československou lidovou armádu, měl jsem vskutku pocit absurdity. Vždyť titíž lidé ještě před několika dny či týdny hlasitě schvalovali mé stíhání či věznění! [...] Zajisté v tom chování parlamentu hrál významnou roli strach, ale zároveň v tom byla přítomna – byť jen třeba stopově – jakási odpovědnost za stát. Mé jméno či portrét byly všude..., parlament byl obklopen studenty, kteří nabízeli poslancům chléb a sůl na znamení, že chtějí, aby moc přešla do nových rukou pokojnou cestou, a má volba se stala jakýmsi vyvrcholením revoluce či její poslední zkouškou.“*

---

¹⁵⁶ „Vláda národního porozumění“ je označení pro federální československou vládu, která vystřídala poslední vládu komunistického režimu vedenou Ladislavem Adamcem. Funkci předsedy vlády zastával Marián Čalfa (nejprve člen KSČ, později VPN). Byla složena zástupci z OF, VPN, KSČ, Československé strany lidové, Československé strany socialistické, Křesťansko-demokratické hnutí a bezpartijní. Měla jen půlletou existenci, na přechodné období do červnových voleb 1990, kdy ji vystřídala „vláda národní oběti“. ŽALOUDEK, Karel. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri, 1996. s. 450.

¹⁵⁷ HAVEL, Václav. *Prosím stručně: rozhovor s Karlem Hvižd'alou, poznámky, dokumenty*. Praha: Gallery, 2006. s. 58.

¹⁵⁸ FORMÁČKOVÁ, Marie. *Václav Havel: život jako absurdní drama*. Praha: Euromedia Group – Ikar, 2012. s. 83.

Poslanci vlastně jen přihlédli k reálnému stavu věci a respektovali – byť možná se zaťatými zuby – obecnou vůli. Nikdo z nás tehdy nevěděl, co by se stalo, kdyby mne nezvolili. Těm lidem vlastně nic jiného nezbyvalo, pokud měli aspoň trochu soudnosti.“¹⁵⁹

Ve svém inauguračním projevu přislíbil dovést Československo ke svobodným volbám; to v červnu 1990 splnil. Ve svém prvním novoročním projevu 1. ledna 1990 přiznal, že sní o svobodné, demokratické republice, která bude hospodářsky prosperovat a zároveň bude sociálně spravedlivá.¹⁶⁰

Krátce na to vyhlásil rozsáhlou amnestii, za kterou ho mnozí odsuzovali. Bylo to celkem 433 milostí. V jednom z mnoha rozhovorů, které Václav Havel podával, se vyjádřil k amnestii takto: „*První amnestie po pádu komunismu se možná významně zasloužilo o onu zmíněnou špatnou pověst mých milostí a amnestií. Rád bych se proto k ní vrátil. Tehdejší porevoluční amnestie byla připravena během dvou dnů. Samozřejmě ji připravovali znalci a profesionálové, nikoli já osobně. Podílely se na tom obecně známé osobnosti jako Otakar Motejl, Pavel Rychetský, Petr Uhl, Dagmar Burešová a další. Znalci říkají, že ta amnestie byla smysluplná. Samozřejmě, že v té pohnuté době vznikl bezpočet rozmanitých bludů – například, že kriminalita vinou této amnestie rapidně stoupla. Je to nesmysl, ostatně většinou byli propuštěni lidé, kteří beztak tentýž rok šli na svobodu, takže by možná nějaký trestný čin, který spáchali, byl tak jako tak ten rok spáchán. Ostatně, trestných činů spáchaných propuštěnými na základě tehdejší amnestie bylo 9 procent z celkové kriminality v roce 1990. Pak byly uděleny ještě amnestie v roce 1993 a v roce 1998.“¹⁶¹*

12. ledna 1990 navštívil Havel poprvé od svého zvolení Slovensko. 23. ledna přednesl nový prezident republiky úvodní projev ve Federálním shromáždění, kde představil čtyři návrhy zákonů, ve kterých se jednalo převážně o přeměnu naší společnosti. Ve dvou prvních šlo o změnu názvu státu a státních symbolů. Svými návrhy formoval podobu současného státu a následně České a Slovenské republiky.¹⁶²

---

¹⁵⁹ HAVEL, Václav. *Prosím stručně: rozhovor s Karlem Hvižd'alou, poznámky, dokumenty*. Praha: Gallery, 2006. s. 67-68.

¹⁶⁰ *Novoroční projev prezidenta ČSSR Václava Havla: Praha, Pražský hrad, 1. ledna 1990*. [online]. [cit. 2013-03-09]. Dostupné z: <http://old.hrad.cz/president/Havel/speeches/1990/0101.html>

¹⁶¹ *Úvodní slovo prezidenta republiky Václava Havla*. [online]. [cit. 2013-03-09]. Dostupné z: http://old.hrad.cz/president/Havel/milosti/milosti_uvod.html

¹⁶² CHRASTILOVÁ, Brigita a Petr MIKEŠ. *Prezident republiky Václav Havel a jeho vliv na československý a český právní řád*. Praha: ASPI Publishing, 2003. s. 9-10.

5. července 1990 byl Václav Havel zvolen Federálním shromážděním novým prezidentem již přejmenovaného státu, prezidentem České a Slovenské Federativní Republiky (ČSFR). V jeho následujícím funkčním období prezidenta ČSFR se začaly projevovat rozpory ohledně budoucího státního uspořádání republiky. Havel byl pro zachování společného státu Čechů a Slováků a uplatňoval tak i své politické působení. Když probíhaly parlamentní volby v červnu roku 1992, nedokázaly se již politické strany shodnout o podobě federace. Rozpory mezi českými a slovenskými politiky byly hlavní příčinou, proč Václav Havel nezískal dostatečný počet hlasů při volbě prezidenta na začátku července 1992. Dne 20. července 1992 abdikoval z funkce prezidenta České a Slovenské Federativní republiky a z veřejného života se na několik měsíců stáhl.

Na začátku roku 1993 však opět kandidoval na funkci prezidenta republiky a 26. ledna se stal prvním prezidentem samostatné České republiky. 20. ledna 1998 byl Havel Poslaneckou sněmovnou zvolen na další funkční období prezidentem republiky. Prezidentský mandát opustil 2. února 2003. (viz Příloha G) Od 3. února byl bez politické funkce.¹⁶³ Jeho nástupcem se stal Václav Klaus.

Od začátku mezi těmito dvěma, Václavem Havlem a Václavem Klausem panovalo napětí. Klaus byl od roku 1992 do 1998 předsedou vlády. Napětí se vystupňovalo, když Havel jmenoval úřednickou vládu Josefa Tošovského bez Klausovy účasti.

Václav Havel během svého třináctiletého funkčního období navázal styky se zahraničím a byl uznávaným politikem. Českou republiku navštívil tehdejší prezident USA George Bush nebo papež Jan Pavel II. ČR vstoupila do NATO a stala se členem Evropské unie. Nechal zpřístupnit veřejnosti prostory Pražského hradu a hradních zahrad. Udělil milost několika desítkám lidí, nejvíce ze všech mu byla zazlívána amnestie na počátku jeho úřadování. Řadu významných osobností postižené v době totality ocenil státním vyznamenáním.¹⁶⁴

---

¹⁶³ *Václav Havel*. [online]. [cit. 2013-03-09]. Dostupné z: <http://old.hrad.cz/president/Havel/cvp.html>

¹⁶⁴ FORMÁČKOVÁ, Marie. *Václav Havel: život jako absurdní drama*. Praha: Euromedia Group – Ikar, 2012. s. 91-92.

5.1 Rozpad Československa

„31. prosince 1992 zmizelo Československo z mapy světa, na rozdíl od let 1939-1945 tentokrát definitivně. Je samozřejmě otázkou, zda k tomuto zániku muselo dojít, nebo zda byl možný česko-slovenský kompromis. Z toho, co bylo řečeno, vyplývá, že až do voleb v červnu 1992 byl takovýto kompromis možný, neboť slovenská strana ještě nenastolila otázku plné mezinárodněprávní subjektivity. Kritickou chybou české strany bylo to, že příliš lpěla na právních formulích. [...] Po volbách v červnu 1992 byla již možnost udržení společného státu vyloučena.“¹⁶⁵

23. ledna 1990 prezident Václav Havel přednesl před Federálním shromážděním 4 návrhy zákona. Jeden z nich navrhoval změnu názvu státu – vypustit slovo „socialistická“. Podnět k této změně přišel, když Havel navštívil Spojené státy americké. V Bílém domě podepisoval smlouvu a pod jeho podpisem bylo napsáno „Prezident Československé socialistické republiky“ a na ozdobné obálce byl český lev s rudou pěticípou hvězdou nad hlavou (bývala nad vjezdem do koncentračních táborů). *„Trochu jsem se při podpisu červenal a zároveň jsem se definitivně rozhodl, že co nejdřív udělám to, k čemu jsem se už nějaký čas chystal, totiž že navrhnou parlamentu přejmenování státu. [...]... a jako hlavní argument jsem uvedl, že charakteristika hospodářského systému nepatří do názvu státu a že jmenovat se takto je stejný nesmysl, jako kdybych se jmenovali Československá kapitalistická republika. [...] Posléze jsem navrhl nový státní znak, z něhož měla vymizet především komunistická hvězda, který měl více ctít svou historickou podobu a celkově být vkusnější. [...] Ale nakonec se to zvrtilo.“¹⁶⁶*

V souvislosti s jednáním Federálního shromáždění o novém názvu státu došlo k prvnímu otevřenému česko-slovenskému konfliktu, tzv. pomlčkovou válku. Havel si představoval, že jeho návrh bude schválen okamžitě, ale nestalo se tak. Havlovy návrhy zvedly vlnu diskuze – na jedné straně byla česká veřejnost, která chápala změnu názvu státu jako formalitu, na druhé straně Slovensko, kterému připomínal návrh masarykovskou první republiku. Podstatná část slovenské republiky byla proti názvu

---

¹⁶⁵ RYCHLÍK, Jan. *Rozpad Československa: česko-slovenské vztahy 1989-1992*. Bratislava: Academic Electronic Press, 2002. s. 334.

¹⁶⁶ HAVEL, Václav. *Prosím stručně: rozhovor s Karlem Hviždálou, poznámky, dokumenty*. Praha: Gallery, 2006. s. 90.

„Československá republika“ a vyslovovala se pro název s pomlčkou „Česko-Slovensko“. V Čechách byl slovenský návrh, neboli požadavek, odmítnut. Výraz „Česko“ byl oficiálně používán v době pomnichovské (druhé) republiky. Český novinář Jiří Hanák popsal pocity české veřejnosti takto: *„Striktní požadavek Slovenska na rozdělovací čárku v názvu republiky pocítujeme v Čechách jako netaktnost a surovost. Netaktnost proto, že naposled se rozdělovací čárka objevila v tragických pomnichovských dnech a navždy je s nimi spojena. Surovost proto, že nám oktrojuje – proč a jakým právem? – neexistující název Čech: Česko nebo česko, jeden čert, vždycky se z toho vyklube to ponižující Tschechei.“* Havlovy návrhy byly nakonec označeny za nepoužitelné. Koncem března 1990 byl schválen název Československá federativní republika. S novým názvem Slovensku vypukly demonstrace, kde se poprvé objevila hesla požadující samostatné Československo. Zapůsobila spíše na českou veřejnost, než slovenskou. Situace se vyhrotila a 20. dubna 1990 Federální shromáždění schválilo ústavní zákon, ve kterém se název státu změnil na Česká a Slovenská Federativní Republika.¹⁶⁷ Václav Havel celou situaci shrnul: *„Nakonec byl přijat k obecné úlevě název Česká a Slovenská Federativní Republika. ... spíš než jako společný stát Čechů a Slováků to působilo jako zmínka o dvou federativních republikách. Ta celá několikátýdenní, poněkud absurdní a pro zahraničí dost nepochopitelná příhoda je historicky zajímavá snad z jediného důvodu: názorně svědčí o tom, jak byli Slováci citliví na všechno, co nějak souviselo s jejich národní svébytností, a jak této zvláštní citlivosti – vztahující se často k věcem zdánlivě úplně vnějškovým – Češi málo rozuměli.“*¹⁶⁸

Začátkem června 1992 se v Československu konaly druhé svobodné volby. Jasným favoritem v České republice byla ODS¹⁶⁹ v čele s Václavem Klausem. Do voleb

---

¹⁶⁷ RYCHLÍK, Jan. *Rozpad Československa: česko-slovenské vztahy 1989-1992*. Bratislava: Academic Electronic Press, 2002. s. 112-123.

¹⁶⁸ HAVEL, Václav. *Prosím stručně: rozhovor s Karlem Hvižďalou, poznámky, dokumenty*. Praha: Gallery, 2006. s. 91.

¹⁶⁹ ODS, Občanská demokratická strana, tato česká politická strana se začala vytvářet z pravicového křídla Občanského fóra v únoru 1991, oficiálně se ustanovila v dubnu téhož roku. Od roku 1992 je členem Evropské demokratické unie. Klade důraz na politický realismus a pragmatismus, obsahuje požadavek důsledného prosazení soukromého vlastnictví, volného trhu práce, zboží a idejí. Od svého vzniku je největší parlamentní stranou v Československu, resp. v České republice, zastoupenou ve federální a české vládě. Ve volbách 1992 kandidovala v koalici s Křesťansko-demokratickou stranou (KDS). Po volbách jednala se slovenskou stranou Hnutie za demokratické Slovensko, jednání vyústilo v rozpad československé federace na dva samostatné státy. Předsednictví od samého začátku zastával Václav Klaus, který v roce 1992 zastával funkci předsedy české vlády, od ledna 1993 předseda vlády České republiky. ŽALOUDEK, Karel. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri, 1996. s. 283.

šli s heslem „*buď funkční federace, nebo rozdělení Československa na dva státy*“. Slovenským jednoznačným favoritem bylo HZDS¹⁷⁰ Vladimíra Mečiara, které ve svém volebním programu říkalo: „*Dôležitým predpokladom všestranného rozvoja Slovenska je kvalitatívna zmena štátoprávneho usporiadania. Slovensko preto musí mať možnosť priamo nadväzovať vzťahy k ostatným štátom. To vyžaduje pretvoriť terajší federálny zväzok Slovenskej republiky a Českej republiky na zväzok suverénnych štátov s vlastnou medzinárodnou právnou subjektivitou.*“ Zároveň však bylo pro zachování státu Čechů a Slováků.¹⁷¹

Obě favorizované strany zvítězily, nejvyšší počet mandátů ve Federálním shromáždění však získalo ODS a prezident Václav Havel proto pověřil Václava Klause vedením jednání o sestavení nové vlády. První jednání Občanské demokratické strany a Hnutie za demokratické Slovensko se uskutečnilo 8. června 1992 v Brně. Zde se ukázalo, že vzájemné postoje jsou neslučitelné. Další jednání proběhlo z 19. na 20. června v Bratislavě, vzešla z něj vzájemná politická dohoda, která víceméně shledává rozdělení České a Slovenské Federativní Republiky za nevyhnutelné.

Poslední federální vládu jmenoval Václav Havel 2. července 1992, jejímž hlavním úkolem bylo klidné rozdělení Československa. Jejím vedením byl pověřen Jan Stránský z Občanské demokratické strany. Následující den probíhala ve Federálním shromáždění volba prezidenta ČSFR, Václav Havel byl jediným kandidátem. U českých poslanců vyhrál, avšak ve slovenské části Sněmovny národu nezískal potřebný počet hlasů a nebyl zvolen. V Praze tato situace vyvolala demonstrace, kde demonstrující vyžadovali osamostatnění České republiky a zvolení Václava Havla prezidentem. Po schválení slovenského dokumentu „*Deklarácia zvrchovanosti*“ 17. července 1992, jehož závažnost Slovensko snižovalo slovy, že se nejedná o rozpad společného státu, abdikoval Havel ze své funkce. Koncem listopadu schválilo Federální shromáždění

---

¹⁷⁰ HZDS, Hnutie za demokratické Slovensko, tato slovenská politická strana vznikla v dubnu 1991 odštěpením platformy Verejnost' proti násiliu (VPN) – Za demokratické Slovensko od VPN; nabízelo program rozvoje svrchovanosti slovenského národa na zásadách sociálně-tržní ekonomiky. Po červnových volbách v roce 1992 se HZDS stalo nejsilnější stranou ve Slovenské národní radě. Po volbách jednalo s ODS o státoprávním uspořádání, jednání vedlo k rozpadu ČSFR a vytvoření ČR a SR. V čele HZDS stál od jeho založení Vladimír Mečiar, který se postupně rozešel s většinou svých nejbližších spolupracovníků. Odchodem řady poslanců z HZDS ztratila koaliční slovenská vláda většinu a v dubnu 1994 ji byla vyslovena nedůvěra. Na podzim téhož roku se však po předčasných volbách stala nejsilnější stranou a její předseda Mečiar opět předsedou vlády. ŽALOUDEK, Karel. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri, 1996. s. 134.

¹⁷¹ RYCHLÍK, Jan. *Rozpad Československa: česko-slovenské vztahy 1989-1992*. Bratislava: Academic Electronic Press, 2002. s. 274-275.

ústavní zákon, který stanovil zánik České a Slovenské Federativní Republiky na 31. prosince 1992.

1. ledna 1993 vznikly tedy dva samostatné státy – Česká republika a Slovenská republika.¹⁷²

---

¹⁷² CHRASTILOVÁ, Brigita a Petr MIKEŠ. *Prezident republiky Václav Havel a jeho vliv na československý a český právní řád*. Praha: ASPI Publishing, 2003. s. 79-81.

6 MEZINÁRODNÍ AKTIVITY A ZAHRANIČNÍ POLITIKA VÁCLAVA HAVLA

Zahraniční politika zajišťuje nejvhodnější vnější podmínky pro existenci státu. Termínem zahraniční politika nazýváme obecné zaměření státu navenek, avšak platí i pro jednotlivá opatření ve vztahu k jiným zemím. Obsahuje výhledové i krátkodobé úkoly a cíle.

„Mezinárodní politika je souhrn činností jednotlivých států v mezinárodní oblasti. Zahrnuje zaměření jednotlivých států a mezinárodních organizací v mezinárodních vztazích a praktické výsledky jejich činnosti. Existuje teorie, která ji chápe jako komplex zahraničních politik jednotlivých států a stále více také nadstátních organizací a seskupení. Celek mezinárodní politiky je výsledkem složitého vzájemného působení uvedených objektů.“¹⁷³

Od počátku svého prezidentství se Václav Havel zajímal o zahraniční politiku. Zahraniční politika v Československu se snažila zejména o vymanění závislosti na Sovětském svazu. Prvním krokem k vymanění bylo podepsání dohody v únoru 1990 v Moskvě o odsunu sovětských vojsk z Československa. Do června 1991 opustilo československé území na 135 000 sovětských vojáků s rodinami. Téhož roku Československo definitivně opustilo již rozpadající se Varšavskou smlouvu a Radu vzájemné hospodářské pomoci (RVHP).¹⁷⁴ Václav Havel na rozpad Varšavské smlouvy vzpomíná s nadhledem: *„Celé to stálo mnoho úsilí, nebylo to jednoduché, zvláště když sovětská vojska tak pomalu a nerada od nás odcházela, ale nakonec se to povedlo. Onu chvíli, kdy jsem v létě 1991 – jako představitel tehdy předsedající země – na závěr posledního summitu Varšavské smlouvy slavnostně oznamoval světu, že se tato smlouva právě rozpustila, považuji za jeden z nejzvláštějších okamžiků svého života. Stalo se to navíc v Praze, městě, které tento pakt před pouhými třidvaceti lety přepadl. Gorbačov na tento sebelikvidační summit nepřijel...“¹⁷⁵*

---

¹⁷³ ŽALOUDEK, Karel. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri, 1996. s. 242.

¹⁷⁴ EMMERT, František. *Václav Havel 1936-2011*. Brno: Cpress. 2012. s. 61.

¹⁷⁵ HAVEL, Václav. *Prosím stručně: rozhovor s Karlem Hviždálou, poznámky, dokumenty*. Praha: Gallery, 2006. s. 208.

V září 1990 obnovilo své členství v Mezinárodní bance pro obnovu a rozvoj a Mezinárodním měnovém fondu. V únoru 1990 se Československo stalo členem Rady Evropy a v prosinci 1991 podepsalo dohodu o přidružení k Evropskému společenství. Hlavním cílem byl „návrat do Evropy“. ČR se stala také členem OBSE¹⁷⁶ nebo OECD^{177, 178}.

V devadesátých letech Václav Havel aktivity pro spolupráci se sousedními zeměmi. Usiloval o vyrovnání křivd v rámci druhé světové války, což to vyústilo například v podepsání Česko-německé deklarace v roce 1997 jako gesta definitivního smíření. Z jeho podnětu vznikla také Visegrádská skupina (tří) čtyř zemí, tzv. Visegrádská čtyřka nebo také V4 (Československo – později Česká republika a Slovensko, Polsko, Maďarsko), která spolupracovala na přeměně a mezinárodní integraci.

Havel kladl důraz na prosazování mezinárodní politiky zejména při dodržování lidských práv nebo mezinárodního dialogu (konference Forum 2000). V roce 1994 pozval do Litomyšle prezidenty středoevropských zemí. Od té doby se scházeli každý rok a rozrůstaly se o další země. Zvýšenou pozornost věnoval řešení mezinárodních konfliktů, za nimiž viděl cestu k výše zmíněnému dialogu a k fungování občanské společnosti. Během své funkce prezidenta procestoval celý svět. Zahraniční cesty mu umožnili navštívit až šedesát zemí.¹⁷⁹

Již od začátků svého prezidentského úřadování navazoval Havel styky v zahraničí. Přispěl k přijetí České republiky do NATO. Byl považován za propagátora Evropské unie, takového „euronadšence“, a příznivce vstupu ČR do této instituce.¹⁸⁰

---

¹⁷⁶ OBSE, Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, jejímiž členy jsou všechny evropské státy, se transformovala z Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě 1. 1. 1995. Jde o systém mezinárodních jednání o problémech zajištění míru a rozšíření mezinárodní spolupráce v Evropě. ŽALOUDEK, Karel. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri, 1996. s. 186.

¹⁷⁷ OECD pochází z angl. Organization for Economic Cooperation and Development, v češtině znamená Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj. Je to mezivládní organizace hospodářsky nejsilnějších států světa. Vznikla v roce 1961 jako Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci. Cílem OECD je koordinovat hospodářskou a sociální politiku členských států za účelem dosažení ekonomického růstu, finanční stability, rozvoje světového obchodu a zaměstnanosti. Sekretariát OECD sídlí v Paříži. ŽALOUDEK, Karel. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri, 1996. s. 300.

¹⁷⁸ ČORNEJ, Petr a Jiří POKORNÝ. *Dějiny českých zemí do roku 2000 ve zkratce*. Praha: Práh, 2000. s. 84.

¹⁷⁹ *Prezident republiky Václav Havel: Zahraniční politika*. [online]. [cit. 2013-03-11]. Dostupné z: <http://old.hrad.cz/president/Havel/politikaz.html>

¹⁸⁰ FORMÁČKOVÁ, Marie. *Václav Havel: život jako absurdní drama*. Praha: Euromedia Group – Ikar, 2012. s. 91.

6.1 Vstup do NATO

NATO (angl. North Atlantic Treaty Organization) – Organizace severoatlantické smlouvy nebo Severoatlantická aliance – je politickou a vojenskou organizací, která si za svůj stěžejní cíl klade kolektivní obranu členských států. Členové NATO musejí uznávat základní hodnoty Aliance – demokracii, lidská práva a právní stát. Hlavním posláním Severoatlantické aliance je chránit svobodu a zajistit bezpečnost členských států politickými i vojenskými prostředky. Jedinečnou transatlantickou vazbu pro politickou a bezpečnostní spolupráci zajišťuje spojením zemí z Evropy a Severní Ameriky. Severoatlantická aliance vznikla v dubnu 1949 podepsáním Severoatlantické smlouvy ve Washingtonu (USA). Washingtonskou smlouvu podepsalo 12 zemí, v současnosti má Aliance 28 členských států.¹⁸¹

Počátkem devadesátých let se pro Václava Havla stalo hlavním cílem zajištění bezpečnosti České republiky ve strukturách Severoatlantické aliance. Američané však bývalé komunistické zemi příliš nedůvěřovali a tak Havlovým úkolem bylo je nedůvěry zbavit.¹⁸² Václav Havel považoval začlenění do NATO za obtížné: „*Zápas o rozšíření NATO na východ Evropy trval v podstatě deset let. Důvodů, proč to šlo ztuhla, bylo asi víc, nejvýznamnější byl určitý konzervatismus či opatrnost západních států. Bály se toho. Měly pocit, že nás nemají dostatečně prozkoumané. Necháply, že celé národy jako by najednou chtěly něco právě opačného, než co chtěly – jak se zdálo – ještě nedávno. Děsily se představy, že by náhle měly svá nejrůznější bezpečnostní tajemství sdílet se svými nedávnými protivníky, zatím dost nesrozumitelnými postkomunistickými zeměmi, u nichž nikdo pořádně nevěděl, co se v nich může ještě stát, kdo jsou lidé, kteří v nich vládou, a jaké potíže mohou tito neprozkoumaní partneři celému svazku ještě udělat.*“¹⁸³

„*Rozšířila se možnost dvoustranné spolupráce s NATO v rámci nového programu Partnerství pro mír (PfP), který začal fungovat od roku 1994. A od konce roku 1996 přes celý rok 1997 proběhla konkrétní, velmi detailní jednání o podmínkách přijetí do této obranné Aliance. V květnu 1997 na madridském zasedání Rady NATO*

¹⁸¹ JAGELLO. *Co je NATO: podrobněji o cílech a poslání*. [online]. © 2000 [cit. 2013-03-11]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/na_zpravy.aspx?y=na_summit/cojenato.htm

¹⁸² ŠPAČEK, Ladislav. *Deset let s Václavem Havlem*. Praha: Mladá fronta, 2012. s. 131.

¹⁸³ HAVEL, Václav. *Prosím stručně: rozhovor s Karlem Hvižďalou, poznámky, dokumenty*. Praha: Gallery, 2006. s. 209.

(NAC) byly k závěrečným rozhovorům vyzvány tři státy – Česká republika, Polsko a Maďarsko.“ Řádným členem NATO (Severoatlantické aliance) se Česká republika stala roku 1999, spolu s Polskem a Maďarskem.¹⁸⁴

Václav Havel viděl v Severoatlantické alianci významného ručitele bezpečnosti a ochránce demokratických principů Evropy. NATO považoval za nástroj obrany proti případnému útočníkovi a ochranu proti ohrožení občanské svobody, vlády a demokracie.

„Byl to právě prezident republiky Václav Havel, který byl prvním z nejvyšších představitelů postkomunistických zemí, jenž v roce 1991 vystoupil na půdě Severoatlantické aliance v Bruselu; který téhož roku v Praze osobně vyhlášoval rozpuštění Varšavské smlouvy a který později stál v čele českých delegací na všech rozhodujících summitech Severoatlantické aliance - v roce 1997 v Madridu, na kterém byla Česká republika společně s Maďarskem a Polskem přizvána ke členství v NATO; v roce 1999 ve Washingtonu, kde Česká republika poprvé vystupovala jako plnoprávný členský stát aliance a zejména v roce 2002, kdy byl prezident Václav Havel hostitelem historického Pražského summitu, který si vysloužil označení transformační a rozšiřovací.“¹⁸⁵

Česká republika se krátce po vstupu do NATO nepřímo účastnila vojenské kampaně proti Jugoslávii, kdy letouny NATO Jugoslávii bombardovali. Havel postup Aliance otevřeně podpořil a dodnes za to sklízí značnou kritiku.¹⁸⁶

6.2 Vstup do EU

EU (angl. European Union) – Evropská unie je nástupnická organizace Evropského hospodářského společenství (EHS), které bylo založeno v roce 1958 a ve svých začátcích rozvíjelo hospodářství šesti zemí (Nizozemska, Belgie, Francie, Německa, Itálie a Lucemburska). Na počátku tedy stála čistě hospodářská spolupráce, ze které se zrodilo společenství spolupracující v řadě politických oblastí – od rozvojové

---

¹⁸⁴ ŠEDIVÝ, Jaroslav. *Diplomacie je uměním kompromisu: cesta do NATO, do EU a další příběhy: 1995-2002*. Praha: Mladá fronta, 2009. s. 8.

¹⁸⁵ *Prezident republiky Václav Havel: Severoatlantická aliance*. [online]. [cit. 2013-03-11]. Dostupné z: <http://old.hrad.cz/president/Havel/nato/index.html>

¹⁸⁶ EMMERT, František. *Václav Havel 1936-2011*. Brno: Cpress. 2012. s. 53.

pomoci po ochranu životního prostředí.¹⁸⁷ EU se přetvořila z EHS, oficiálně vznikla v roce 1993 Maastrichtskou smlouvou. Hlavním bodem této smlouvy je zavedení jednotné evropské měny a vytvoření měnové unie. Pro vstup do Evropské unie je podmínkou demokratický pluralitní politický systém v zemi a respektování lidských práv.¹⁸⁸

„V porovnání se vstupem do EU bylo členství ve většině mezinárodních organizacích relativně snadno dosažitelné, šlo především o politický akt, protože vztahy jednotlivých zemí měly mezivládní charakter.“¹⁸⁹

EU na zasedání v Kodani 1993 přijala rozhodnutí o svém rozšíření o další země, ve kterých existuje stabilita institucí, funguje v nich tržní ekonomika, a země které prokážou, že jsou schopny převzít závazky členství a snahu přijímat cíle hospodářské, politické a měnové unie. V říjnu 1993 podepsala Česká republika s EU novou Evropskou asociační dohodu a v lednu 1996 podala v Bruselu svou přihlášku do Evropské unie.¹⁹⁰

O členství žádala ještě tehdejší ČSFR v roce 1991, avšak kvůli rozpadu federace nevstoupila dohoda o přidružení mezi ČSFR a ES v platnost, oficiálním přidruženým členem EU se ČR stala v roce 1995. Členem Evropské unie jsme se stali až po ukončení prezidentské funkce Václava Havla, v roce 2004.¹⁹¹

Prezident Václav Havel se tématu evropské integrace věnoval po celou dobu svého prezidentského mandátu. Zastupoval Českou republiku na summitu Evropské rady v Lucembursku (prosinec 1997). Rozhodovalo se zde o zahájení vstupních rozhovorů s šesti kandidátskými zeměmi, které vyvrcholily summitem Evropské rady v Kodani (prosinec 2002), kam byl Havel pozván jako čestný host. Na summitu v Kodani se uzavřela vstupní jednání a bylo rozhodnuto o přizvání nových členů do Evropské unie.¹⁹²

---

¹⁸⁷ *Jak funguje Evropská unie.* [online]. [cit. 2013-03-11]. Dostupné z: http://europa.eu/about-eu/index_cs.htm

¹⁸⁸ ŽALOUDEK, Karel. *Encyklopedie politiky.* Praha: Libri, 1996. s. 106.

¹⁸⁹ PICK, Otto, ed. a kol. *Zahraniční politika České republiky 1993-2004: úspěchy, problémy a perspektivy.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2004. s. 15.

¹⁹⁰ ŠEDIVÝ, Jaroslav. *Diplomacie je uměním kompromisu: cesta do NATO, do EU a další příběhy: 1995-2002.* Praha: Mladá fronta, 2009. s. 7-8.

¹⁹¹ ZBOŘIL, František. *Československá a česká zahraniční politika: minulost a současnost.* Praha: Leges, 2010. s. 355.

¹⁹² *Prezident republiky Václav Havel: Evropa jako úkol.* [online]. [cit. 2013-03-11]. Dostupné z: <http://old.hrad.cz/president/Havel/evropa/indexp.html>

Později, již v době bez politické angažovanosti, měl Havel k EU určité výhrady: „Mám intenzivní pocit, že Evropská unie se dnes nechává bez odporu vléct celkovým směřováním soudobé globální civilizace, to znamená, že její hlavní ideou je růst všeho, růst pro růst, tvorba zisku, zisku pro zisk a za každou cenu, rozkvět a blahobyt, leč bohužel naprosto jednodimenzionální. Dohnat a předejhnat Spojené státy, to je přece hlavní cíl Evropy. Připadá mi to jako cíl velmi ubohý. [...] Myslím, že by Evropa mohla dělat něco víc než tupě držet krok a tu a tam se jen pokoušet někoho ‚dohnat a předejhnat‘ v tom, co je dnes všem společné. [...] Její identitu přece nemůže tvořit dohánění globálních ekonomických úspěchů či dokonce jen pokulhávání za nimi. Myslím, že má na víc. Může být příkladem nejen mírového a spravedlivého politického uspořádání v rámci jednoho kontinentu, ale i příkladem důmyslného a šetrného zacházení s vlastními tradicemi, vlastní kulturou, vlastní krajinou, vlastními zdroji.“¹⁹³

---

¹⁹³ HAVEL, Václav. *Prosím stručně: rozhovor s Karlem Hviždálou, poznámky, dokumenty*. Praha: Gallery, 2006. s. 216-217.

7 OBČANSKÉ AKTIVITY VÁCLAVA HAVLA V POSLEDNÍCH LETECH ŽIVOTA

Podle Václava Havla je „občanská společnost jedním ze způsobů, jimiž se uskutečňuje či může uskutečňovat naše lidství ve své celistvosti, tedy i v tom subtilnějším, tíž uchopitelném, ale možná ze všeho nejdůležitějším, čím je tvořena... Je to úplně základní způsob účasti ve veřejném životě. Je to první a základní způsob, jak člověk dobrovolně, sám, že své vlastní potřeby překračuje rámec svého privátního žití.“¹⁹⁴

2. února 2003 opustil Václav Havel po třinácti letech prezidentský úřad a 28. února se stal novým prezidentem České republiky jeho největší oponent Václav Klaus. Havel odcházel jako unavený šestašedesátiletý muž s mnoha zdravotními problémy a rozhodl se nadále nevěnovat vysoké politice. Cítil, že svůj hlavní úkol už splnil – Českou republiku dokázal přivést do NATO a vybudoval podmínky pro brzké přijetí do Evropské unie.

Po již zmíněném odchodu z vysoké politiky se Havel věnoval literární, dramatické tvorbě a dodržování lidských práv. Velmi často cestoval do oblíbených Spojených států amerických, kde se setkával například s bývalým tamějším prezidentem Billem Clintonem.

Havel se díky svým cestám inspiroval a po vzoru amerických prezidentů založil v roce 2004 dokumentační a vzdělávací instituci; Knihovnu Václava Havla.¹⁹⁵ V Americe trávil také období mezi dubnem a květnem 2005, které dalo za vznik knize *Prosím stručně* (vyšla v roce 2006) zabývající se jeho prezidentskou a postprezidenstkou dráhou. Objevují se zde témata jako vstup do NATO, vychvaluje Ameriku, popisuje vlastní únavu a mírně kritizuje malý český nacionalismus. Kniha je volným pokračováním *Dálkového výslechu* z roku 1986, kdy se také jednalo o sebehodnocení a zodpovězení otevřených otázek.¹⁹⁶

---

¹⁹⁴ *Prezident republiky Václav Havel: Občanská společnost.* [online]. [cit. 2013-03-11]. Dostupné z: <http://old.hrad.cz/president/Havel/obcanskaspol.html>

¹⁹⁵ EMMERT, František. *Václav Havel 1936-2011*. Brno: Cpress. 2012. s. 61.

¹⁹⁶ PUTNA, Martin C. *Václav Havel: duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. s. 316.

V roce vydání knihy *Prosím stručně* (2006) se Václav Havel stal čestným členem českého PEN klubu.

Vrátil se i ke své lásce, dramaturgii. Napsal divadelní hru *Odcházení* s autobiografickými prvky a rysy českého absurdního divadla. Pojednává o státníkovi, který neslavně ukončí svou politickou kariéru. Hru sice dokončil při svém pobytu v USA v roce 2006, ale nastudována byla o rok později. V roce 2010 bylo *Odcházení* zfilmováno a Havel ho sám režíroval. Za film *Odcházení* si Václav Havel odnesl ocenění Českého lva 2011.

V roce 2008 měl premiéru filmový dokument Pavla Kouteckého *Občan Havel*, který zachycuje celou prezidentskou dráhu Václava Havla, včetně zajímavých detailů a oficiálních situací.¹⁹⁷

O politiku se však okrajově nepřestával zajímat. V květnu 2009 poprvé veřejně před volbami podpořil Stranu zelených. V 2010 dokonce vstoupil do předvolební kampaně a oznamoval, že nebude volit „tuneláře a mafiány“. Na voličstvo však nemělo Havlovo jméno spjaté se Stranou zelených žádný podstatný vliv.¹⁹⁸

Václav Havel podporoval bojovníky za lidská práva v zahraničí. Této nezištné podpoře na Kubě, v Barmě, v Tibetu a převážně v Bělorusku věnoval mnoho energie. Byl účastníkem celé řady mezinárodních iniciativ. Jmenovat můžeme například iniciativu Společná starost z roku 2005, zde se setkal s bývalým jihoafrickým prezidentem Frederikem de Klerkem, s tibetským dalajlámou a dalšími světovými osobnostmi.¹⁹⁹

V době jeho prezidentování podporoval rozvoj života nadačního, spolkového, výše zmíněných iniciativ a občanských sdružení. V souvislosti se zakotvením neziskového sektoru v právním řádu založil spolu se svou ženou Dagmar nadaci Václava a Dagmar Havlových VIZE 97.²⁰⁰

---

¹⁹⁷ EMMERT, František. *Václav Havel 1936-2011*. Brno: Cpress. 2012. s. 61.

¹⁹⁸ PUTNA, Martin C. *Václav Havel: duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. s. 347.

¹⁹⁹ EMMERT, František. *Václav Havel 1936-2011*. Brno: Cpress. 2012. s. 61.

²⁰⁰ *Prezident republiky Václav Havel: Občanská společnost*. [online]. [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: <http://old.hrad.cz/president/Havel/obcanskaspol.html>

Václav Havel obdržel za své literární dílo, za smýšlení a celoživotní úsilí o dodržování lidských práv řadu čestných doktorátů, mezinárodních cen a státních vyznamenání.²⁰¹

Během roku 2011 doléhaly na Havla zdravotní problémy, které ho provázely již od 80. let, kdy ve vězení prodělal zápal plic, z nichž se nikdy zcela neuzdravil. Když v témže roce dokončil jako režisér již zmíněný film *Odcházení*, stáhl se z veřejného života. Havlovo poslední veřejné setkání se uskutečnilo 10. prosince v Praze s tibetským dalajlámou.

Týden na to přišla zpráva o jeho odchodu. V neděli 18. prosince 2011 Václav Havel zemřel ve spánku na svém sídle Hrádeček na oběhové selhání. V té době u něj byla jeho žena Dagmar a řádové sestry (boromejky). Ještě ten den lidé přicházeli na Václavské náměstí uctít Havlovu památku a v závislosti na to byl v České republice vyhlášen třídenní státní smutek.

Státní pohřeb Václava Havla se konal 23. prosince 2011 v katedrále sv. Víta na Pražském hradě. Vedle jeho nejbližších a českých politických činitelů se pohřbu účastnila řada významných zahraničních hostů. Dostavilo se na něj 16 současných a 11 bývalých hlav států a další státníci. Mezi zahraničními hosty byla Madeleine Albrightová, bývalý prezident USA Bill Clinton, francouzský prezident Nicolas Sarkozy, britský premiér David Cameron, také slovenský prezident Ivan Gašparovič.²⁰²

---

²⁰¹ *Václav Havel*. [online]. [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: <http://old.hrad.cz/president/Havel/cvp.html>

²⁰² EMMERT, František. *Václav Havel 1936-2011*. Brno: Cpress. 2012. s. 62-63.

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo zdokumentovat politický vývoj Václava Havla od 60. let 20. století do roku 2003, kdy ukončil své poslední prezidentské období. Dále se autorka bakalářské práce zaměřila na analýzu jeho přeměny z umělce na politického disidenta a snažila se přiblížit jeho myšlenky a názory, které ho vedly k jednotlivým krokům. Vytvořen tak byl ucelený pohled na dramatika, politika a v neposlední řadě občana Václava Havla.

Když se v roce 1936 Havel narodil, ani netušil, co si pro něj život přichystal. Narodil se do bohaté buržoazní rodiny, ve které mu nic nechybělo. Rodina vlastnila několik nemovitostí, například Lucernu, domy na Rašínově nábřeží či sídlo Havlov, kde malý Havel s bratrem Ivanem vyrůstal. Už jako dospívající mladý chlapec začal psát básně. Díky známostem jeho otce se setkal s plno zajímavými lidmi, kteří mu dali možnost se dále v tomto směru rozvíjet. V padesátých letech tedy docházel k Jaroslavu Seifertovi, později k Vladimíru Holanovi, přes něž se dostal až k filosofovi Janu Patočkovi. V roce 1956 napsal otevřený dopis do časopisu Květen, kterým o sobě dal vědět a započal tak svou disidentskou dráhu.

Jako disident se nebál vyjádřit své názory nahlas. Postupně se k němu přidávali další lidé a utvářela se různá hnutí odporující komunistickému režimu. Nejvýznamnější společenství, které vzniklo z počínů Václava Havla, Pavla Kohout, Ludvíka Vaculíka a dalších byla Charta 77. Později vzniklo Občanské fórum, kde měl Havel vedoucí úlohu, což předvedl v době sametové revoluce. Převážně i díky lidem, kterými byl po celý život obklopen, se dostal až na samý vrchol – do prezidentského křesla. V roce 1989 byl mužem číslo jedna. I přes veškerá nesmyslná zatýkání, která na něj byla přichystaná, se nedal zastrašit a vystupoval nadále proti režimu. Jeho přínos pro české a slovenské dějiny byl nebývalý. Za jeho vlády zaniklo Československo a vznikly dva samostatné státy. V době jeho prezidentování se Česká republika dostala na zcela novou světovou úroveň. Díky jeho vytrvalosti jsme se stali členy Severoatlantické aliance a celé své prezidentské období nás připravoval na vstup do Evropské unie. Dbal také na dodržování lidských práv. I přes to, že byl sem tam kritizován a odsuzován za některé své činy, stal velkou autoritou. V posledních letech svého života se opět vrátil k psaní, na které neměl v politické funkci čas.

Jeho odhodlání v boji proti totalitě je úctyhodné. Šel za svým přesvědčením s neustálou vytrvalostí, pílí. Byl zcela oddán své disidentské činnosti, i když někdy nešlo vše zcela hladce.

Málokdo by řekl, že tento člověk, považovaný mnohými za nejvýznamnější postavu českých dějin, byl velmi sebekritický, trpěl nedostatek sebedůvěry. Nejen, že bojoval veřejně proti komunismu, ale velmi často bojoval i se svými myšlenkami. Neustále o sobě pochyboval. Je až s podivem, že na veřejnosti působil sebejistě, vyrovnaně a přitom vedl vnitřní boj.

Pro mnohé se stal symbolem naděje, lidé se s ním ztotožňovali. Vše, co dělal, dělal pro lidi. Nemyslel jen na své dobro. I v politickém světě plným intrik se snažil udržovat svou lidskost.

Informace použity v této bakalářské práci byly zjištěny historickou analýzou a komparací pramenných materiálů.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Monografie

BLAŽEK, Petr, ed. *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968-1989*. Praha: Dokořán; Ústav českých dějin FF UK, 2005. ISBN 80-7363-007-9.

ČORNEJ, Petr a Jiří POKORNÝ. *Dějiny českých zemí do roku 2000 ve zkratce*. 1. vyd. Praha: Práh, 2000. ISBN 80-7252-026-1.

EMMERT, František. *Václav Havel 1936-2011*. 1. vyd. Brno: CPress, 2012. ISBN 978-80-264-0060-8.

FORMÁČKOVÁ, Marie. *Václav Havel: život jako absurdní drama*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group – Ikar, 2012. ISBN 978-80-249-1812-9.

HAVEL, Václav. *Dálkový výslech (Rozhovor s Karlem Hvižd'alou)*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1989. ISBN 80-7023-038-X.

HAVEL, Václav. *Eseje a jiné texty z let 1970-1989: Dálkový výslech*. 1. vyd. Praha: Torst, 1999. ISBN 80-7215-090-1.

HAVEL, Václav. *Prosím stručně: rozhovor s Karlem Hvižd'alou, poznámky, dokumenty*. 1. vyd. Praha: Gallery, 2006. ISBN 80-86990-00-1.

HAVEL, Václav Maria. *Mé vzpomínky*. Praha: Lidové noviny, 1993. ISBN 80-7106-026-7.

HONAJZER, Jiří. *Občanské fórum: vznik, vývoj a rozpad*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1996. ISBN 80-235-0076-7.

HOPPE, Jiří. *Opozice '68: Sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. 1. vyd. Praha: Prostor, 2009. ISBN 978-80-8260-216-2.

CHRASTILOVÁ, Brigita a Petr MIKEŠ. *Prezident republiky Václav Havel a jeho vliv na československý a český právní řád*. 1. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2003. ISBN 80-86395-63-4.

CHURAŇ, Milan a kol. *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století*. Praha: LIBRI, 1994. ISBN 80-901579-5-5.

KAISER, Daniel. *Disident Václav Havel 1936-1989*. 1. vyd. Praha-Litomyšl: Paseka, 2009. ISBN 978-80-7432-012-5.

KANTŮRKOVÁ, Eva, Antonín HOŠŤÁLEK a Květa JECHOVÁ. *Nadace Charty 77: dvacet let*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 1998. ISBN 80-7108-177-9.

KEANE, John. *Václav Havel: Politická tragédie v šesti dějstvích*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1999. ISBN 80-7207-308-7.

KOMÁREK, Martin. *GEN (1): podle televizního projektu Fera Feniče*. Olomouc: Hájek a spol., 1993. ISBN 80-85839-01-6.

KRISEOVÁ, Eda. *Václav Havel: životopis*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 1991. ISBN 80-7108-024-1.

LOUŽEK, Marek, ed. *Českoslovenští a čeští prezidenti: sborník textů č. 23/2003*. 1. vyd. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2003. ISBN 80-86547-22-1.

PERNES, Jiří. *Takoví nám vládli: Komunističtí prezidenti Československa a doba, v níž žili*. 2. vyd. Praha: Brána, 2010. ISBN 978-80-7243-437-4.

PICK, Otto, ed. a kol. *Zahraniční politika České republiky 1993-2004: úspěchy, problémy a perspektivy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2004. ISBN 80-86506-39-8.

PREČAN, Vilém, ed. *Charta 77: 1977-1989: od morální k demokratické revoluci: dokumentace*. Scheinfeld – Bratislava: Čs. středisko nezávislé literatury a ARCHA, 1990. ISBN 80-9000422-1-X.

PUTNA, Martin C. *Václav Havel: duchovní portrét v rámu české kultury 20. století*. 1. vyd. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. ISBN 978-80-87490-07-5.

OTÁHAL, Milan, ed. a Zdeněk SLÁDEK, ed. *Deset pražských dnů: 17. – 27. listopadu 1989: Dokumentace*. 1. vyd. Praha: Academia, 1990. ISBN 80-200-0340-1.

RYCHLÍK, Jan. *Rozpad Československa: česko-slovenské vztahy 1989-1992*. 1. vyd. Bratislava: Academic Electronic Press, 2002. ISBN 80-88880-02-5.

SIMMONS, Michael. *Nesmělý prezident: životopis Václava Havla*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1993. ISBN 80-85769-04-2.

SUK, Jiří. *Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křižovatky jedné politické krize*. 2. vyd. Praha: Prostor, 2009. ISBN 978-80-7260-219-3.

SUK, Jiří. *Občanské fórum: listopad – prosince 1989; 2. díl – dokumenty*. 1. vyd. Praha – Brno: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR; Doplněk, 1998. ISBN 80-85270-78-1; 80-7239-007-4.

ŠEDIVÝ, Jaroslav. *Diplomacie kompromisu: cesta do NATO, do EU a další příběhy: 1995-2002*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2009. ISBN 978-80-204-2015-2.

ŠPAČEK, Ladislav. *Deset let s Václavem Havlem*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2012. ISBN 978-80-204-2651-2.

ZBOŘIL, František. *Československá a česká zahraniční politika: minulost a současnost*. 1. vyd. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-38-7.

ŽALOUDEK, Karel. *Encyklopedie politiky*. 1. vyd. Praha: Libri, 1996. ISBN 80-85983-11-7.

Internetové zdroje

ČESKÁ TELEVIZE. *Petice Několik vět*. [online]. © 1996-2003 [cit. 2013-03-15].

Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10265474929-albertov-16-00/20957223343/3437-slovnicek/?kotva=nekolik-vet>

Egon Bondy. [online]. [cit. 2013-03-19]. Dostupné z:

<http://www.velikani.cz/index2.php?zdroj=bondye&kat=litcz>

IHNED. *Obrazy ze života Václava Havla*. [online]. © 1996-2013 [cit. 2013-03-19].

Dostupné z: <http://zpravy.ihned.cz/c1-54258280-disident-sametovy-hrdina-a-politik-ty-nejlepsí-snimky-ze-zivota-vaclava-havla#fotogalerie-gf87361-57-1281170>

JAGELLO. *Co je NATO: podrobněji o cílech a poslání*. [online]. © 2000

[cit. 2013-03-11]. Dostupné z:

http://www.natoaktual.cz/na_zpravy.aspx?y=na_summit/cojenato.htm

Jak funguje Evropská unie. [online]. [cit. 2013-03-11]. Dostupné z:

http://europa.eu/about-eu/index_cs.htm

Nikita Sergejevič Chruščov. [online]. [cit. 2013-03-17]. Dostupné z:

<http://rusko.tv/chruscov>

Novoroční projev prezidenta ČSSR Václava Havla: Praha, Pražský hrad, 1. ledna 1990.

[online]. [cit. 2013-03-09]. Dostupné z:

<http://old.hrad.cz/president/Havel/speeches/1990/0101.html>

PRAŽSKÝ HRAD. *Antonín Novotný*. [online]. © 2013 [cit. 2013-02-15]. Dostupné z:

<http://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/prezidenti-v-minulosti/antonin-novotny.shtml>

Prezident republiky Václav Havel: Evropa jako úkol. [online]. [cit. 2013-03-11].

Dostupné z: <http://old.hrad.cz/president/Havel/evropa/indexp.html>

Prezident republiky Václav Havel: Občanská společnost. [online]. [cit. 2013-03-12].

Dostupné z: <http://old.hrad.cz/president/Havel/obcanskapol.html>

Prezident republiky Václav Havel: Severoatlantická aliance. [online]. [cit. 2013-03-11].

Dostupné z: <http://old.hrad.cz/president/Havel/nato/index.html>

Prezident republiky Václav Havel: Zahraniční politika. [online]. [cit. 2013-03-11].

Dostupné z: <http://old.hrad.cz/president/Havel/politikaz.html>

Úvodní slovo prezidenta republiky Václava Havla. [online]. [cit. 2013-03-09]. Dostupné

z: http://old.hrad.cz/president/Havel/milosti/milosti_uvod.html

Václav Havel. [online]. [cit. 2013-02-28]. Dostupné z:

<http://old.hrad.cz/president/Havel/cvp.html>

VLČEK, Tomáš. *Jan Palach.* [online]. © 1999-2013 [cit. 2013-02-19]. Dostupné z:

http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_palachj.php

VLČEK, Tomáš. *Josif Vissarionovič Stalin.* [online]. © 1999-2003 [cit. 2013-03-17].

Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_stalinj.php

VLČEK, Tomáš. *Michail Sergejevič Gorbačov.* [online]. © 1999-2003

[cit. 2013-03-17]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_gorbacovm.php

VONS. *Edice dokumentů k procesu s členy VONS v roce 1979.* [online]. © 2007

[cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://www.vons.cz/prazsky-proces-1979>

VONS. *Pražská desítka*. [online]. © 2007 [cit. 2013-03-17]. Dostupné z:
http://www.vons.cz/data/pdf/kalendarium/prazska_desitka%20-%20zatceni_celenove_zdroj_VONS_1979_Libir_prohibiti.jpg

Jiné zdroje

ČERVENKOVÁ, K. *Profil vybraného politika: Václav Havel*. Praha, 2008. Bakalářská práce. Univerzita Jana Ámose Komenského Praha, Sociální a masová komunikace. Vedoucí bakalářské práce: Radek Mezuláník

Občan Havel. [film]. Režie Pavel KOUTECKÝ a Miroslav JANEK. Česká republika, 2007.

Občan Václav Havel jede na dovolenou. [film]. Režie Jan NOVÁK a Adam NOVÁK. Česká republika, 2005.

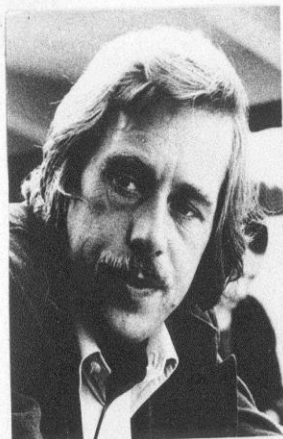
Občan HAVEL přikuluje. [film]. [cit. 2013-03-06]. Režie Jan NOVÁK a Adam NOVÁK. Česká republika, 2009.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Obrázek č. 1: Deset zatčených členů VONS.....	I
Příloha B – Obrázek č. 2: Petice Několik vět	II
Příloha C – Havlova báseň Strahovský vítr ze sbírky Prostory a čas.....	III
Příloha D – Projev Václava Havla k demonstrantům na Václavském náměstí ze dne 22. listopadu 1989	V
Příloha E – Projev Václava Havla k demonstrantům na Václavském náměstí ze dne 24. listopadu 1989	VI
Příloha F – Provolání Občanského fóra o jeho ustanovení a jeho požadavcích (19. listopad 1989 po 22.00 hod.).....	VII
Příloha G – Obrázek č. 3: Václav Havel v lednu 2003 při stěhování z kanceláře prezidenta republiky	IX

PŘÍLOHY

Příloha A – Obrázek č. 1: Deset zatčených členů VONS²⁰³

5.10.1986

18.5.1987

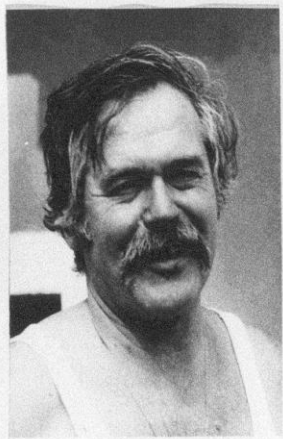
2.10.1984

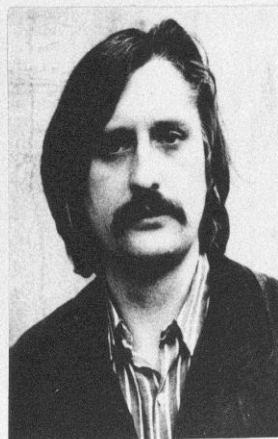
27.4.1988

12.10.1982

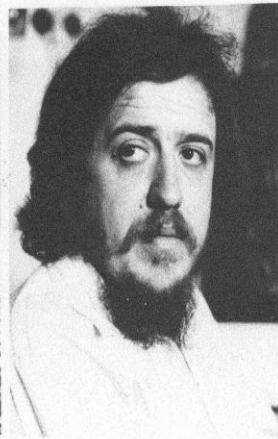
26.6.1986

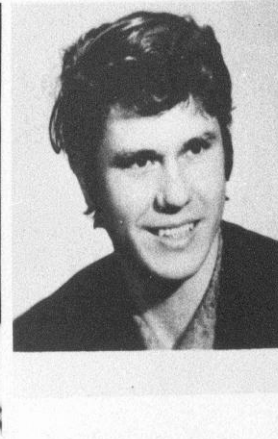
20.4.1987

19.4.1984

28.1986

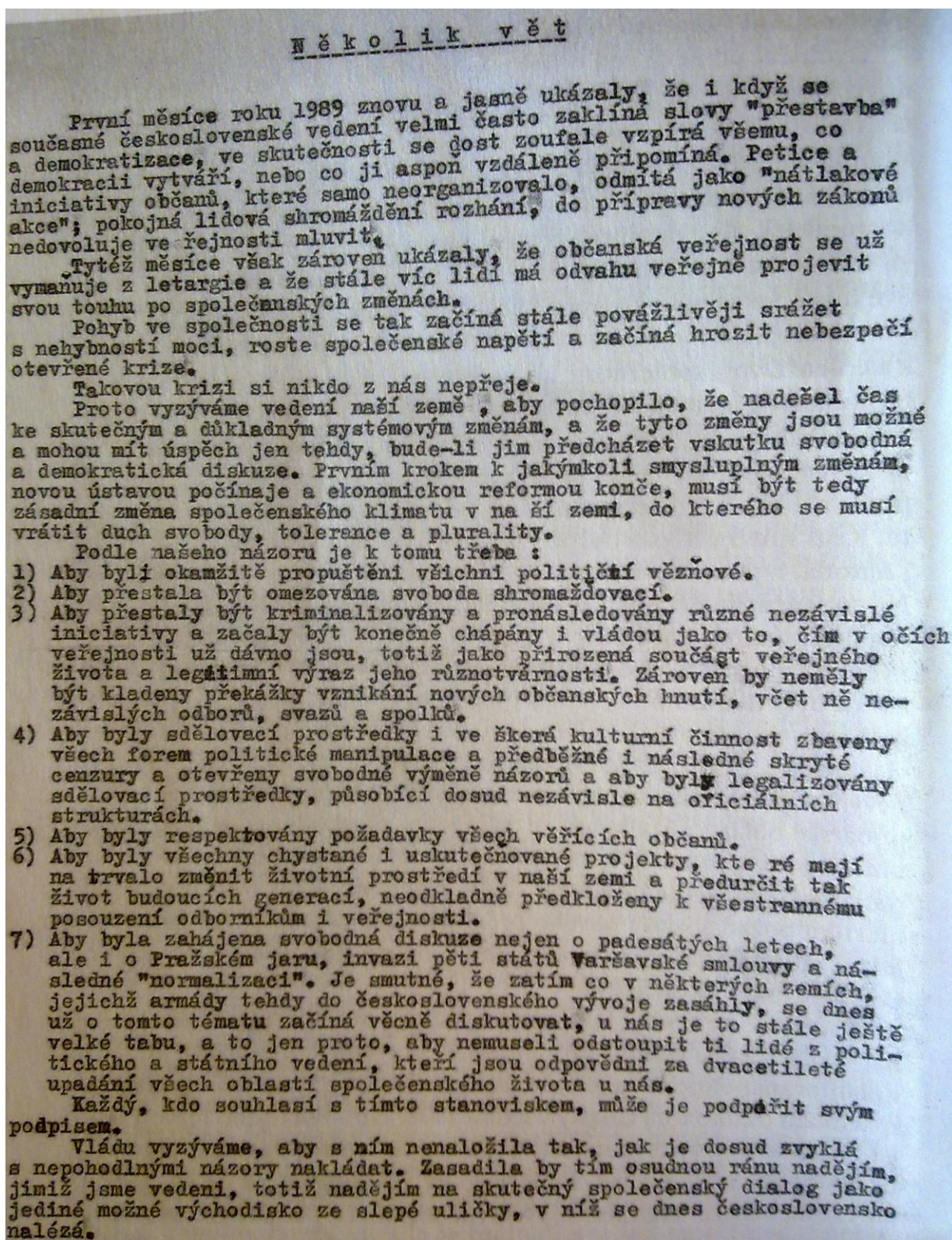

21.9.1980

²⁰³ VONS. *Pražská desítka*. [online]. © 2007 [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: http://www.vons.cz/data/pdf/kalendarium/prazska_desitka%20-%20zatceni_celenove_zdroj_VONS_1979_Libir_prohibiti.jpg

Příloha B – Obrázek č. 2: Petice Několik vět²⁰⁴

²⁰⁴ BLAŽEK, Petr, ed. *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968-1989*. Praha: Dokořán; Ústav českých dějin FF UK, 2005. s. 38.

Příloha C – Havlova báseň Strahovský vítr ze sbírky Prostory a čas²⁰⁵

Smysl člověka pro člověka
je tajemství, kterým je jeho duše.
A poznat druhého beze zbytku je jako
obsáhnout jej. Pak není.
Na Strahově hraje dnes Brazílie.
Tisíce veselých tváří povzbuzují hráče,
ale za nimi jsou tisíce tajemství.
A vědět, že touha jednoho po ženě
z baru je doživotní nemocí druhého,
že naděje toho v třicáté radě na dobrou večeři
je hladem toho v pětatřicáté,
že obdiv jednoho k dostihům
je neštěstí jiného, jemuž se zabil druh,
to všechno nějak hluboce vědět...
- Deset let je doba, jež dokáže každou tvář
společného života srazit tam,
kde se zdá být nutnou a jedině možnou. -
- Relativně se žije dobře. Že vymizel zpěv,
pravdivé slovo, chápání mnoha věcí,
to může být obět' velkému záměru... -
- A když to nadto všechno nějak
vypadává z našich rukou... -
Seběhnou teď domů,
po večeři půjde celá rodina
na televizi k domovníkům.
A na Pankráci možná mnozí
Nevědí ještě, že Československo má televizi.
- Jak bylo dnes na Strahově?

---

²⁰⁵ FORMÁČKOVÁ, Marie. *Václav Havel: život jako absurdní drama*. Praha: Euromedia Group – Ikar, 2012. s. 43.

Nefoukal vítr? –
Foukal, ale byl teplý,
teplý dubnový vítr, jen nevím, z které strany
foukal a na kterou stranu.

Příloha D – Projev Václava Havla k demonstrantům na Václavském náměstí ze dne 22. listopadu 1989²⁰⁶

Vážení přátelé,

zdravím vás všechny jménem Občanského fóra. Zdravím i vás, středoškoláky a vysokoškoláky, kteří držíte trvalou hlídku u sochy svatého Václava. Zdravím jménem Občanského fóra i všechny občany, kteří nejsou zde na pražském Václavském náměstí a sledují nás prostřednictvím televize. Zvláštní pozdrav zasílám všem dělníkům v celé republice, kteří podporují požadavky studentů, umělců a inteligence, ustavují svá občanská fóra a stávkové výbory.

Mám dojem, že po dvaceti letech bezčasí se vrací do naší země dějiny. Můžeme za to poděkovat – a není to poprvé v naší historii – svobodomyšlným studentům a vůbec mladým lidem, kterým patří budoucnost této země, a také divadelním a dalším umělcům, kteří se vzbouřili proti svému mnohaletému ponižování.

Občanské fórum se v tuto chvíli stává reálným reprezentantem kriticky smýšlející československé veřejnosti, který začíná být brán vážně i soudobou státní mocí. V nejbližších hodinách se Občanské fórum pokusí sjednotit všechny vznesené požadavky do jednotné listiny. Tyto požadavky podpoří, jak pevně věřím, všichni, kteří chtějí demokracii v naší zemi, manifestační generální stávkou v pondělí 27. listopadu.

Občanské fórum napsalo dopis prezidentům Bushovi a Gorbačovovi, kteří mají v brzkých dnech jednat o vývoji ve východní Evropě, v němž je žádá o podporu demokratickému úsilí. Rovněž zaslalo telegram Novému fóru NDR, Solidaritě, lidovým frontám v Sovětském svazu, maďarskému Demokratickému fóru, Ekoglasnosti, Románii Libera.

Ti, kteří se dlouhá léta násilně a krvavě mstí všem svým protivníkům, se v tuto chvíli bojí nás. Nemají důvod. Nejsme jako oni a nikomu se nebudeme mstít.

Chceme jen, abychom konečně měli vliv na osud své vlasti.

22. listopadu 1989

---

²⁰⁶ HAVEL, Václav. *Eseje a jiné texty z let 1970-1989: Dálkový výslech*. Praha: Torst, 1999. s. 1160-1161.

Příloha E – Projev Václava Havla k demonstrantům na Václavském náměstí ze dne 24. listopadu 1989²⁰⁷

Vážení přátelé,

představitelé státní moci tvrdí, že problémy této země se nedají řešit na ulici. Přesně totéž říká Charta 77 třináctý rok. Třináct let jsme navrhovali věcný dialog o vývoji v této zemi. Třináct let nás za to zavírali a hanobili. Nebylo nás mnoho. Ale přibývalo nás.

Dialog dnes nabízí Občanské fórum, které existuje sice jen pět dní, ale fakticky reprezentuje většinu obyvatel této země. Občanské fórum je připraveno okamžitě jednat s mocí jinde než na ulici. Nezáleží tedy na nás, ale na nich, jestli se bude demokracie v naší zemi rodit ve vzrušené atmosféře náměstí, nebo v klidu na nejrůznějších pracovištích. Na tahu nejsme my, ale oni.

Voláte po svobodných volbách, po zrušení vedoucí role jedné strany, po zrušení Národní fronty jako manipulačního nástroje této strany. Ubezpečujeme vás, že dojde-li k pokojnému dialogu, budeme s vládou o všech těchto touhách občanů jednat.

Olof Palme, jehož cenu jsem měl tu čest dnes převzít, řekl kdysi krásnou větu: „Demokracie znamená, že vláda spravuje zemi podle svobodně vyjádřených přání obyvatelstva.“

Přesně to chceme!

24. listopadu 1989

---

²⁰⁷ HAVEL, Václav. *Eseje a jiné texty z let 1970-1989: Dálkový výslech*. Praha: Torst, 1999. s. 1162-1163.

Příloha F – Provolání Občanského fóra o jeho ustanovení a jeho požadavcích (19. listopad 1989 po 22.00 hod.)²⁰⁸

Na setkání v hledišti pražského Činoherního klubu bylo dne 19. 11. 1989 ve 22 hodin ustaveno Občanské fórum jako mluvčí té části československé veřejnosti, která je stále kritičtější k politice současného československého vedení a která byla v těchto dnech hluboce otřesena brutálním masakrem pokojně manifestujících studentů. Práce tohoto fóra se účastní Charta 77, Čs. helsinský výbor, Kruh nezávislé inteligence, Hnutí za občanskou svobodu, Artforum, Obroda, nezávislí studenti, Československá demokratická iniciativa, VONS, Nezávislé mírové sdružení, Otevřený dialog, československé centrum PEN klubu, někteří členové Čs. strany socialistické, Čs. strany lidové, církvi, tvůrčích a jiných svazů, někteří bývalí i současní členové KSČ a další demokraticky smýšlející občané. Občanské fórum se cítí být způsobilé okamžitě jednat se státním vedením o kritické situaci v naší zemi, vyjadřovat aktuální požadavky veřejnosti a jednat o jejich řešení.

Takovéto jednání, které by mělo být začátkem celospolečenské diskuse o budoucnosti Československa, chce Občanské fórum začít jednáním o těchto naléhavých a širokou veřejností stále otevřeněji formulovaných požadavcích:

1. Aby ihned odstoupili ze svých funkcí ti členové předsednictva ÚV KSČ, kteří jsou bezprostředně spojeni s přípravou intervence pěti států Varšavské smlouvy z r. 1968 a kteří jsou odpovědni za mnohaletou devastaci všech oblastí společenského života u nás. Jmenovitě jde o Gustáva Husáka, Miloše Jakeše, Jana Fojtíka, Miroslava Zavadila, Karla Hoffmanna a Aloise Indru. Zhoubná politika těchto lidí, kteří po léta odmítali jakýkoli demokratický dialog se společností, zcela zákonitě vyústila do hrůzných událostí posledních dnů.

2. Aby ihned odstoupil první tajemník ÚV KSČ v Praze Miroslav Štěpán a federální ministr vnitra František Kincl, kteří jsou odpovědni za všechny zásahy, které policie v posledních měsících provedla proti pokojně manifestujícím občanům.

3. Aby byla ustavena komise, která konkrétně vyšetří tyto zásahy, zjistí jejich viníky a navrhne jejich potrestání. V této komisi musí být zástupci Občanského fóra.

---

²⁰⁸ HONAJZER, Jiří. *Občanské fórum: vznik, vývoj a rozpad*. Praha: Orbis, 1996. s. 51-52.

4. Aby byli okamžitě propuštěni všichni vězňové svědomí, včetně těch, kteří byli zadrženi v souvislosti s posledními manifestacemi. Občanské fórum žádá, aby toto provolání bylo publikováno v oficiálních československých sdělovacích prostředcích.

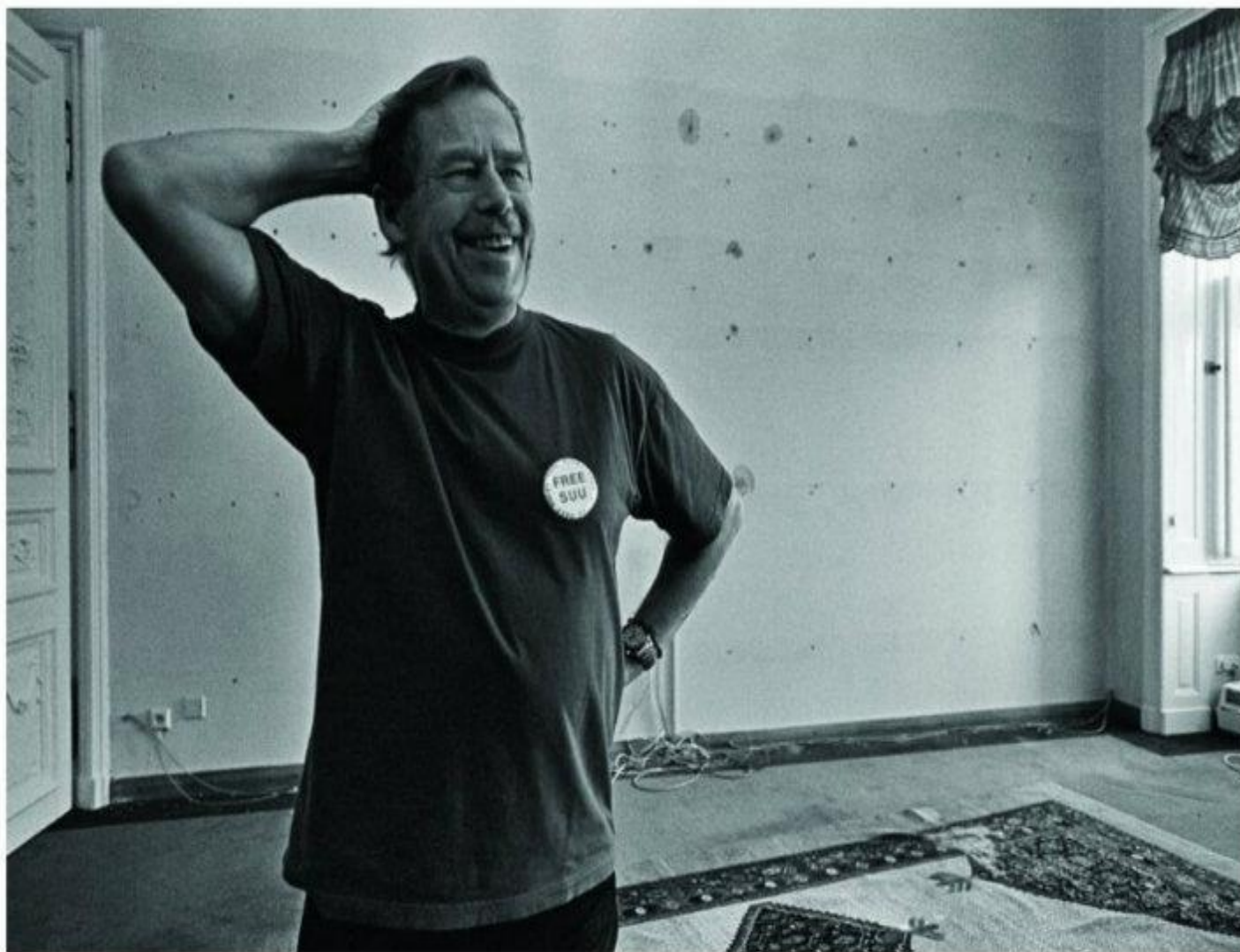
Občanské fórum se domnívá, že jeho vznik a práce odpovídá vůli 40 000 dosavadních signatářů petice Několik vět, a je otevřeno všem složkám a silám československé společnosti, kterým záleží na tom, aby i naše země začala pokojným způsobem hledat cesty k demokratickému společenskému uspořádání, a tím i k hospodářské prosperitě.

Za Občanské fórum:

Ing. Rudolf Battěk, Petr Čepek, Václav Havel, Milan Hruška, prof. dr. Milan Jelínek, Milan Kňažko, dr. Lubomír Kopecký, CSc., Jiří Křížan, Václav Malý, Martin Mejstřík, Petr Oslzlý, doc. dr. Libor Pátý, CSc., Jana Petrová, Jan Ruml, prof. Věnek Šilhán, Ondřej Trojan, ing. Josef Vavroušek, CSc., Saša Vondra.

Informační servis, č. 1/20. listopad 1989

**Příloha G – obrázek č. 3: Václav Havel v lednu 2003 při stěhování
z kanceláře prezidenta republiky²⁰⁹**

(Foto: Tomki Němec)

---

²⁰⁹ IHNED. *Obrazy ze života Václava Havla*. [online]. © 1996-2013 [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: <http://zpravy.ihned.cz/c1-54258280-disident-sametovy-hrdina-a-politik-ty-nejlepsi-snimky-ze-zivota-vaclava-havla#fotogalerie-gf87361-57-1281170>

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Eva Kuncová

Obor: Sociální a mediální komunikace

Forma studia: Prezenční

Název práce: Občan Václav Havel – disident, politický vězeň a prezident České republiky

Rok: 2013

Počet stran textu bez příloh: 68

Celkový počet stran příloh: 9

Počet titulů českých použitých zdrojů: 31

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 19

Počet ostatních zdrojů: 4

Vedoucí práce: PhDr. Hugo Schreiber